

Надія Кравцова
Ольга Придаток

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
У двох частинах
ЧАСТИНА 1

Видавництво «Підручники і посібники»
2025

Підручник створено
відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

© Кравцова Н., Придаток О.
© Видавництво «Підручники і посібники»

Надія Кравцова, Ольга Придаток

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Видавництво

«Підручники
і посібники»

**СЛОВА, НАПИСАННЯ ЯКИХ
СЛІД ЗАПАМ'ЯТАТИ**

Афри́ка́с, адрéса, а́йстра, акваріу́м,
апельси́н, апеті́т, асфáльт, вдáчний,
ведмі́дь, велосипéд, вóгнище, вні́сок,
вокза́л, гармо́нія, горизóнт, гримі́ти,
добрóзичливий, депутáт, дирéктор,
еле́ктрика, кипі́ти, кишéня, коридóр,
космона́вт, крини́ця, милосéрдний,
одина́дцять, очерéт, пéчиво, пирі́г,
президéнт, при́ємний, прі́язний,
ферме́р, чере́мха, чере́шня,
чотирна́дцять.

© Кравцова Н., Придаток О.
© Видавництво «Підручники і посібники»

ДЕРЖАВНИЙ ПРАПОР УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Надія Кравцова, Ольга Придаток

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу закладів
загальної середньої освіти

У двох частинах

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2025

© Кравцова Н., Придаток О.
© Видавництво «Підручники і посібники»

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 07.01.2025 р. № 22)

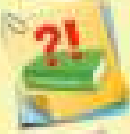
Привіт, учнівство третього класу!

Нарешті ми знову разом! З великою радістю я чекала на вас — ваша добра приятелька «Українська мова». Я підготувала вам чимало цікавих і захопливих завдань. Ми разом мандруватимемо у світ цікавих мовних знахідок та відкриттів. Я допоможу вам збагатити ваше мовлення новими словами, запрошу у світ цікавої науки. Здолаємо ще одну вершину до Країни знань.

Адже разом ми все зуміємо! Успіхів вам у вивченні мови!

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Пограйся

Досліди мовні явища

Попрацюй у парі, групі

Робота зі словами

Вибери завдання

Підказка, порада, нагадування, правило

Зіскануй, переглянь відео, прослухай аудіофайли

Підсумуй вивчене

Домашнє завдання

Оціни свій настрій і успіхи.

мій настрій	мої успіхи
 <i>радісно</i>	 <i>можу пояснити матеріал</i>
 <i>спокійно</i>	 <i>було все зрозуміло</i>
 <i>сумно</i>	 <i>траплялися помилки</i>
 <i>невдоволено</i>	 <i>знадобилася допомога</i>

Е-додаток

ЗВУКИ І БУКВИ. АЛФАВІТ. НАГОЛОС

ЗВУКИ І БУКВИ

УРОК

1. Розгадай ребуси. Запиши слова-відповіді.

2. Прочитай.

Ми їх чуємо. Ми їх бачимо. Ми їх промовляємо.
Ми їх пишемо.

3. Виконай завдання на вибір.

- Випиши речення, у яких ідеться про звуки.
- Випиши речення, у яких ідеться про букви.

2. Пригадай, чи завжди одна буква позначає один звук.

3. 1. Спиши речення, замінюючи звукові схеми словами.

Після літа настала [● = ● =]. Вона має чарівні [— ● — — ●]. Золотá — для [— ● = ● —] та [— — ● = ● —].

Червона — для [— ● — ● — ●].

Частіше йдуть [— ● — = ●].

Птахи відлітають у [— ● = ● =].

Слова для довідки: калини, вирій, беріз, фарби, дощі, кленів, осінь.

2. Підкресли слово, у якому звуків менше, ніж букв.

4. 1. Розглянь малюнки.

2. Запиши парами назви предметів, зображених на кожному малюнку. Які звуки змінили значення слів? Підкресли букви, що позначають ці звуки.

Зразок. Мишка — шишка.

3. З однією парою слів (на вибір) складіть і запишіть жартівливе речення.

5.

Яке завдання було для тебе найлегшим? А яке — найцікавішим?

6.

Запиши слова в порядку збільшення або зменшення кількості звуків у кожному з них.

Юля, тінь, заєць, щока, юність, он, ярмарок.

АПОСТРОФ

УРОК

7. 1. Спиши слова з апострофом.

Буряк, бур'ян, літера, кав'ярня, десять, рюкзак, м'ята, дев'яносто, м'який, кур'єр, п'ятнадцять.

2. Пригадай, чому в одних словах ми пишемо апостроф, а в інших — ні.

Пам'ятай! Апостроф ставимо лише за наявності всіх умов: 1) твердий приголосний; 2) букви **я, ю, є, ї**; 3) роздільна вимова.

8. Пригадай, як потрібно переносити слова з апострофом.

бур'-ян кав'-ярня
бу-р'ян ка-в'ярня

9. 1. Розгляньте малюнки. У назвах яких предметів ставлять апостроф? Запишіть ці слова.

2. Доведіть одне одному, що апостроф ставити потрібно / не потрібно. Своє доведення починайте так:

У цьому слові потрібно / не потрібно ставити апостроф, тому що...

3. Складіть за малюнками речення, використовуючи слова з апострофом.

10. 1. Прочитай. Наведи приклади ситуацій із доречним вживанням цих висловів.

1. Дорожити своїм ім(')ям — відповідально ставитися до всіх справ, які робиш. 2. П(')яте через дес(')яте — виконувати роботу як-небудь. 3. Зарубати на носі — добре запам(')ятати.

2. Виконай завдання на вибір.

- Спиши один вислів та його пояснення, вставляючи за потреби апостроф. Підкресли слова з апострофом.
- Випиши слова з апострофом, поділивши їх для переносу.

11. У яких словах потрібно поставити апостроф? Чому?

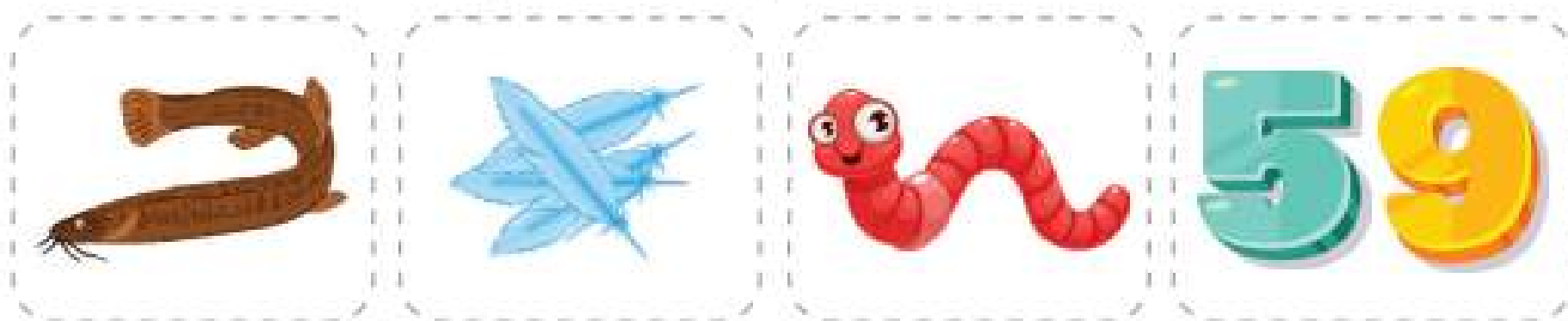
Сім(')я, р(')ядок, в(')яз.

12.

1. Розглянь зображення, назви їх.

2. Виконай завдання на вибір.

- Запиши, поділивши на склади для переносу, назви предметів, зображених на малюнках.
- Склади і запиши три речення, використовуючи якомога більше слів з апострофом.

ПРАВИЛЬНА ВИМОВА СЛІВ ЗІ ЗВУКОМ [ґ]

УРОК

13.

1. Знайди та прочитай слова.

- Код 1. 2а, 3б, 3в, 3б.
- Код 2. 2а, 3б, 4а, 1в, 4в.
- Код 3. 2а, 3б, 1а, 1б, 3б
- Код 4. 2а, 3б, 1а, 1б, 3а, 4а, 4б.
- Код 5. 2а, 2б, 2в, 4б.

	а	б	в
1	з	д	о
2	г	у	л
3	и	а	в
4	н	я	к

2. Запиши утворені слова. Підкресли букву, яка є спільною для усіх слів. Що ти знаєш про цю букву?

14. 1. Прочитай вірш Ніни Колодяжної.

Ґвалт! На ґанку у ґаздині
аґрус розкидали свині.
Подзьобала ягід ґава,
«Ґречно дякую!» — сказала.

2. Вивчіть вірш напам'ять і позмагайтеся, хто швидше його розкаже, правильно вимовляючи звук [ґ].

3. Виконай завдання на вибір.

- Спиши вірш.
- Запиши вірш з пам'яті.

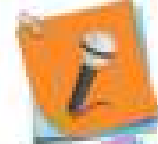
15. Прочитай текст Ніни Колодяжної. Що було для тебе новим? Що б ти хотів / хотіла ще дізнатися про ці предмети?

Наталочка дзигою крутилася біля дзеркала. Який же гарний ґердан створили вправні мамині пальчики! І орнамент у нього рослинний, і бісеринки такі яскраві! Вийшла на сонячний ґанок, а нова прикраса-оберіг так і сяє. Навіть ґава зацікавилася: «Що ж то блищить?»

16. Переглянь ролик. Що нового ти дізнався / дізналася?

17. Пограйте в гру: по черзі називайте по одному слову з буквою **ґ**. Виграє той / та, хто назве більше слів.

18. Виконай завдання на вибір.

- Напиши дванадцять слів із буквою **ґ**. За потреби використай словник або інформацію з інтернет-ресурсів.
- Вигадай та запиши історію, уживаючи якомога більше слів із буквою **ґ**.

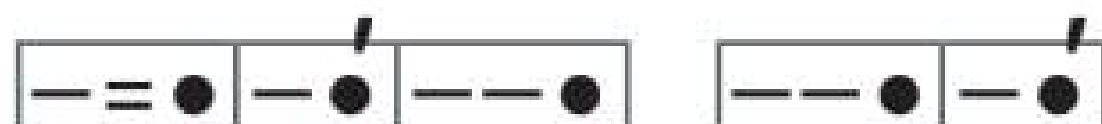
ПРАВИЛЬНА ВИМОВА СЛІВ ЗІ ЗВУКАМИ [ДЗ], [ДЗ'], [ДЖ]

19. 1. Прочитай. На місці буквосполучень **дж**, **дз** вимовляй один звук.

Біля джерела проїжджав на джипі джміль. У дзеркальці він побачив джина, який розсаджував дзвіночки. А бджола літала над кукурудзою.

2. Серед виділених слів знайди слова, які мають таку звукову будову:

20. 1. Спиши, добираючи та вставляючи пропущені букви. За потреби скористайся словником.

(Ж/Дж)емпер, ґу(з/дз)ик, ра(ж/дж)у, (дз/з)він, (дз/з)юрчить, виси(ж/дж)ували, ви(з/дз)енькує, ви-(з/дз)вонює, (ж/дж)инси.

2. Як ти гадаєш, чому кількість звуків і букв у словах не збігається? Із двома словами (на вибір) склади речення.

21. 1. Утвори́ть пари слів: *що робити?* — *що роблю?*.

сидіти — ... будити — ... радити — ...
ходити — ... водити — ... садити — ...

Зразок. Їздити — їжджу.

2. Пригадайте, як переносити слова зі звуками [дз], [дз'], [дж].

поса-джені за-дзвенів
посадже-ні задзве-нів

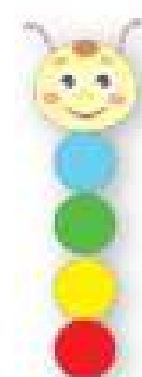
3. Запишіть утворені слова, поділивши їх для переносу. Перевірте роботу одне в одного.

22. Знайди правильні варіанти поділу слова для переносу.

ґу-дзики

гуд-зики

гудзи-ки

23. 1. Прочитай. Спиши, розкриваючи дужки. Як ти гадаєш, яким був урожай кукурудзи?

Мар(')янка та Валер(')ян дослі(ж/дж)ують, як виростає кукуру(з/дз)а. Для цього вони посадили на гр(')ядочці дев(')ять зерн(')яток. Невдовзі зазеленіли кукуру(з/дз)яні сходи. Діти ретел(ь)но виполювали бур(')яни.

2. Переглянь відеоролик. Розкажи, яку кукурудзу ти бачив / бачила.

ПРАВИЛЬНА ВИМОВА СЛІВ ІЗ ПОДОВЖЕНИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ

УРОК

24. 1. Прочитай прислів'я та приказки. Як ти їх розумієш?

1. Вчення світ, а невчення — тьма. 2. Пташка
красна своїм пір'ям, а людина — своїм знанням.
3. Вола в'яжуть мотуззям, а людину — словом.

2. Спиши виділені слова відповідно до зображених схем.

Пригадай! Подовжений звук позначають двома однаковими буквами.

25. Розкажіть, як можна переносити з рядка в рядок слова з подовженими приголосними.

насі-**ння**

насі**н**-**ня**

26. 1. Додайте відповідні склади так, щоб утворилися слова з подовженими приголосними звуками. Запишіть слова.

Склади для довідки:

-ТТЯ, -ССЯ, -ННЯ, -ЛЛЯ,
-ЧЧЯ.

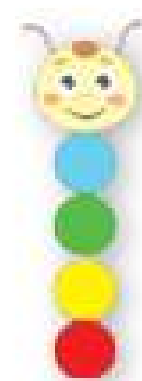
2. Поділіть на склади будь-які три слова. Перевірте правильність поділу одне в одного.

27. 1. Спиши слова з подовженими м'якими приголосними.

Виразне чита(**н/нн**)я, цікаве оповіда(**н/нн**)я, таблиця множе(**н/нн**)я, маленька сук(**н/нн**)я, золоте во-
ло(**с/сс**)я, смачне насі(**н/нн**)я, буре вугі(**л/лл**)я.

2. Склади з двома сполученнями слів речення.

28. Склади жартівливе речення, вживаючи якомога більше слів із м'якими подовженими приголосними.

29. 1. Прочитай та відгадай загадки Наталі Любиченко.

1. Срібні ниточки висять, а в клубочок не змотать.
2. Із малого творі(н/нн)я виросте міцне корі(н/нн)я!
3. Ніжка ліва, ніжка права — є весела в них забава!

2. Спиши загадки з відгадками в порядку записаних відгадок.

Відгадки: насі(н/нн)я, павути(н/нн)я, взу(т/тт)я.

АЛФАВІТ. РОЗТАШУВАННЯ СЛІВ В АЛФАВІТНОМУ ПОРЯДКУ

УРОК

30. 1. Чи пам'ятаєш ти алфавіт? Назви всі букви української мови в алфавітному порядку.

Український алфавіт

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд	Ее	Єє	Жж	Зз
(а) 1	(бе) 2	(ве) 3	(ге) 4	(ґе) 5	(де) 6	(е) 7	(є) 8	(же) 9	(зе) 10
Ии	Іі	Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп
(и) 11	(і) 12	(ї) 13	(йот) 14	(ка) 15	(ел) 16	(ем) 17	(ен) 18	(о) 19	(пе) 20
Рр	Сс	Тт	Уу	Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
(ер) 21	(ес) 22	(те) 23	(у) 24	(еф) 25	(ха) 26	(це) 27	(че) 28	(ша) 29	(ща) 30
Ь						Юю	Яя		
(м'який знак) 31						(ю) 32	(я) 33		

2. Зіскануй QR-код та прослухай пісню про алфавіт.

31. Пригадайте, які букви позначають два звуки. Які звуки позначають двома буквами? Яка буква не позначає звука?

32. 1. Прочитай загадку Лесі Вознюк.

Букви всі — від **А** до **Я** —
як одна міцна сім'я.
Варто всіх у цій родині
знати грамотній дитині.

2. Поміркуйте, де використовують алфавіт.

33. 1. За допомогою алфавіту встав у прислів'я пропущені слова.

1. Потрібно

24	28	11	23	31	22	33
----	----	----	----	----	----	----

 — завжди при-
годиться.

2. Добре того навчати, хто хоче все

10	18	1	23	11
----	----	---	----	----

.

2. Спиши утворені прислів'я.

34. 1. Прочитай слова, близькі за значенням до слова **водойма**.
Запиши їх в алфавітному порядку.

Водойма, болото, струмок, море, океан, джерело,
ріка, озеро.

Зразок. Болото, водойма, ...

2. Як ти гадаєш, де можна використати цей список?

35.   Розкажіть одне одному, як розташовувати слова
за алфавітом.

36.   1. Запиши назви тварин України в алфавітному
порядку для створення лепбука.

● Шпак, голуб, чиж, дрізд, щиголь, соловей,
гава, ластівка.

● Бджола, зозуля, їжак, лелека, олень, дятел,
ведмідь.

2. Підкресли слово, у якому звуків менше від букв.

37.

1. Які, на твою думку, букви потрібно написати в поданих словах? Як упевнитися в правильності їх написання?

- а) написати будь-яку букву;
б) перевірити за словником.

ас_альт*

ап_льсин*

2. Досліди, як за допомогою словника ми можемо дізнатися, які букви потрібно писати в цих словах.

Крок 1. Зверни увагу, у якому порядку записані слова в словнику.

- а) у будь-якому порядку; б) в алфавітному порядку.

Крок 2. Знайди їх у словнику. Зверни увагу, з урахуванням якої букви алфавіту (першої, другої, третьої, ...) вони записані в словнику.

Крок 3. Запиши слова **асфальт**, **апельсин** у тому порядку, як вони розташовані в словнику. Підкресли вставлену букву.

Крок 4. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Слова **в словнику** розташовані **за алфавітом**. Коли потрібно знайти два слова на одну букву, то першим шукають те слово, друга буква якого стоїть першою в алфавіті.

38.

1. Прочитай назви овочів та фруктів.

Яблуко, груша, гарбуз, мандарин, буряк, слива, морква, лимон, диня, лайм, огірок, апельсин, авокадо, картопля, банан.

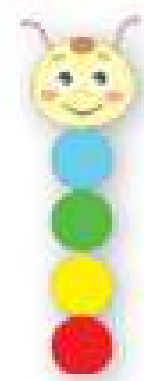
2. Виконай завдання на вибір.

- Склади та запиши список фруктів в алфавітному порядку.
- Склади та запиши список овочів в алфавітному порядку. Пригадай, героями якої української народної пісні вони є.

3. Перевір правильність виконання завдання за словником.

* *Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.*

39. Випиши зі словника п'ять слів на третю букву твого імені та чотири слова на другу літеру твого прізвища.
40. Випиши зі словника назви одинадцяти дерев в алфавітному порядку.

УРОК

41. 1. Прочитай вірш Грицька Бойка. Як ти розумієш вислів *упіймати ґаву*?

ґава

Кіт облизується ласо:
ґава в дзьобі держить м'ясо.
Ось поклала біля себе,
а коту того і треба.
Подивилась ґава вбік —
кіт за м'ясо та й утік.
А малятам смішно стало:
ґава ґаву упіймала!

2. Запиши по два слова з наголосом на першому, другому, третьому складах. Познач наголос.
42. Прочитай слова. Запиши їх за алфавітом. Підкресли слова, у яких кількість звуків і букв різна. Із пропущених букв склади слово.

Апе_ьсин, д_ига, гер_й, вира_но, п'_т-
ниця, дід_сь.

43. 1. Прочитай назви птахів. Запиши їх за алфавітом. Склади та запиши до них звукові схеми.

Вивільга, шпак, зяблик, лелека, щиглик,
ластівка, шуліка.

44. Який склад у словах української мови може бути наголошеним? Наведи приклади.
45. Спиши три послідовні речення з книжки, яку ти зараз читаєш. Постав у кожному слові наголос.

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

УРОК

46.   Досліді значення слова *усмішка*.

Крок 1. Зіскануй QR-код і досліді значення слова *усмішка*.

Крок 2. Скільки значень має це слово?

Крок 3. Яка спільна ознака значень слова *усмішка*?

Пригадай! Слова можуть бути **однозначними** й **багатозначними**.

Одне значення мають переважно **назви** людей за різними ознаками, **назви тварин, рослин, конкретних предметів** тощо.

Багатозначним є слово, що має два і більше значень. Багатозначні слова називають предмети, ознаки, дії, у чомусь подібні між собою.

Цікаво знати! Переважна більшість слів української мови — багатозначні.

47. Розглянь зображення. Прочитай слова. На кожному малюнку знайди одну основну ознаку, спільну для обох предметів.

48. 1. За допомогою тлумачного словника визначте однозначні та багатозначні слова.

Дитина, школа, **ручка**, цукерка, горобець, носик.

2. Складіть речення з виділеним словом так, щоб воно мало різні значення.

49.

1. Прочитай і спиши текст. Що було для тебе новим? Що ти хочеш ще дізнатися про туфельку? Зіскануй QR-код, щоб побачити справжню інфузорію-туфельку.

Як ти гадаєш, чи є у воді живі організми? Виявляється, є! Але ці істоти можна побачити лише під мікроскопом. Ось у краплі води пересувається тваринка видовженої форми. Дуже схожа на туфельку! Тому й називають її так. А їсть вона мікроскопічні рослини!

Ось такий цікавий і неповторний світ природи.

2. Слово **туфелька** однозначне чи багатозначне?

50.

1. Розгадай анаграму

мерехач

2. Досліді, однозначне чи багатозначне слово-відгадка*.

51.

Випиши з хрестоматії для читання три речення. Підкресли в кожному реченні по одному слову. Досліді за допомогою тлумачного словника, скільки значень мають ці слова.

ПРЯМЕ ТА ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІВ

УРОК

Пригадай! Слова можуть мати **пряме** та **переносне** значення.

Пряме значення — це **основне** значення слова.

Переносне значення — назва, перенесена з одних предметів і явищ на інші.

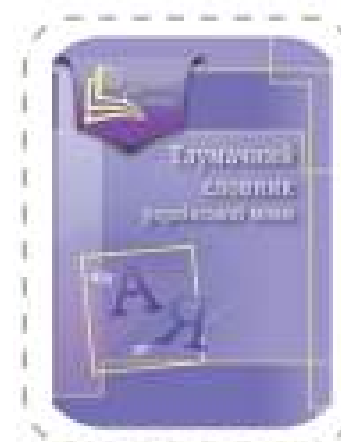
* Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.

52. 1. Розгадай анаграму

lmmieu

2. Досліді, яке значення записують у тлумачному словнику спочатку: пряме чи переносне? Чому?

53.

1. Зі слів першого та другого рядків складіть словосполучення. Визначте, яке сполучення слів ужито в прямому значенні, а яке — у переносному. Доведіть свою думку.

Солодка, вишневе, золотий, гострі.

Ножиці, плаття, слова, вода, голос, ланцюжок, усмішка, годинник, варення.

2. Виконайте завдання на вибір.

● Запишіть сполучення слів із прямим значенням.

● Запишіть сполучення слів із переносним значенням.

3. Обміняйтеся зошитами та перевірте одне в одного правильність виконання завдання.

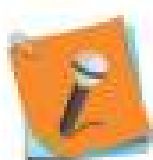
54. 1. Прочитай. Випиши «зайві» сполучення слів. Як ти гадаєш, чому вони «зайві»?

Шепоче бабуся, шепоче ліс, шепочут(ь) діти. Усміхається сонце, усміхається тато, усміхається мама. Іде дощ, іде Софійка, іде Кирилко. Безмежне море, пшеничне море, блакитне море. Колючий буд(')як, колючий їжак, колючий погляд*. Летит(ь) час, летит(ь) лелека, летит(ь) метелик.

2. Із двома словосполученнями (на вибір) склади та запиши речення.

3. Пригадай, у яких творах вживаються слова в переносному значенні.

55.

Пограйтеся. Одна дитина називає сполучення двох слів, а інша каже, у якому значенні їх вжито.

* Колючий погляд — неприємний погляд.

56. 1. Прочитай.

Ростут(ь) над ставком дві берези. Стрункі, високі, білокорі. Опустили деревця зелені коси. Віє вітер, розчісує їх. Тихо шелестят(ь) листям берізки. То вони про щось розмовляють(ь).

Однієї ночі стало холодно. Прийшла до беріз осін(ь). Принесла їм золотисті стрічки. Вплели берези стрічки в зелені коси. Зійшло сонце, подивилося на берези й не впізнало їх — у зелених косах золоті стрічки. Сміється сонечко, а берези сумують(ь).

Василь Сухомлинський

2. Спиши один із абзаців, розкриваючи дужки. Підкресли слова, ужиті в переносному значенні.

СИНОНІМИ

УРОК

57. 1. Знайди та прочитай слова.

● Код 1. 2а, 1а, 1б, 2б, 2г, 1в, 1б, 1г.

● Код 2. 2а, 1а, 1б, 3в, 3г, 1в, 1б, 1г.

● Код 3. 3а, 3б, 2в, 1а, 3б, 2г, 1б, 2г, 1г, 1б, 3г, 1б, 1г.

	а	б	в	г	г
1	р	и	н	й	л
2	п	я	б	з	ч
3	д	о	є	м	в

2. Досліди значення розшифрованих слів.

Крок 1. У тлумачному словнику знайди значення слів *приємний**, *приятний**, *доброзичливий**.

Крок 2. Як ти гадаєш, слова *приємний*, *приятний*, *доброзичливий* близькі чи протилежні за значенням?

Крок 3. Для чого, на твою думку, потрібні близькі за значенням слова?

Крок 4. Зроби висновок, зістав його з правилом.

* Каліграфічне написання слів шукай на форзаці.

Близькі за значенням слова називають **синонімами**.

Синоніми допомагають уникнути повторів, точніше висловити думку.

58. Розглянь зображення. Прочитай слова для довідки. Запиши групи слів-синонімів у порядку розміщення малюнків.

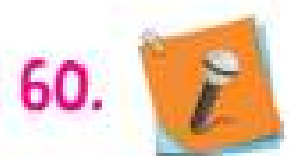
Слова для довідки: будинок, хліб, хата, бузько, опадають, паляниця, лелека, облітають, буханець, будівля, бусол, осипаються.

Зразок. Лелека, бусол, бузько.

59. 1. Прочитай і спиши речення.

Слова-синоніми відрізняються відтінками значень або мають однакове значення.

2. Попрацюй зі словником синонімів. Випиши з нього синоніми до слова **білий**. Знайди спільне і відмінне в значенні цих слів.

60. Гра «Знайди зайве слово». Поясни свій вибір.

Розмовляти, балакати, малювати, говорити, бесідувати.

61. 1. Прочитай уривок із вірша Василя Шаройка.

Що за пташка?

Гриць дивується, питає,
що за пташка так співає:
як горобчик, цвірінчить,
мов сорока, скрекотить?

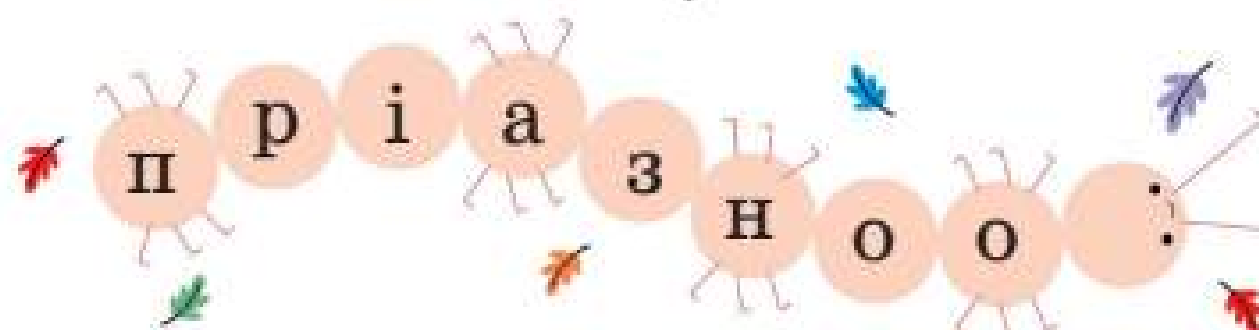

2. Спиши. Знайди і підкресли синоніми до слова **щебече**.

АНТОНІМИ

Урок

62. 1. «Перестрибуючи» через кружечок, прочитай слово. Яке слово залишилося ще прочитати?

2. Досліди значення розшифрованих слів.

Крок 1. Як ти гадаєш, розгадані слова близькі чи протилежні за значенням?

Крок 2. Для чого, на твою думку, потрібні протилежні за значенням слова?

Крок 3. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Пари слів, які мають **протилежне** значення, називають **антонімами**.

Антоніми допомагають увиразнити нашу мову.

63. 1. Користуючись алфавітом, прочитай слова. За потреби повернись на с. 10.

10 11 17 1

3 12 6 16 12 23 1 23 11

30 7 6 21 11 14

10 6 19 21 19 3 12

2. Знайди в словнику антонімів протилежні слова до розгаданих. Запиши їх парами за зразком.

Зразок. Щедрий — скупий.

64. 1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

1. Скупий складає, а щедрий споживає. 2. Письменний бачить поночі більше, як неписьменний вдень. 3. Порожня бочка гучить, а повна мовчить.

4. Зима без снігу — літо без хліба. 5. Ластівка день починає, а соловей кінчає.

2. До виділених слів випиши антоніми за зразком.

Зразок. Скупий — щедрий.

65. 1. Прочитай текст. Які слова допомогли тобі краще уявити події?

У глибокому ставку жила велика жаба. А в мілкій калюжці — маленька. Зранку і ввечері вони полюбляли разом квакати. Велика жаба квакала голосно, а маленька — тихо. І невороткий жучок, і прудкий метелик захоплювалися їхнім чудовим кваканням.

2. Випиши антоніми парами.

3. За допомогою тлумачного словника визнач, однозначним чи багатозначним є виділене слово.

66. Позмагайтеся, хто знайде на малюнку якомога більше пар антонімів.

67. Виконай завдання на вибір.

- Склади і запиши якомога більше пар антонімів.
- Склади і запиши невелику розповідь за малюнком, використовуючи антоніми.

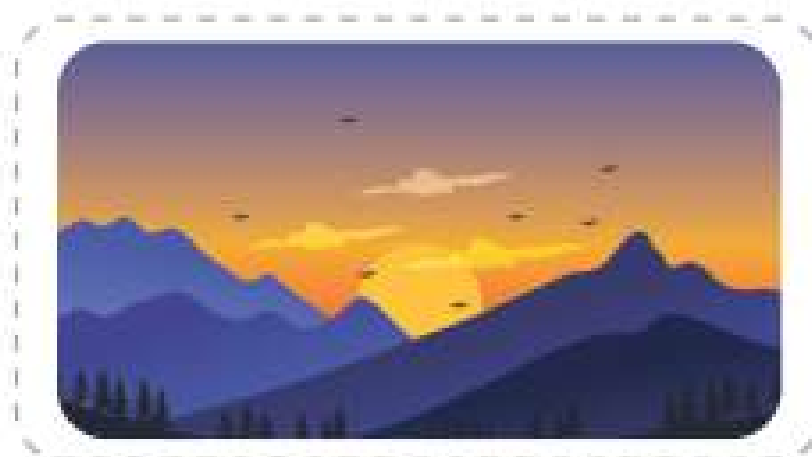
68.

Виконай завдання на вибір.

- Випиши зі словника антонімів п'ять пар протилежних за значенням слів.
- Віднови уривок із вірша Віри Паронової, замінивши виділені слова на антоніми. За потреби користуйся довідкою. Спиши відновлений вірш.

Темне сонечко відпочило
і за обрій покотилось.
Синій ранок вже надворі.
Потухли перші зорі.

Слова для довідки: втомилось, вечір, ясне, засві-
тились.

69.

Вправа «Квест».

70.

1. Прочитай і спиши уривок із вірша. Зіскануй QR-код та переглянь відеоролик.

Ватра, вогнище, багаття!
А вогонь один? Та ні!
Різні назви, різні плаття,
різні лики вогняні.

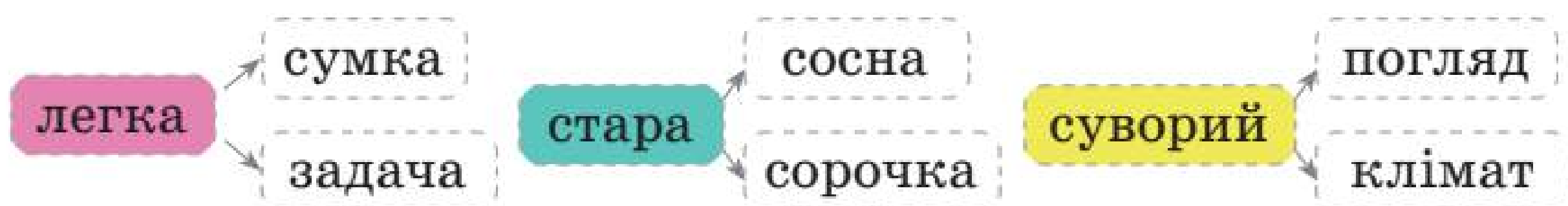
Дмитро Павличко

2. Знайдіть та підкресліть синоніми. За допомогою тлумачного словника визначте спільне та відмінне в їх значеннях.
3. Знайди у вірші слово, вжите в переносному значенні. Склади і запиши речення, у якому це слово вживалося б у прямому значенні.

* *Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.*

71. 1. Утвори сполучення слів. Визнач, які з них ужито в прямому значенні, а які — в переносному.

2. До утворених сполучень слів добери із протилежним значенням. Запиши. За потреби користуйся словами для довідки.

Слова для довідки: ясний, складна, делікатний, молода, важка, веселий, нова, м'який.

72. 1. Відгадайте слова.

рениква

мануска

2. Відгадані слова однозначні чи багатозначні? Обговоріть це питання. Свою дискусію розпочинайте словами:

На мою думку, слово однозначне / багатозначне, тому що воно має одне / декілька значень. Наприклад, у реченні... воно має значення...

3. Перевірте правильність своїх міркувань.

73.

Проект. Яке значення може мати слово? Створіть словник «Значення слова». Для цього об'єднайтесь у групи:

- «Багатозначні слова»;
- «Пряме та переносне значення слів»;
- «Синоніми»;
- «Антоніми».

Кожній групі потрібно художньо оформити на окремому аркуші паперу назву групи, усе що відомо про обрану групу слів, скласти та записати кілька речень, уживаючи слова обраної групи. Підкреслити їх.

Підказка. За потреби користуйтеся словниками.

БУДОВА СЛОВА

ФОРМИ СЛОВА. ЗАКІНЧЕННЯ

УРОК

74. 1. Прочитай. Що ти ще знаєш про вербу?

Весною на красуються білі пухнасті котики. — народний символ нашої Батьківщини. Українці здавна шанують . У народі кажуть, що без та калини немає України.

2. Про яке дерево йдеться в кожному реченні?

Слова на *вербі*, *верба*, *вербу*, *верби* — це **форми одного слова**. Тому що вони означають назву одного дерева, незалежно від того, яке в слова закінчення.

Закінчення — це змінна частина слова. Щоб визначити закінчення, потрібно змінити слово.

Закінчення позначають так: .

Щоб змінити слово, можна використовувати слова-**підказки**:

даю ...

немає ...

пишаюсь ...

є ...

знайшов ...

75. 1. Як ти гадаєш, чому **закінчення** має таку назву?

2. Спиши слова у стовпчик. Яка частина змінюється в кожному слові? Познач закінчення.

Зразок. Верб**а**.

Верба, верби, вербі, вербою, на вербі, вербо.

76. 1. Досліди, для чого потрібне закінчення.

Крок 1. Прочитай. Зміни виділені слова так, щоб утворилося речення. Запиши відновлене речення. Виділи закінчення.

У вересні на **дерева** з'являється перше **жовтень-кий** листя.

Крок 2. Як ти гадаєш, для чого потрібні закінчення? Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Закінчення служать для зв'язку слів у реченні. За допомогою закінчень утворюються **різні форми одного слова**.

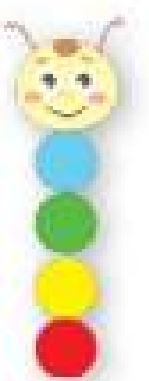
77.

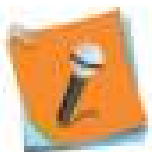
1. Розгадайте ребус.
2. Знайдіть у тексті та запишіть форми цього слова.

Мальва у садочку
виросла на славу.
Сонечко ту мальву
в променях купало.
Вранці роси мальві
умивали щічки.
Милувалась мальвою
дівчинка Марічка.

Валентина Романова

78.

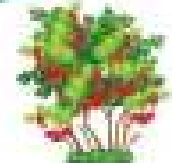
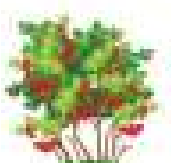
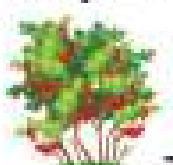
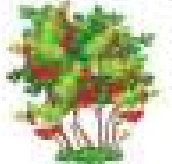

Що нового ти дізнався / дізналася на уроці?

79.

1. Прочитай та спиши речення про калину.

 — це кущ. Кора та ягоди мають цілющі властивості. У ховається гніздо соловейка. Над літає метелик. Раніше біля криниць садили .

2. Знайди в записаних реченнях форми слова **калина**. Виділи в цих словах змінну частину (закінчення).

80. 1. Прочитай, змінюючи слова в дужках. Спиши відновлений текст. Познач у змінених словах закінчення.

Чи знаєш ти, що Швейцарія слави-
ться найдорожчими (**цукерки**)? Дорогі
(**цукерка**) тому, що у них їстівна фольга зі
справжнього золота. Інгредієнти для швей-
царських (**цукерки**) були зібрані в різних куточках
світу.

2. Поміркуйте, чому не варто їсти багато цукерок.

81. Досліді, які ще закінчення бувають у словах.

Крок 1. Запиши в стовпчик слово **шоколад**, змінюючи його за питаннями.

У мене багато (**чого?**) ____ . Мама прикрасила торт
(**чим?**) ____ . Мені подарували (**що?**) ____ .

Крок 2. Познач у змінених словах закінчення.

Крок 3. Чи є у слові **шоколад** закінчення? Зроби висновок.

Слово **шоколад** має нульове закінчення. Воно
не виражене в мовленні звуком і не позначається
буквою. При змінюванні слова на місці нульового
з'являється інше закінчення: **шоколад**, **шоколаду**,
шоколадом.

82. 1. Прочитай та спиши речення про хліб або рис.

Чимало людей люблять страви
із рису. Жоден обід не обходиться без
хліба. Найдавніший хліб був із жолудів.
Рис — це болотяна рослина. У хлібові є
всі речовини для життя людини. Чимало
відкриттів було зроблено для отримання хліба. Із ри-
су виготовляють крупи, борошно, крохмаль.

2. Знайди в записаних реченнях форми слова **хліб** чи **рис**. Виділи закінчення в цих словах.

83.

Розкажи, що ти дізнався / дізналася про закінчення слова. Що потрібно зробити, щоб визначити в слові закінчення?

84.

Прочитай уривок з української народної казки. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення.

Іде Журавель на прошений обід. А Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці та й поставила перед кумом.

ОСНОВА СЛОВА

УРОК

85. 1. Прочитай текст. Що корисного ти дізнався / дізналася?

Чи знаєте ви, що **сміх** покращує здоров'я? **Науковці** навіть дослідили, що людина, яка щиро усміхається, менше хворіє. А от насміхання над іншими шкодить здоров'ю усім присутнім. Хочете бути здоровими? Частіше жартуйте.

2. Досліді, з яких основних частин складається слово.

Крок 1. Випиши виділені слова та познач у них закінчення.

Крок 2. Частину слова без закінчення познач так: _____.

Це **основа** слова.

Крок 3. Зроби висновок, як потрібно визначати основу.

Частину слова без закінчення називають **основою**. Основу позначають так: друзями, ліки, сміх, науковці.

Основа може складатися з таких частин:

86. 1. Прочитай приказки. Які з них тебе розсмішили? Чому? Яке значення цих приказок?

1. Жаба у рака гніздо одбила. 2. Комар парубкові ногу віддавив. 3. На дубі свиня гніздо звила, а вівця прийшла та крашанку знесла. 4. Побачив, що на качках озеро плаває.

2. Спиши дві приказки (на вибір). У виділених словах познач закінчення та основу.

87. 1. Прочитай веселинку. Що тобі здалося смішним?

На вершечку дуба

Гриць копить губу, пне угору ніс:
— На вершечок дуба вчора я заліз!
— Як же це зідрався на вершечок ти?
Як не побоявся, Грицю, висоти?
— А чого б угору я здиратись мав?
Дуб же серед двору сплячий лежав!

Грицько Бойко

2. Виконай завдання на вибір.
- Випиши виділені слова. Познач у них закінчення та основу.
 - Пригадай і запиши п'ять слів із закінченням **-а**. Познач у них закінчення та основу.

88. 1. Про яку частину слова ти дізнався / дізналася?
2. Що таке основа?

89. Випиши з книги, яку ти читаєш, три речення. Познач у чотирьох словах закінчення та основу.

90. 1. Прочитай текст. Що цікавого ти дізнався / дізналася?

Колись, давним-давно, жило слово **Сад**. Захотіло воно помандрувати: на людей подивитися й себе показати.

Пішло воно по світах і побачило диво дивнє. Виявляється, у слів, як і в людей, є родичі! Ось обабіч дороги **посадили** люди тополі. Вдалині видніється **посадка** з молодих дерев. Он зеленіє **садочок**. А доглядає його **садівник**.

А що вже говорити про слово ліс! Ось росте маленький лісок. А ще — лісочок. Ген-ген видніється праліс. Його доглядає лісник. На галявині ростуть лісові ягоди. Навесні тут цвітуть проліски.

Ось такі-то дива в країні Мови.

2. Досліді, чи можна виділені синім кольором слова назвати словами-родичами.

Крок 1. Запиши виділені слова.

Крок 2. Як ти гадаєш, чи можна ці слова назвати родичами, тобто спорідненими словами?

Крок 3. Знайди спільну частину виписаних слів. Познач її так:

Крок 4. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Спільну частину споріднених слів називають **коренем**.

Корінь слова позначають так:

Споріднені слова ще називають **спільнокореновими**.

3. Знайдіть у тексті ще спільнокоренові слова.

91. 1. Прочитайте.

У словах **ГУСКА** і **ГУСІНЬ** корінь *гус*.

гуска гусінь

2. Як ви гадаєте, ці слова споріднені чи ні? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Знайди та випиши групи споріднених слів до слів *лисиця*, *мишка*, *дерев'яний*. Познач у них корінь.

92. Назви споріднені слова, які ти запам'ятав / запам'ятала на уроці.

93. Випиши групи споріднених слів.

Лис, миша, дерево, лисичка, мишеня, деревце, мишачий, лисенятко, мишка, мишенятко, лисеня.

УРОК

94. Досліди за малюнками, як можна розрізняти форми слова і споріднені слова.

форми слова

дуб

на дубі

під дубом

споріднені слова

дуб

дубок

дубова (дошка)

Форми слова — це одне й те саме слово, але з різними закінченнями.

Споріднені слова — це різні слова, але **однаковий** корінь має однакове значення.

95.

Прочитай слова. Які букви пропущено? Із пропущених букв склади та запиши слово*.

Ас_альт, акваріу_, п_иязний, аб_икос, вогнищ_, ап_льсин.

96.

1. Утвори́ть із частинок слова.

2. Чи можна їх назвати спільнокореневими / спорідненими? Доведіть свою думку. Свої міркування починайте словами:

Я гадаю, що... . Тому що... . Отже,

3. Запиши утворені слова. Познач у них закінчення, основу та корінь.

Зразок. Фермерський.

97.

1. Прочитай вірш Дмитра Щербини. Як ти гадаєш, які квіти можуть цвісти у бабусиному квітнику?

Квіти

У бабусинім садку
квітнуть квіти в квітнику —
одноколірні й барвисті,
пишні, гарні, запашисті...
Я не рватиму квіток, —
хай уквітчують садок!

2. Випиши спільнокореневі слова до слова *квіту*. Доповни ряд слів своїми прикладами.

3. Познач у записаних словах закінчення, основу та корінь.

98.

1. Ким ти мрієш стати в майбутньому? Що ти для цього робиш?

2. Відгадай професію за описом. Запиши назву професії та споріднені слова до цього слова. Познач корінь.

Зразок. Лікарка, лікує, ліки, у лікарні.

* Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.

Лікує, призначає ліки, працює в лікарні.

Майструє, ремонтує, придумує.

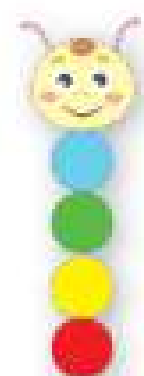
Керує банком, контролює прийом і видачу банкнот*, банківських білетів*.

Слова для довідки: банкір, банкірка, майстер, майстриня, лікар, лікарка.

99. Яке слово «зайве»? Чому?

Вода, у воді, водний, над водою.

Вода, водичка, водяний, водій.

100. 1. Прочитай уривок із вірша Наталії Карпенко.

Там, де Сонечко живе,
Всесвіт зорям гнізда в'є.
Сонце в сонячній родині—
і матуся, й господиня.

2. Спиши. У спільнокореневих словах познач закінчення, основу та корінь.

3. Як ти розумієш вислів *Всесвіт зорям гнізда в'є*?

а) будує домівку; б) чекає на птахів.

Урок

101. 1. Як перетворити *кошеня* на *кишеню*?

Підказка

Нам допоможуть букви, які позначають голосні звуки, та наголос.

2. Знайди слово *кишеня* на форзаці підручника. Спиши його розбірливо.

* *Банкнота, банківський білет* — паперові гроші.

102. 1. Прочитай вислови та їх пояснення.

1. Повна кишенья — багато грошей. 2. Лазити по кишеньях — красти гроші. 3. Класти до своєї кишені — привласнювати чужі гроші. 4. Перепадати в кишенью — мати грошовий прибуток.

2. Досліди виділені слова. Це споріднені слова чи форми одного слова? Чому ти так гадаєш?

3. Спиши вислови та їх пояснення. Познач закінчення у виділених словах.

103. 1. Утвори слова.

2. Виконай завдання на вибір.

● Запиши слова у два рядки: у перший — форми слова **хмара**, у другий — форми слова **капуста**.

● Запиши слова у два рядки: у перший — споріднені слова до слова **капуста**, у другий — споріднені слова до слова **хмара**. Познач у споріднених словах корінь.

3. Перевірте завдання одні в одних. Як ви гадаєте, чи правильно виконане завдання? Обґрунтуйте свою думку.

104. 1. Прочитай. Розкажи про свої домашні обов'язки.

Чепуруха черепашка
вимивала **чайник**, чашки,
тарілки, черпак з ложка́ми —
помічни́ця ж вона в **ма́ми**.

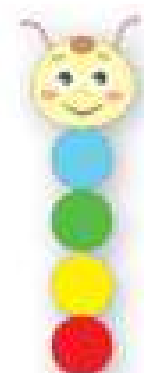
Олександр Прилуцький

2. Виконай завдання на вибір.

- До кожного виділеного слова добери й запиши спільнокореневі слова. Познач у них корінь.
- До кожного виділеного слова добери й запиши форми слова. Познач у них закінчення.

105.

1. Прочитай. Спочатку спиши форми слів, а потім — спільнокореневі слова.

Дощ, дощик, задощи́ло. Дощ, дощу, дощем. Праця, праці, працею. Праця, працьови́ті, працювати. Гриб, грибок, грибник. Гриб, гриба, грибів.

2. У споріднених словах познач корінь, а в формах слова — закінчення.

СЛОВА З НЕНАГОЛОШЕНИМИ ГОЛОСНИМИ [Е], [И] В КОРЕНЯХ СЛІВ

Урок

106.

1. Пригадай, що ти знаєш про наголос.
2. Досліді, як вимовляються наголошені та ненаголошені голосні звуки [е], [и].

Крок 1. Прочитай упівголоса слова. Як вимовляються наголошені звуки [е], [и]?

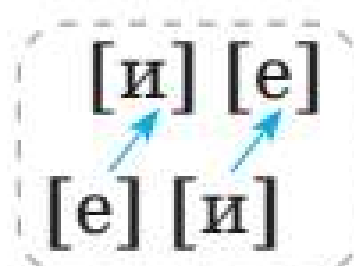
Кри́ла, ми́ска, ве́рби, се́ла.

а) чітко, виразно; б) нечітко, невиразно.

Крок 2. Прочитай упівголоса слова. Як вимовляються ненаголошені звуки [е], [и]?

Крило́, миски́, верба́, село́.

а) чітко, виразно;
б) нечітко, невиразно.

Крок 3. Зроби висновок, порівняй із правилом.

У вимові ненаголошений звук [e] наближається до [и], а [и] — до [e].

107. 1. Прочитай слова, правильно вимовляючи ненаголошені звуки [e], [и].

Швиденько, чергувати, хвилястий, зерно́, сестра́, шишка́р, димок, степовий, листочок, весна́.

2. Спиши. Постав у словах наголос. Підкресли букви, які позначають ненаголошені [e], [и].

3. Знайдіть у виділених словах «заховані» слова. Складіть із парами слів речення. Запишіть одне речення (на вибір).

108. 1. Прочитай, правильно вимовляючи ненаголошені звуки [e], [и] в коренях слів. Що тебе здивувало?

Перелітні метелики

Виявляється, що, крім перелітних птахів, є ще й перелітні метелики! Це адмірали та деякі види кропів'янок. Орієнтовно посередині літа вони великими групами відлітають на південь. Дорогою метелики відкладають на рослинах яйця, а самі гинуть. Навесні молоді метелики повертаються туди, де жили їхні предки. Дивина, та й годі!

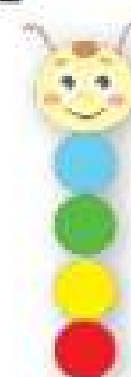
2. Випиши слова з ненаголошеними звуками [e], [и].

109. 1. Прочитай, відгадай та спиши чотири загадки.

1. Водою йде — не хлюпне, очеретом — не шелесне. 2. Текло, текло та й лягло під скло. 3. Як потрібен — викидають(ь), не потрібен — підіймають(ь). 4. Баран біжить(ь), село дрижить.

2. Постав наголос у словах. Підкресли букви, які позначають ненаголошені звуки [e], [и].

110. 1. Досліді, яку букву, **е** чи **и**, потрібно вставити в слова, у яких звуки **[е]**, **[и]** вимовляють нечітко.

Крок 1. Прочитай слова, розкриваючи дужки.

Гр(**и/е**)чка, з(**и/е**)монька, л(**и/е**)ст.

Гр(**и/е**)чаний, з(**и/е**)мовий, л(**и/е**)сти.

Крок 2. Випиши слова, у яких звуки **[е]**, **[и]** вимовляють чітко.

Крок 3. Напівголосно прочитай слова, які залишилися. Визнач, чи наголошені в цих словах звуки **[е]**, **[и]**.

Ненаголошені звуки **[е]** чи **[и]** в корені слова — це орфограма.

Орфограма — це **правильне** написання, яке можна перевірити за допомогою правила або словника.

Крок 4. Що, на твою думку, слід зробити, щоб дізнатися, яку букву, **е** чи **и**, потрібно писати в цих словах?

Гр□чаний — гр**е**чка, л□сти — л**и**ст, з□мовий — з**и**ми.

Крок 5. Зроби висновок, порівняй його з правилом.

Щоб знати, яку букву, **е** чи **и**, потрібно писати, слід змінити слово або дібрати спільнокореневе так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним. Дібране слово називають **перевірним**.

Букви е чи и в корені слова?

зміни слово

добери спільнокореневе слово

2. Зіскануй QR-код та переглянь відеоролик, щоб запам'ятати правило.

111. 1. Прочитай групи слів. Постав наголос. Знайди орфограму «Ненаголошені голосні звуки [е], [и] в корені слова».

Хвилястий — хвиля. Кисленький — кислий. Гризун — гризти. Хижак — хижий. Черговий — черга. Синенькі — сині.

2. Спиши ті групи, де правильно дібрано перевірні слова.

112. Виконай завдання на вибір.

● Спиши слова, вставляючи пропущені букви **е** чи **и**. Для цього змieni слово за зразком: *багато — один / одне*.

С(**и/е**)ні́ — ____ ; гр(**и/е**)бі́ — ____ ; м(**и/е**)скі́ — ____ ; к(**и/е**)ті́ — ____ .

Зразок. Лині́ — лин.

● Спиши слова, вставляючи пропущені букви **е** чи **и**. Для цього добери споріднені слова.

Т(**и/е**)хе́нько, н(**и/е**)зька́, кр(**и/е**)кли́ве, п(**и/е**)са́ти, гр(**и/е**)бни́кі, м(**и/е**)до́вий.

Зразок. Медо́вий — мед.

113. 1. Прочитай. Спиши, розкриваючи дужки.

Бігало л(**е/и**)сенятко лісом. Над д(**е/и**)ревах уже почали жовтіти л(**е/и**)сточки. Лише в(**е/и**)сокі ялинки залишилися з(**е/и**)леними. Під листочками заховалися гр(**е/и**)бочки. А он пробивається джерельце. У ньому видзвонює ч(**е/и**)стенська водичка. Як гарно!

Павло Філатов

2. Випиши у стовпчик слова з орфограмою. Через риску запиши перевірні слова

114. Яке слово «зайве»? Чому?

Темно, темний, високо, увись, легко, легенько.

115. Прочитай та спиши, розкриваючи дужки.

Діти приїхали в с(е/и)ло В(е/и)селе.
Вони з друзями пішли до в(е/и)ликого й
гл(е/и)бокого ставка. Обабіч нього росли
в(е/и)рбові зарості. А на б(е/и)регах си-
діли р(е/и)балки.

 УРОК

116. 1. Гра «Дешифрувальник».

а	б	в	г	д	е	ж	з	и	й	к
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Код 1. 7, 8, 3, 4, 5, 2, 3, 6, 9.

Код 2. 2, 3, 7, 10, 9, 1, 9.

2. Знайди відгадані слова на форзаці підручника. Спиши їх розбірливо.

117. Досліди, чи всі слова з ненаголошеними звуками [е], [и] можна перевірити за допомогою правила.

Крок 1. Знайди орфограму в розшифрованих словах.

Крок 2. Добери перевірне слово (зміни слово за питаннями або добери спільнокореневе).

Крок 3. Перевір в орфографічному словнику правильність написання слів.

Крок 4. Зроби висновок.

118. 1. За допомогою орфографічного словника перевір написання назв зображених предметів. Запиши слова правильно.

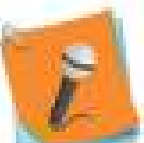
- 2. Позмагайтеся, хто назве якомога більше українських традиційних страв, у складі яких є хоча б один із зображених продуктів.

119. Прочитай і спиши, розкриваючи дужки. Підкресли слова з орфограмою.

На з(е/и)леному горбочку,
у в(е/и)шневому садочку,
притулилася хатинка,
мов мален(ь)кая д(е/и)тинка.

Леся Українка

120. Яку букву потрібно написати? Чому?

Ст(е/и)жина, м(е/и)нулий, з(е/и)мля.

121. Виконай завдання на вибір.

● Запиши слова у два стовпчики: у перший — до яких можна дібрати перевіrne слово, у другий — написання яких можна перевірити за допомогою словника.

Кор(е/и)дор, ч(е/и)рв'як, в(е/и)рхівка, л(е/и)лека,
д(е/и)вуватися, п(е/и)нал, сл(е/и)вовий, кр(е/и)жане,
к(е/и)слиця.

● Знайди вдома якомога більше предметів, у назві яких є ненаголошені голосні звуки [е], [и]. Запиши.

ДЗВІНКИ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ В КІНЦІ СКЛАДУ ПЕРЕД ГЛУХИМИ І В КІНЦІ СЛОВА

122. 1. Утвори слово.

2. Назви перший та п'ятий звуки у слові-відгадці. Чим вони відрізняються?

а) твердістю / м'якістю; б) дзвінкістю / глухістю.

3. Як вимовляють дзвінкі звуки в кінці складу перед глухими і в кінці слова?

а) дзвінко;

б) глухо.

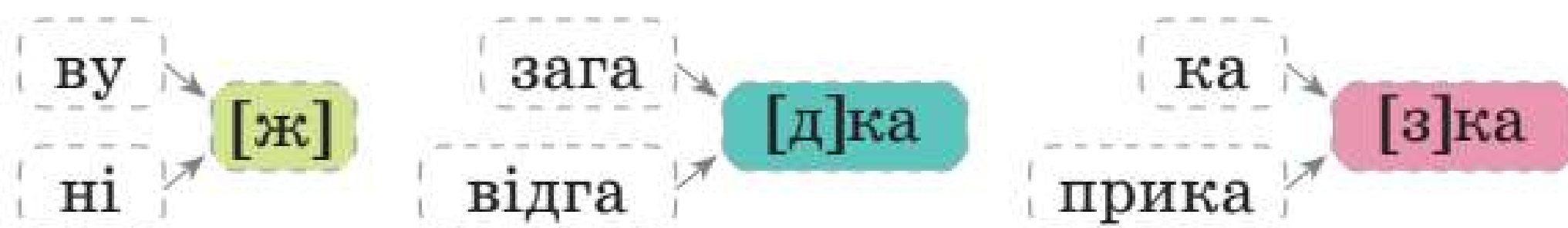
123. 1. Пригадай дзвінки та парні до них глухі приголосні звуки.

Дзвінки	[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	[г]	[г']
Глухі	[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[х]	[к]

2. Досліди, які дзвінки звуки мають парні глухі. Якими буквами їх позначають на письмі?

124. 1. Прочитай слова вголос. Чітко вимовляй дзвінки приголосні звуки в кінці та середині слів.

2. Назви слова, які мають протилежне значення.
3. Спиши слова, підкресливши дзвінки приголосні в кінці складу перед глухими та в кінці слова.

125. 1. Прочитай скоромовки, правильно вимовляючи дзвінки приголосні звуки в кінці слова і складу перед глухими.

1. Черезз грядку гріб тхір ямку. 2. Летів горобець черезз безверхий хлівець.

2. Вивчіть одну скоромовку напам'ять. Позмагайтеся, хто її швидше промовить.
3. Запишіть скоромовку з пам'яті. Перевірте одне в одного.

126. 1. Спиши слова. Підкресли букви, які позначають дзвінки приголосні звуки в кінці складу перед глухими та в кінці слова.

Казка. Дід, кіт, вивіз, лисичка, пан Коцький, заєць, обід, вовк, ведмідь, кабан, борщ, м'ясо, буряки і картопля, мед, на дерево, за кущем, у хмиз, виліз, лізти, доліз.

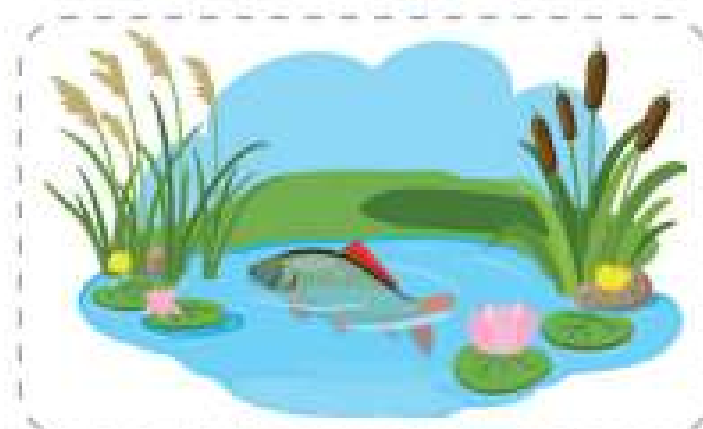
2. Пригадай, з якої казки ці слова. Розкажи казку, вживаючи записані слова.

127. Як вимовляють дзвінкі приголосні звуки перед глухими або в кінці слова?

128. 1. Прочитай і спиши уривок з вірша Грицька Бойка.

Випірнай-но, рибко, близько,
розсипай-но срібні бризки,
щоб зловив я карася,
карася — з порося!

2. Підкресли букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки в кінці складу, слова.

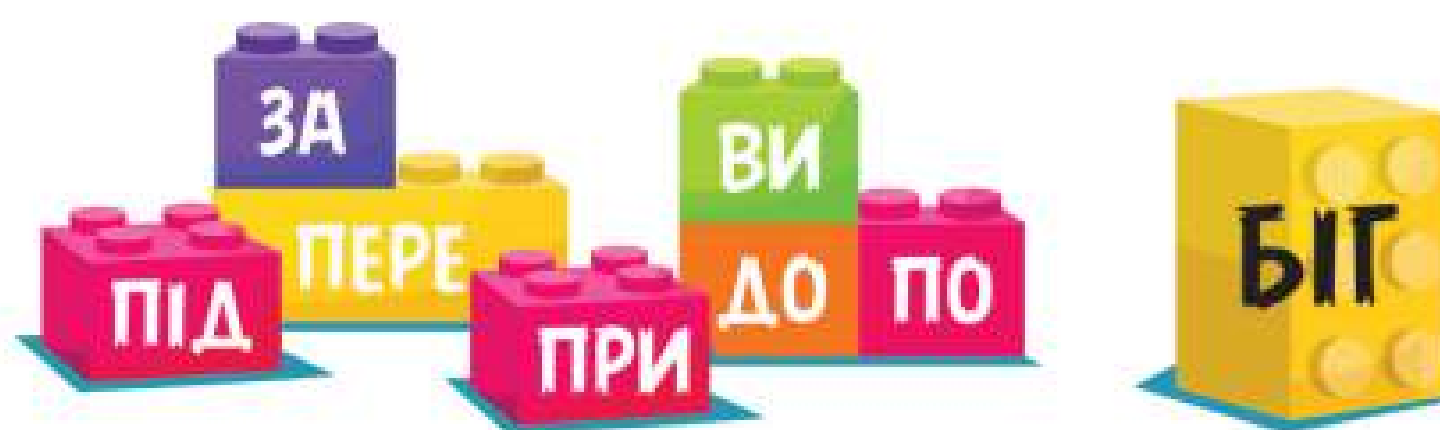
ПРЕФІКС

УРОК

129. 1. Досліді, яка частина слова може стояти перед коренем. Яка її роль?

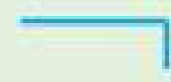
Крок 1. Утвори зі складів, записаних на цеглинках конструктора, слова. Запиши їх.

Крок 2. Як ти гадаєш, чи однакове значення цих слів? Чому?

Крок 3. Познач корінь у словах. Назви частинки, які змінили значення слова.

За-, ви-, при-, пере-, під-, до-, по- — це **префікси**.
Їх позначають так: .

Познач префікси в утворених словах.

Крок 4. Зроби висновок: де стоїть префікс, для чого він потрібний.

Префікс — частина слова, яка стоїть **перед ко-
ренем**. За допомогою префіксів утворюються но-
ві слова: забіг, вибіг, перебіг, прибіг.

130. 1. За допомогою префіксів **по-**, **пере-**, **за-**, **до-** утвори нові слова.
Запиши їх.

летіти —

грати —

старатися —

радіти —

бачити —

сміятися —

2. Поміркуйте, чи можна записані пари слів назвати спорід-
неними. Свої міркування починайте так:

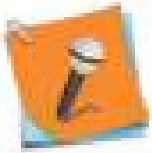
Слова можна / не можна назвати спорідненими,
тому що... .

131. 1. Прочитай уривок із вірша Олексія Кононенка. Розкажи, чим
тобі подобається / не подобається осінь.

Осін(ь) клени роздягає,
землю листям заст(е/и)ляє.
Дворовик* у надв(е/и)чір'я*
чисто підмете подвір(')я.

2. Спиши, розкриваючи дужки. У виділених словах познач
корінь та префікс.

132. Чи в кожному слові є префікс? Де у слові стоїть
префікс? Для чого він потрібний?

133. 1. Прочитай слова. Спиши ті, у яких є префікси.

Згорнути, горнути, питати, запитати, зрозуміти,
розуміти, копати, скопати, обгортати, гортати, пові-
рити, вірити, бачити, передбачити.

2. Склади та запиши два речення, використовуючи слова з пре-
фіксами.

* *Дворовік* — за народними віруваннями, добрий дух подвір'я.

* *Надвечір'я* — час перед вечором, початок вечора.

134. Про яку частину слова йдеться? Як визначити?

У словах **відгадка** та **загадка** мене знайдете на початку (Ніна Колодяжна).

135. 1. Зі слів у групах вибери та запиши спільнокореневі.

1. Дерево, задерев'яніло, дерев'яний, дерева.
2. Осика, підосичник, підосичники, осики, осиковий.
3. Заквітували, квітка, квітів, квітковий, квіточка.

2. Познач у словах префікси.

Зразок. Квітка, заквітували, квіточка.

136. 1. Знайди на малюнку предмети, у назвах яких є префікси.

2. Запиши слова з префіксами **за-**, **під-**, **до-**, **пере-**, **за-**, **пре-**, **при-**.

3. Прочитайте одне в одного записані слова. Доведіть, що робота виконана правильно / неправильно.

137. 1. Прочитай, уставляючи потрібні префікси на місці пропуску.

Префікси для довідки: до-, пере-, з-, по-, в.

Та й [┐]клала кладочку
(скорочено)

Біжить стежечкою мурашка, бо вдома дітки маленькі на неї чекають. Коли це стежечку [┐]тнув струмок. А на тому боці пахучі зернята лежать. Як же [┐]братися до

тих зерняток? різала мурашка стеблину. пала стеблина через струмок. лізла мурашка по ній на той берег. Ось і зернята пахучі. Чекайте, дітки, матуся вже їсти несе.

Василь Сухомлинський

2. Випиши відновлені слова з префіксами. Познач префікси.

138. Гра «Префікси». Діти по черзі називають слова з префіксами. Виграє той / та, хто останнім / останньою назве потрібне слово.

139. 1. Прочитай уривок із казки-легенди «Хто такий соняшник» Олеся Бердника. Яку добру справу зробив син Сонця?

Прилетів син Сонця до землі, веселковим колесом почав **обходити** світ. І **затріпотіла** природа від блаженства.

Велетенськими запашними квітами **вкрилися** магнолії, ніжно **усміхнулася** рожевими пелюстками на узліссі шипшина, срібнодзвінно **заспівали** серед трав блакитноокі дзвоники, сором'язливо **захиталися** на вітрах білі гвоздики...

Побачивши плоди своєї праці, щасливо **засміявся**.

2. Виконай завдання на вибір.

- Випиши виділені слова. Познач у них префікси.
- Напиши разом із рідними лист-подяку синові Сонця.

СЛОВА З ПРЕФІКСАМИ РОЗ-, БЕЗ-

Урок

140.

1. Вправа «Квест».
2. Знайди відгадане слово на форзаці підручника. Спиши його розбірливо.

141. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, чи потрібні професії модельєра, дизайнера? Доведи свою думку.

Чимало людей хочуть бути стильними і модними. Як цього досягти?

— **Без**крає море творчості та новизни живе в кожному з нас. Тут не можна бути **без**відповідальним і **без**мовним. **Без**межно любити людину і дарувати їй веселку щастя — це моє покликання, — **роз**повідає дітям про красу одягу директорка ательє Софія Анатоліївна.

2. Досліді, які префікси пишуть у виділених словах.

Крок 1. Прочитай виділені слова.

Крок 2. Назви префікси в словах. Який кінцевий приголосний мають префікси?

Крок 3. Зроби висновок, порівняй із правилом.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишуть букву **з**.

142. 1. Уяви, що ти — директор / директорка фірми «Стильний одяг». Розкажи, як створити рекламу цієї фірми.

Слова для довідки: розказати, розмістити білборди, роздавати візитки, безкоштовні консультації, безмежна насолода.

2. Спиши слова для довідки. Познач у них префікси.

143. 1. Прочитай слова. Утвори за допомогою префіксів **роз-** або **без-** нові слова та запиши їх.

Вітряний, радісний, надійний, шумний, сонячний, хмарний.

Міняти, сіяти, дати, сміятися, хвалити, будити.

Зразок. Вітряний — безвітряний. Міняти — розміняти.

2. Поміркуй, якого значення надає словам префікс **без-**.

144. Яка орфограма в поданих словах?

Ро(з/с)багатіти, бе(з/с)відмовний.

145. Спиши вірш Ніни Колодяжної, уставляючи потрібні префікси. За потреби користуйся довідкою.

Мама для своєї доні
—шила нову сорочку.
Маки —цвіли червоні
і орнаментів рядочки.
Одяг-оберіг створила
від невдачі та неволі.
Вишиванка — справжнє диво,
в ниточках — хмарна доля.

Префікси для довідки: роз-, ви-, без-.

УРОК

146. 1. Прочитай слово, пропустивши букви, що позначають дзвінки приголосні звуки.

а п л е м н т и й б т р

2. Знайди відгадане слово на форзаці підручника. Спиши його розбірливо.

147. 1. Прочитай. Якими ягодами харчуються птахи взимку?

Завітала зима. І стало все біле:
і безлисті дерева, і безмежне поле!
Усе навколо! Лише червоногруді
снігурі на розмальованих інеем
гілках безтурботно скльовують
ягоди горобини!

Павло Філатов

2. За зразком випиши слова з префіксами **роз-**, **без-**, поділяючи їх для переносу.

Зразок. Роз-металась.

При переносі слів префікси **роз-**, **без-** не розривають: **роз-губила**, **без-межне**.

148. ● Спиши слова, поділяючи для переносу різними способами.

Безкрилий, безквитковий, безхмарний, бездимний.

● Утвори нові слова за допомогою префікса **роз-**. Запиши їх, поділяючи для переносу різними способами.

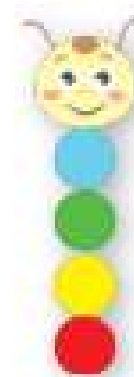
Малює, в'яже, цвіте, сипле.

149.

Які слова правильно поділено на склади? Чому?

Бе-збарвні, без-барвні, роз-мова, ро-змова,
без-рибні, бе-зрибні, роз-квіт, ро-зквіт.

150.

1. Спиши вірш Ніни Колодяжної, розкриваючи дужки.

Зима ро(з/с)в'язала бе(с/з)донний мішок,
ро(з/с)сипала всюди бл(е/и)скучий сніжок,
турботливо вкрила бе(с/з)листі гілки
й ро(з/с)малювала замерзлі ш(и/е)бки.

2. Поділи виділене слово для переносу всіма способами.

СЛОВА З ПРЕФІКСАМИ З-, С-

УРОК

151. Досліди, перед якими буквами потрібно писати префікс **с-**.

Крок 1. Спиши слова. Познач у них префікси.

Сказати, сфотографувати, спурхнути, стишити, схвалити.

Змалювати, злетіти, змарнувати, збити, звити.

Крок 2. Виділи в них корінь. Підкресли першу букву кореня.

Крок 3. Зроби висновок, перед якими буквами пишуть префікс **с-**.

Перед буквами **к, ф, п, т, х** пишемо префікс **с-**.

Перед усіма іншими буквами пишемо префікс **з-**.

Їх легко запам'ятати завдяки вислову **Кафе «Птах»**.

152. 1. Прочитай слова. Утвори від них нові за допомогою префіксів **з-, с-**. Запиши.

Клювати, ліпити, дерти, казати, варити, питати, мести, топтати, ходити, дати, бити, тиснути, міряти, пекти, вести.

Зразок. Клювати — склювати.

2. Доведіть одне одному, що завдання виконане правильно / неправильно.

Завдання виконане правильно / неправильно, тому що... . Отже,

153. 1. Прочитай прислів'я та поясни, як ти їх розумієш. Спиши, вставляючи потрібний префікс.

1. На все важай і на вус мотай. 2. Не ходиться гора з долиною, але ходиться людина з людиною. 3. Сила без діла швидко маліє. 4. Без борошна і води хліба не печеш. 5. Спільна біда дружить.

2. Поміркуйте, чому так кажуть: «Спільна біда здружить». Пригадайте ситуацію, для якої було б доречним уживання цього прислів'я.

154. 1. Прочитай, уставляючи префікси **з-** або **с-**. Як ти гадаєш, чи потрібно допомагати птахам узимку? Чому?

Чому зимуючі птахи не летять у теплі краї?

А тому, що вони можуть(ь) добувати собі їжу навіть(ь) узимку. Наприклад, сойки (з/с)бирають і запасують жолуді. Запаси корму роблять також ворони та сороки. Кожен птах (з/с)находить з(е/и)мою тіл(ь)ки частину своїх літніх запасів.

Але чимало з(е/и)муючих птахів їдять тіл(ь)ки те, що (з/с)можуть (з/с)найти. Саме тому взимку горобці, синиці, повзики (з/с)кльовують на гілках брун(ь)ки, ягоди кущів.

2. Спиши, розкриваючи дужки, один із абзаців.

155.

Розкажи за допомогою малюнка, коли перед коренем пишуть префікс **с-**.

156.

1. Прочитай, розкриваючи дужки. Чому ти вибрав / вибрала саме цю букву?

Бе(з/с)мірний, бе(з/с)барвний, бе(з/с)межний, бе(з/с)захисний, бе(з/с)колірний, бе(з/с)боронний, бе(з/с)вигідний, бе(з/с)прибутковий.

2. Знайди серед поданих слів синоніми. Запиши. Познач префікси.

Зразок. Безмежний, безмірний.

157.   1. Утвори слово.

Код: 5 4 3 6 1 2 3.

ДОРОЖКИ

2. Знайди розгадане слово на форзаці підручника. Спиши його розбірливо.
3. Знайди та прочитай у тлумачному словнику його значення.
158. 1. Прочитай текст, уставляючи префікси *роз-*, *з-*, *с-*. Що тебе в ньому вразило? Що ти ще знаєш про мурах?

Якось один мураш ^ннайшов цукор та й припав до нього. Смокче, аж черевце ^ппухло. Було чорне, а ^рробилося смугасте і здорове. Потім учепився мураш лапками вгорі за землю й висить так.

Тут ще повилазили мурашки, підповзли до того мураша. Почали лоскотати його вусами, а він випускає із себе солодкі краплі. Коли висмоктали увесь цукор, то й черевце в нього ^рробилося знову чорне й мале. Тоді мураш встав, ^ггладив вуса і пішов спати.

Майк Йогансен

2. Виконай завдання на вибір.
- Випиши слова, уставляючи потрібні префікси.
 - Випиши спільнокореневі слова до слів *краплинка*, *земляний*, *робота*, *мурашиний*.

159. Про які префікси йшлося на уроці? Як їх потрібно писати?

160. Спиши, розкриваючи дужки. Виділи у словах префікси.

Сьогодні ми побували в художній майстерні. Нам ро(з/с)повіли чимало цікавого. Ми побачили, як (з/с)творюють скульптури. (З/с)могли й самі поліпити. Ще ми (з/с)пробували намалювати дерево. Воно вийшло таке чудернацьке!

СУФІКС

УРОК

161. 1. Розгадай ребус*.
 2. Знайди та прочитай у тлумачному словнику значення розгаданого слова.

162. Як ти гадаєш, що таке очеретянка? Переглянь відеоролик. Чи справдилися твої очікування?

163. Досліди, яка ще частина може бути в слові.

Крок 1. Запиши у стовпчик слова **очерет**, **очеретянка**.

Крок 2. Знайди та познач у словах закінчення, потім основу.

Крок 3. Що ти помітив / помітила?

Частину слова, яка стоїть **між коренем та закінченням**, називають **суфіксом**.

Суфікс позначають $\wedge$: очеретянка, очеретяний.

164. 1. Відгадай загадку. Розбери виділені слова за будовою.
Я після кореня частинка,
без мене **хата**, зі мною **хатинка**.

Ніна Колодяжна

* Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.

2. Порівняй значення слів *хата* і *хатинка*. Порівняй будову цих слів. Для чого слугує суфікс?

Суфікс слугує для **утворення** нових слів.

РОЗБІР СЛОВА ЗА БУДОВОЮ

1.	закінчення	□	зміни слово	підводний
2.	основа	└───┘	визнач частину слова без закінчення	підводний
3.	корінь	⤿	добери кілька спільнокореневих слів	підводний

Якщо є

4.	префікс	└─┘	перед коренем	підводний
5.	суфікс	⤿	між коренем і закінченням	підводний

165. 1. Прочитай вірш. Як ти гадаєш, чи справді цей вірш про хоро-
брого хлопчика?

Нестрашні суфікси

Що мені степи та хаці,
ікла, пазурі і паці?
Не боюсь я навіть зблизька
ні пантерки, ні тигриська.
Скигліть, як собачки,
хижаки й хижачки!
То не лев, а левчик,
і не вовк, а вовчик —
я хоробрий хлопчик.
Дочитай ремарку:
він дививсь у шпарку.
Де? У зоопарку.

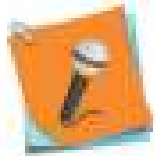

Григорія Фальковича

2. Добери до поданих слів споріднені слова з вірша. Виділи частини основи.

Степовий, пазуре́ць, собаки, пантера, паще́ка*, тигровий, хащовий, шпаринка, левовий.

Зразок. Паще́ка.

166. Упізнай слова із суфіксом. Що ти для цього зробив / зробила?

груша

грушка

грушеве

167. 1. Прочитай та запиши слова. Познач їх будову.

верба

риба

вода

вербичка

рибка

водичка

вербиченька

рибинка

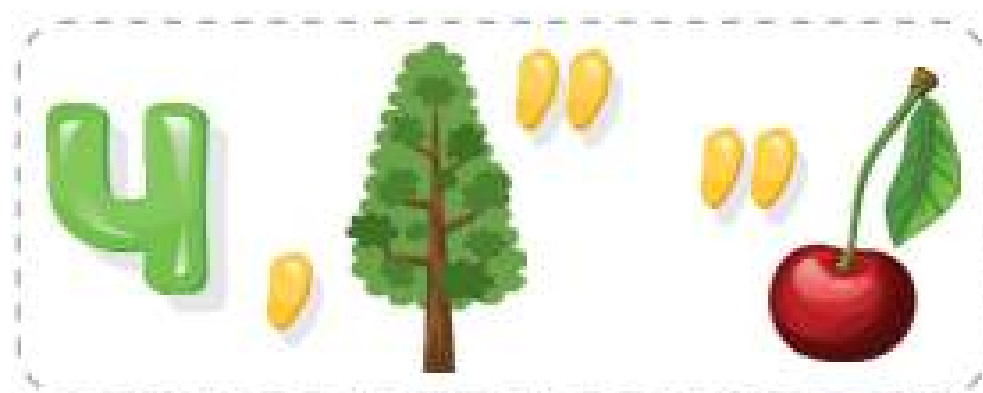
водиченька

2. Порівняй значення слів у кожному стовпчику. Як ти гадаєш, яка частина слова допомогла утворити нові слова?

УРОК

168. 1. Розгадай ребус.
 2. Знайди відгадане слово на форзаці підручника. Спиши його розбірливо.

169. 1. Прочитай і спиши, розкриваючи дужки. Яка інформація була для тебе новою?

Ч(е/и)решня має смачні плоди. У стиглої ч(и/е)решеньки завжди т(е/и)мніший колір. Колис(ь) дітлахи жували смолу з ч(и/е)решневого дерева. Ось така була жуйка! А що ти ще знаєш про ч(е/и)решню?

* Паще́ка — рот звіра, риби тощо.

2. Випиши споріднені слова до виділеного слова. Розбери їх за будовою.

170. 1. Прочитай уривок із вірша Миколи Сингаївського. Як ти гадаєш, чому автор не повірив ні зайчиськові, ні слонові?

Про що говорили птахи і звірі

Ворон шепче воронятку:

— Мій біленький.

Слон гундосить слоненятку:

— Мій маленький.

Лев говорить левенятку:

— Мій ласкавий.

Як почув я ті розмови
птахів, звірів,
ні зайчиську, ні слонові
не повірив. А чому?

2. Випиши виділені слова у стовпчик. Знайди у вірші і запиши через риску спільнокореневі до них. Розбери їх за будовою.

Зразок. Воронятку — ворон.

3. Якого значення додав словам суфікс?

171. Склади із частин слів нові слова. Запиши утворені слова.

—	завітати	підмалювати	примовити
∪	море	березова	розказувати
∧	графський	столик	Оленка
□	зелений	стіл	весна

Зразок. Заморський.

172. Про яку частину слова ти хочеш розказати однокласникам / однокласницям?

ЧАСТИНИ МОВИ

ІМЕННИК

УРОК

173. 1. Відгадай загадку Володимира Верховеня. До якої частини мови належать виділені слова?

Хоч є **листочки** й **корінець**,
та це, **одначе**, не рослина.
У неї **вчаться** і **мудрець**,
і **прагнуча** до **знань** **дитина**.

2. Доведіть за планом, що виділені слова — іменники.

1. Що називають слова?

- а) предмет; б) ознаку предмета;
в) дію предмета.

2. На які питання відповідають слова?

- а) хто? що?; б) який? яка? яке?;
в) що робить? що зробить?

Пригадай! Іменники — це слова, які називають предмети і відповідають на питання **хто? що?**

Іменник

Іменник любить називати
завжди на ймення кожную річ:
земля, країна, сонце, мати,
печаль і радість, день і ніч.

Володимир Верховень

174.

1. Прочитайте слова.

Дніпро, лікарка, диван, Україна, чорнобривці,
черпаха, крісло, фермер, каштан, завірюха, ожеле-
диця, вдячність, свиня, доброта.

2. Доповніть подані групи слів іменниками з вправи.

- меблі: *шафа*, __ , __ .
- люди: *вчитель*, __ , __ .
- тварини: *страус*, __ , __ .
- географічні назви: *Київ*, __ , __ .

3. Запиши будь-які дві групи іменників, доповнюючи кожную групу двома власними прикладами.

175. 1. Прочитай прислів'я. Поясни їхнє значення.

1. То сніг, то завір(')юха, бо вже з(е/и)ма коло вуха. 2. До завір(')юхи треба кожуха. 3. Вітер не дме, то й оч(и/е)рет не шумит(ь). 4. Взимку сонце крізь плач сміється. 5. Такий мороз, аж зорі скачут(ь). Зимою деньок як комарів носок.

2. Спиши, розкриваючи дужки, чотири прислів'я, підкресли іменники. Розбери один із іменників за будовою.

176.

Пограйте в гру. Одна дитина називає іменник, друга — іменник, який починається з останньої букви попереднього слова. Виграє той / та, хто назве іменник останнім / останньою.

177.

1. Прочитай уривок з вірша Григорія Фальковича.

...А на аркуші — зима.
Іній. Сніг. Замерзлі ріки.
І мороз, мабуть, великий,
бо з малюнка до кімнати
стало вітром завівати,
і, здалось, ось-ось до ніг
тихо ляже справжній сніг...

2. Спиши уривок та підкресли іменники.

178. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, які санчата будуть у майбутньому? Опиши їх.

Як ти гадаєш, чи будуть у майбутньому санки?

Гадаю, що так. Тому що і Віта, і Даня, і чимало інших дітей любляють катання на санчатах. Бо це — веселі та корисні розваги.

Але як бути, коли немає снігу? Саме для цього вчені винайшли штучний сніг. Отже, снігові штучні замети теж не проблема. Тому можна вдосталь покататися на санчатах.

2. Виконай завдання на вибір.

- Випиши іменники, які відповідають на питання *що?*
- Випиши іменники, які відповідають на питання *хто?*

Іменники, які відповідають на питання *хто?*, є **назвами істот** (людей, тварин).

Усі інші іменники є **назвами неістот** і відповідають на питання *що?*

179. 1. Прочитайте. Порівняйте погоду надворі й у вірші.

Сніг усе заворожив,
сніг пів світу засніжив,
засніжить він і мене
й навіть оком не змигне.
Біла стежка, білий пліт,
білим став мій чорний кіт,
й лиш на груші угорі
червоніють снігурі.

Сергій Пантук

2. Спиши виділені слова. Як ти гадаєш, записані іменники — назви істот чи неістот? Висловлювання починай так:

Ці слова є назвами істот / неістот, тому що... . Отже,

180. До іменників — назв неістот добери іменники — назви істот.

Велосипед, поетеса, лабораторія, поезія, письмо, лаборант, поет, письменник, велосипедист, школа, письменниця, учителька, велосипедистка, школярка, лаборантка.

Зразок. Велосипед — велосипедистка, велосипедист.

181.   Розшифруйте іменники. У які групи їх можна об'єднати? Доведіть.

вельбуди́ник

же́іннер

чувте́ль

мерфе́р

182. Випиши з книжки, яку ти зараз читаєш, 12 іменників.

Зразок. Назви істот: динозавр.
Назви неістот: планета.

УРОК

183.

1. Вправа «Квест»*.
2. Що ти знаєш про Миколу Леонтовича?

кавун
3 5

сонце
5 1

подушка
2 6

184.

Прослухай всесвітньо відомий твір Миколи Леонтовича. Що символізує ця пісня?

У період різдвяних свят у багатьох країнах світу звучить популярна мелодія «Щедрик» в обробці українського композитора Миколи Леонтовича. Скільки в ній світла, добра, енергії! Над її музикою композитор працював понад десять років! Цю мелодію співають тепер багатьма мовами по всьому світу.

185.

Знайди в тексті попередньої вправи споріднені слова до слів **звучання, праця, спів**. Запиши їх у зошит парами. Підкресли іменники.

Іменники можуть називати **опредмечені дії**. Наприклад: **звучання, праця, переклад**.

185.

Прочитай. Переглянь відеоролик. Який внесок у розвиток культури зробив Ярослав Мудрий?

У далекому тисяча тридцять сьомому році в столиці Київської Русі за наказом князя Ярослава Мудрого спорудили прекрасну кам'яну будівлю з чудовими мозаїками і фресками. Це був собор Святої Софії. У ньому великий князь **розмістив** свою першу книго-

* Каліграфічне написання слова шукай на форзаці.

збірню. Бібліотеку постійно поповнювали. Правителі європейських країн дарували книжки в розкішних окладах.

2. До виділених дієслів добери іменники, які означають опредмечені дії.

Зразок. Захоплюватися — захоплення.

186. Гра «Хто більше». За визначений учителькою / учителем час запишіть якомога більше іменників, які можуть називати опредмечені дії.

187. 1. Прочитай. Спиши, розкриваючи дужки.

Які чарівні звуки навколо! Особливо нав(е/и)сні! Ось чути щ(и/е)бетання соловейка. А он звідти дол(е/и)нає стукіт дятла, кува(н/нн)я зозулі. Можна помітити л(и/е)гке тремті(н/нн)я листя осики. А це що? Плескіт води нев(е/и)личкого струмка!

Яка красива (У/у)країна!

2. Підкресли іменники, які означають опредмечену дію.

188. 1. Прочитай. Чи є в тебе світлини з другом / подругою? З яким настроєм ви фотографувалися?

Доброта. Щирість. Привітність. Підтримка. Взаємодопомога. Вдячність. Чесність. Відповідальність. Такою є дружба. Недарма в народі кажуть: «Скарб — не друг, а друг — скарб». Друг чи подруга завжди допоможе у скрутний час. А ще — від щирого серця порадіє твоїм успіхам.

2. Поміркуйте, у чому полягає секрет справжньої дружби. Свої роздуми розпочинайте словами:

Таємниця справжньої дружби... , тому що... . Наприклад, Отже,

3. Знайди в тексті вправи споріднені слова до поданих та запиши їх у зошит парами. Підкресли іменники.

Добрий, щирий, привітний, вдячний, чесний, відповідальний.

Іменники можуть називати **опредмечені ознаки**. Наприклад: *краса, легкість, далечінь*.

189. Прочитай. Випиши групи споріднених слів. Підкресли іменники, які називають опредмечені ознаки.

Радісний, білий, великий, радість, сила, працелюбний, сильний, білизна, блакить, блакитний, величина, праця.

Зразок. Радісний, радість.

190.

1. Прочитайте вірш. Що зрозумів хлопчик? Чи погоджуєтеся ви з думкою, висловленою у вірші? Чому?

Поки дощ **холодний** лив,
я річ важливу зрозумів.
Хто один — завжди **сумний**:
в непогоду, в день **ясний**.
З другом світ стає **чудовим**,
навіть в зливу **кольоровим**!

Юлія Турчина

2. До виділених слів добери та запиши спільнокореневі іменники. Що вони називають?

191.

Гра «Чарівні перетворення». Одна дитина називає прикметник, а друга утворює іменник, що називає опредмечену ознаку.

1. Прочитай уривок із вірша Володимира Сосюри. Спиши, розкриваючи дужки.

Дзвін шабел, пісні, походи,
воля соколина,
тихі зорі, ясні води —
моя (У/ у)країна.
Син(ь) гаїв, поля, світа(н/нн)я,
пісня солов(')їна,
ніжний шепіт і зітха(н/нн)я —
моя (у/У)країна.

2. Підкресли іменники, які означають опредмечені дії та ознаки.

ВЛАСНІ І ЗАГАЛЬНІ ІМЕННИКИ

УРОК

193. 1. Прочитай. Чому, на твою думку, виділені слова написані з великої букви?

Я — українка. Ти — українець. Ми всі — українці. Наша рідна мова — українська.

Наша держава — *Україна*. Нашу землю прославили такі відомі люди, як *Семен Гулак-Артемівський*, *Марія Приймаченко*, *Іван Сила*, *Андрій Шевченко*, *Ліна Костенко* та багато інших.

Власні іменники — це прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, назви вулиць, майданів, міст, сіл, країн, річок, морів тощо.

Власні іменники пишуть **з великої букви**. Наприклад: *Тарас Григорович Шевченко*, *Хрещатик*, *Київ*.

2. Спиши виділені іменники. Чи можеш ти назвати їх власними? Чому?

Загальні іменники — це на́зви, які дають багатом предметам.

Загальні іменники пишуть **з малої букви**. Наприклад: *людина, тварина, місто, село, вулиця, гора*.

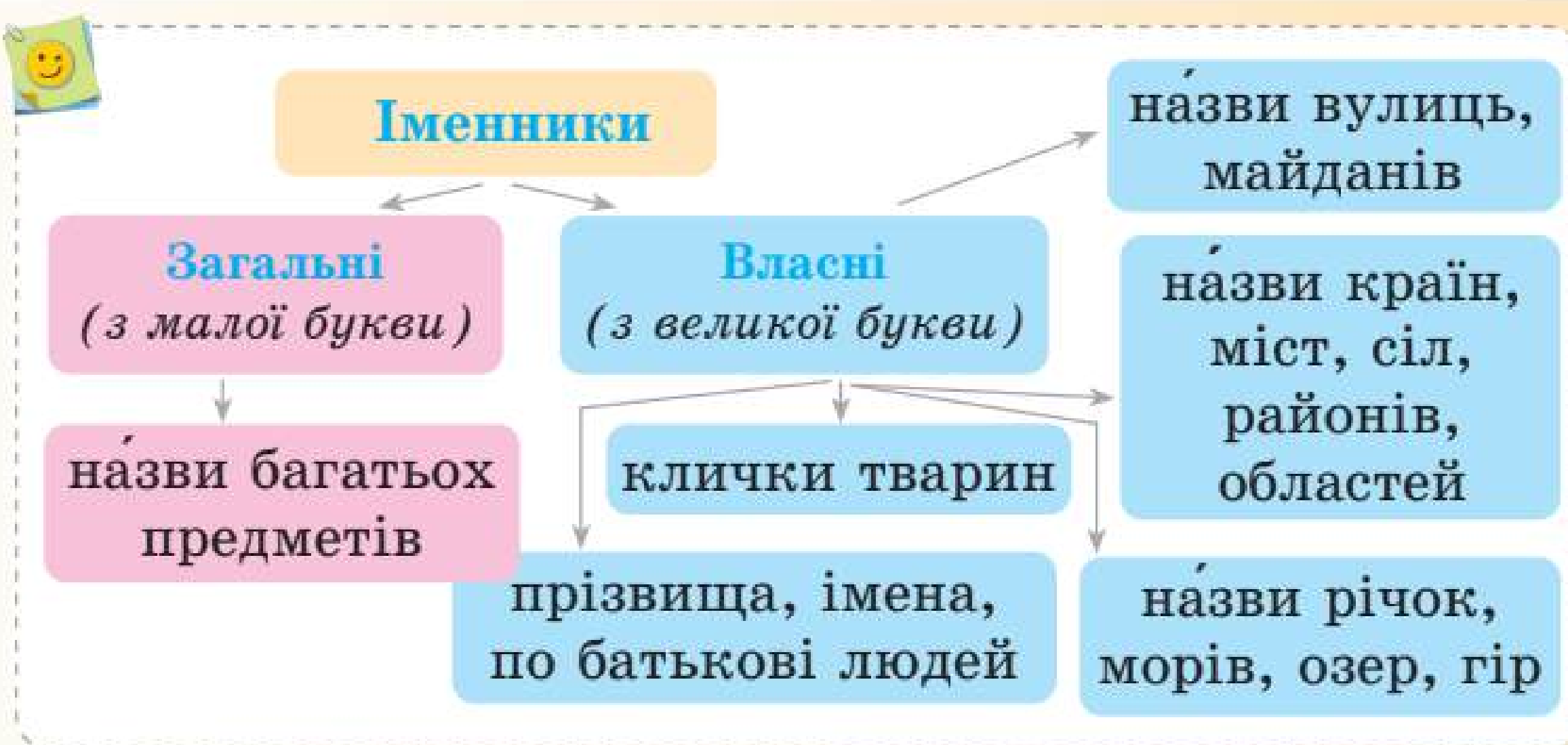

Запам'ятай скорочення: власні іменники — **вл.**, загальні — **заг.**

194.

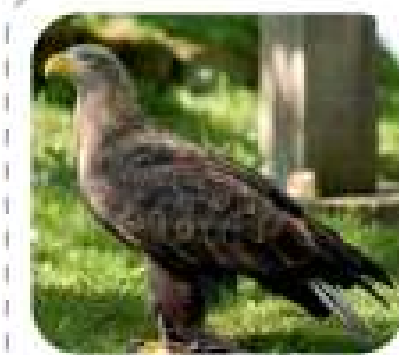
Розкажіть одне одному про власні та загальні іменники, доповнюючи свою розповідь прикладами.

195. 1. Прочитай текст. Що було для тебе новим? Що ти ще хочеш дізнатися?

Шацькі озера — це група озер у Волинській області. Найбільші з них — Луки, Пулемецьке, Пісочне, Кримне, Світязь. Цікаво, що Світязь — найглибше озеро природного походження в Україні.

Біля озер водяться унікальні види птахів: великі норці, крижні, лебеді, навіть орлан-білохвіст.

2. Виконай завдання на вибір.

● Випиши власні іменники. ● Випиши загальні іменники.

196. 1. Прочитай слова.

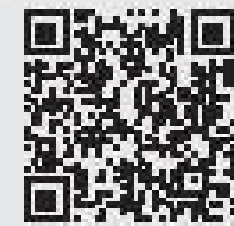
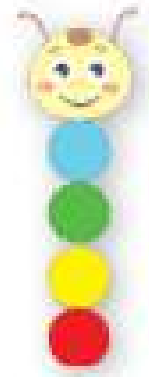
Україна, Львів, Хрещатик, Десна, Моринці, Карпати.

Місто, річка, країна, вулиця, село, гори.

2. Поєднай іменники першого та другого рядків. Запиши за зразком.

Зразок. Країна Україна, вулиця Хрещатик.

197.   Зіскануй QR-код та виконай завдання.

198. Доповни речення. Запиши.

Мене звати... . Я живу в... на (В/в)улиці ____ . Мої родичі живуть у (М/м)істі ____ . У мене є знайомі в (С/с)елі ____ .

Найбільше я люблю... .

ОДНИНА І МНОЖИНА

Урок

199. Досліді, як можуть змінюватися іменники.

Крок 1. Назви предмети, зображені на малюнках.

Крок 2. Визнач, що спільного та відмінного в кожній парі.

Крок 3. Запиши в стовпчик слова, що називають один предмет, а через тире ті, що позначають багато предметів.

Іменники, які називають **один** предмет, уживаються **в однині**.

Іменники, які називають **багато** предметів, уживаються **в множині**.

Однина і **множина** — це **числа** іменників.

Іменники можуть **змінюватися за числами**.

Форму числа іменників скорочено позначають так: однина — **одн.**, множина — **мн.**

200. 1. Прочитай. Як ти гадаєш, яким був баранець? Опиши його.

В затишному с(е/и)лі в (Б/б)абу-сі (У/у)ляни жив-був в(е/и)ликий (Б/б)аранець (Б/б)орис. Навесні, коли з(')являлася з(е/и)лена травичка, (Б/б)абуся (У/у)ляна починала виводити (ьо/йо)го пастися на в(е/и)ликий луг край с(е/и)ла. Баранець дуже любив свій луг і завжди із задоволе(н/нн)ям проводив на ньому цілий день.

Ольга Лапушена

2. Спиши, розкриваючи дужки, два будь-які послідовні речення. Визнач і запиши скорочено над кожним іменником його число.

201. 1. Прочитай вірш.

Небомова

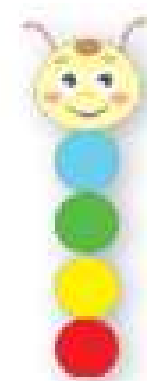
Небо вміє говорити.
Його мова — жайворонки,
соловейки, лелеки,
журавлі, ворони,
граки, голуби...
Хіба можна перелічити
всі мови, які знає небо?!

Галини Кирпи

2. Як ти розумієш вислів *Небо вміє говорити*?
3. Зміни іменники в множині на іменники в однині. Познач закінчення.

Зразок. Жайворонки□ — жайворонок□.

202. Що нового про іменник ти дізнався / дізналася?

203. 1. Прочитай вірш Дмитра Чередниченка. Як ти гадаєш, кого можна назвати невидимим художником?

Невидимий художник

Із вуглинка-невидимки олівця собі зробив і малює угорі на березовій корі вовка, жабу, черепаху, зайця, мавпу, диво-птаха,	і лисицю, і слона, і ведмедя-ревуна. Все малює угорі на березовій корі. А хто малює? Га?
---	--

2. Виконай завдання на вибір.
 - Випиши іменники в однині, познач закінчення.
 - Випиши назви тварин. Зміни їх за числами. Познач закінчення.

Зразок. Вовк□ — вовки□.

РІД ІМЕННИКІВ

Урок

204. 1. Прочитай початок казки.

У країні Мови жив король Іменник. Інколи він полюбляв поділяти слова на групи. Тоді він вигукував:

— Він мій! Вона моя! Воно моє!

2. Досліди́, на які групи Іменник поділяв слова.

Крок 1. Назви предмети, зображені на малюнках.

Крок 2. Запиши на́зви зображених предметів.

Він (мій): __ , __ , __ .

Вона (моя): __ , __ , __ .

Воно (моє): __ , __ , __ .

Іменники бувають **чоловічого**, **жіночого** або **середнього роду**.

Іменники, до яких можна додати слова **він**, **мій**, — **чоловічого роду**: *огірок*, *помідор*.

Іменники, до яких можна додати слова **вона**, **моя**, — **жіночого роду**: *квасоля*, *капуста*.

Іменники, до яких можна додати слова **воно**, **моє**, — **середнього роду**: *молоко*, *колесо*.

✓ На́зви дитинчат тварин завжди середнього роду: *кошеня*, *пташеня*, *теля*, *ягня*.

Рід іменників визначають тільки тоді, коли іменник стоїть у формі однини!

Рід іменників

чоловічий (ч. р.)

жіночий (ж. р.)

середній (с. р.)

він, мій

вона, моя

воно, моє

205.

Зіскануй QR-код та виконай завдання.

206. 1. Прочитай та відгадай загадки.

1. Взимку горою, а влітку — водою. (*гінС*) 2. Літом у шубі, а зимою — у шапці. (*оверед*) 3. Хто сам не біжить, а стояти не велить? (*зороМ*) 4. Поля скляні, а межі дерев'яні. (*онкіВ*) 5. І у вогні не горить, і у воді не тоне. (*діЛ*) 6. Хто завжди правду каже? (*олакрезД*) 7. Не кінь, а біжить, не ліс, а шумить. (*акчіР*) 8. Що росте догори коренем? (*акьлуруБ*) 9. Червоні коромисла через річку повисли. (*аклесеВ*)

2. Випишіть іменники-відгадки в стовпчик, розподіливши їх за родами. Позначте закінчення.

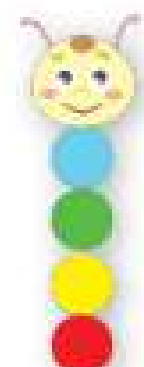
<i>Зразок.</i>	Ч. р.	Ж. р.	С. р.
	кит□	білка□	курча□

3. Знайдіть серед відгадок багатозначне слово. Що воно означає?

207.

Пограйте в гру «Мій рід». За вказаний учителькою / вчителем час запишіть якомога більше іменників одного роду. Який це рід?

208.

1. Прочитай слова.

Село, жоржина, черевик, олівець, місто, дитя, неділя, дзьоб, іграшка.

2. Запиши їх за зразком. Визнач рід записаних іменників.

Воно (*моє*) __, __, __. Він (*мій*) __, __, __.
Вона (*моя*) __, __, __.

УРОК

209.

1. Спиши. Скорочено вкажи рід.

Зразок. ^{ч. р.} Акваріум.

Акваріум, кошенята, айстри, фермери, вогнище, кишені, акваріуми, айстра, фермер, кишеня, апельсини, апельсин, кошеня.

2. Перевірте одне в одного виконану роботу. Чи в усіх словах визначено рід?

210. 1. Прочитай, розкриваючи дужки. Твори яких письменників / письменниць чи поетів / поетес ти із задоволенням читаєш?

(Б/б)ібліотекарка (О/о)лена (І/і)горівна запропонувала мені (К/к)нигу віршів (Г/г)ригорія (Ф/ф)альковича. Вірші такі дотепні! Вони сподобалися і мені, і (С/с)офійці, і (К/к)ирилку! Ох і сміялися ж ми!

2. Розкажіть одне одному про власні та загальні іменники.

3. Спиши, розкриваючи дужки.

211. 1. Прочитай. Серед слів для довідки знайди іменники-синоніми або іменники-антоніми.

Аромат, сум, бруд, ательє, праця, холод, заміть, зима, алфавіт, запитання.

Слова для довідки: майстерня, радість, азбука, тепло, завірюха, робота, відповідь, чистота, пахощі, літо.

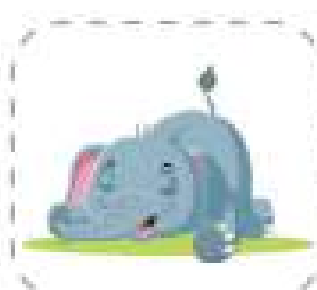
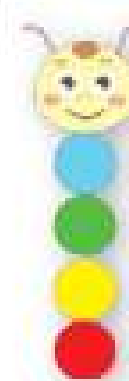
2. Виконай завдання на вибір.

● Запиши синоніми. **Зразок.** Ательє, майстерня.

● Запиши антоніми парами. **Зразок.** Запитання — відповідь.

212. Прочитай. У кожному слові «заховалася» тваринка, а в одному — ще й квітка. Запиши їх назви. Назви істот зміни за числами, а в назві неістоти визнач рід.

Колиска, ломака, левада, поселення, козак.

213.

Зробіть рекламний щит «Іменник». Обов'язкова умова — приклади.

ПРИКМЕТНИК

Урок

214. Виберіть один із зображених плодів. Запишіть до його назви якомога більше слів — назв ознак.

Зразок. Яблуко (яке?) — Груша (яка?) — Банан (який?) —

215. 1. Досліди, до якої частини мови належать слова, які ти написав / написала.

Крок 1. Що називають слова?

а) предмет; б) ознаку предмета; в) дію предмета.

Крок 2. На які питання відповідають слова?

а) хто?, що?; б) що робить?, що зробить?;
в) який?, яка?, яке? які?

Крок 3. Записані слова — це:

а) дієслова; б) іменники; в) прикметники.

Крок 4. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

Пригадай! Прикметник — це частина мови, яка називає ознаки предмета і відповідає на питання **який? яка? яке? які?**

2. Як ви гадаєте, для чого потрібні прикметники? Обґрунтуйте свою думку.

Прикметник

Ознаку чи прикмету в слові весняні котики вербові,
прикметник вказує тобі: фіалки ніжні, голубі.

Володимир Верховень

216. 1. Прочитай. Як ти гадаєш, чи потрібні їстівні пакування? Чому?

Їстівні пакування

Люди щодня купують продукти в звичних пакуваннях — пластикових, карто(н/нн)их чи скля(н/нн)их. Людина з(')їдає продукти. Після їх споживання тара перетворюється на смі(т/тт)я! Як же врятувати планету від смі(т/тт)я? Що (з/с)робити?

С(ь/ьо)годні вже з(')явилися привабливі їстівні пакування для продуктів. Такі ж смачні, як і їжа в них. Наприклад, ложечки з рисового борошна, хрусткий ріжок для холодного морозива чи солодка чашечка з печива.

2. Спиши абзац на вибір. Підкресли прикметники. Доведи, що це — прикметники.

217.

Гра «Найточніший». Відгадайте анаграму. За вказаний учителькою / вчителем час запишіть якомога більше прикметників до відгаданого слова. Виграє той / та, у кого їх буде найбільше.

квнау

218.

1. Прочитай.

У віл(ь)ний час досліди стовбури старих д(е/и)рев. Чи є там л(е/и)шайники? Якщо є, то за допомогою цих організмів ти зможеш визначити ч(е/и)стоту повітря. Якщо

організми густі, соковиті, значить повітря чисте. А от жорсткі, пласкі — це ознака того, що середовище забруднене.

2. Спиши, розкриваючи дужки. Підкресли прикметники.

ЗВ'ЯЗОК ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ

Урок

219. 1. Зіскануйте QR-код та перегляньте відео. Опишіть свої враження від переглянутого.

2. Опишіть сніжинку за допомогою прикметників.

Сніжинка (**яка?**)

220. 1. Прочитай. Зміни прикметники так, щоб вони стояли в потрібній формі. Що цікавого ти дізнався / дізналася про сніг?

Як ти гадаєш, сніг (**легка**) чи (**важка**)? Одна сніжинка практично (**невагомий**). Тому що майже повністю складається з повітря. То чому ж тоді (**сріблясті**) сніг обламає гілки?

Та тому, що (**свіжі**) сніг (**пухка**) і (**легке**). А от коли його багато, то він ущільнюється. І стає дуже важким.

2. Спиши абзац (на вибір), розкриваючи дужки. Познач у прикметниках закінчення. Як ти гадаєш, чому змінилася форма прикметників?

Прикметники називають **ознаки предметів**. Тому вони зв'язані з іменниками.

Питання потрібно ставити від іменника до прикметника. Наприклад: **сніг** (**який?**) **легкий**.

221. 1. Прочитай. Як буде нагода, перевір зимові прикмети.

1. Зимове тепло — на літній холод. 2. Мокрий з відлигами січень — буде холодне літо. 3. Глибокий сніг узимку — на дощове літо. 4. Яскраві зірки — чекай на сильний мороз.

2. За зразком випиши іменники і зв'язані з ними прикметники.

Зразок. Тепло́ (яке?) зимове.

3. Знайди та запиши споріднені слова. Познач у них корінь.

222.

Пограйте в гру. Одна дитина називає іменник, а друга — прикметник до нього.

223.

1. Прочитай та відгадай загадки. Слова якої частини мови допомогли тобі їх відгадати?

1. Взимку вітер дме холодний, я блукаю злий, голодний. 2. З гілки на гілку стриба, як комашка, легка й моторна, одначе не пташка. 3. Взимку — білий, влітку — сірий.

2. Випиши іменники зі зв'язаними з ними прикметниками.

ЗМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА РОДАМИ ТА ЧИСЛАМИ

УРОК

224.

Досліди, чи можуть змінюватися прикметники за числами.

Крок 1. Зіскануй QR-код та переглянь відео. Запам'ятай назви двох підводних мешканців, яких ти побачив / побачила.

Крок 2. Запиши назви двох підводних мешканців. Визнач число записаних іменників. Зміни число кожного іменника та запиши через риску.

Крок 3. Усно добери до іменників в однині прикметники. Як ти гадаєш, у якому числі вжито прикметники?

Крок 4. Усно добери до іменників у множині прикметники. У якому числі їх вжито?

Крок 5. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

Прикметник завжди стоїть у тому числі, що й іменник, з яким він пов'язаний. Наприклад: *червоний краб — червоні краби, великий скат — великі скати.*

- 225. 1.** Прочитай текст. Як ти гадаєш, чи корисним був винахід Луї Бутана? Обґрунтуй свою думку.

У далекому 1893 році Луї Бутан вперше зробив підводну світлинку. Однак апарат, за допомогою якого була створена ця фотографія, був важкий і незграбний. Сучасні прилади маленькі та зручні в користуванні. Вони відкривають чимало морських таємниць. Спеціальні лампи підкреслюють глибину простору й кольори. Морське дно досліджують відео- та фотороботи. Відтак передають зображення науковцям.

*Перша підводна фотографія.
1893 рік*

- 2.** Випиши за зразком сполучення прикметників з іменниками.

Зразок. Фотографія (яка?) підводна.

- 3.** Досліди, які закінчення мають прикметники в множині.

Крок 1. Визнач число записаних прикметників.

Крок 2. На які питання відповідають прикметники, які стоять у множині?

Крок 3. Які закінчення мають прикметники в множині?

Крок 4. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

У **множині** прикметники мають закінчення **-і**.

226. 1. Утвори сполучення слів, уставивши потрібні закінчення.

Акваріумн_ (**рибка, рибки**), хиж_ (**щука, щуки**),
маленьк_ (**окунь, окуні**), вусат_ (**сом, соми**), велик_
(**товстолобик, товстолобики**).

2. Виконай завдання на вибір.

● Запиши сполучення слів, де прикметники вжито в однині.

● Запиши сполучення слів, де прикметники вжито в множині.

3. Познач закінчення прикметників.

227.

Гра «Зміни число». Одна дитина називає сполучення прикметника з іменником, а інша — змінює їх число.

228.

1. Розглянь світлини та прочитай. Про якого птаха не йдеться в уривку з казки Оксани Іваненко?

баклан

альбатрос

гагарка

мартин

Сріблясті мартини зашуміли, закигикали, ніби пасма білого шумовиння залітали навколо; чорні гагарки заквирікали; страшні потворні баклани, що летіли цілими зграями поснідати вранці рибою, зама- хали здивовано крилами.

«Може, то літак шумить?» — подумала Галя. Та всі вони враз вилетіли з рибами в гачкуватих дзьобах.

2. Випиши сполучення іменників із прикметниками.

Зразок. Мартини (які?) сріблясті.

УРОК

229. Досліді, чи змінюються прикметники за родами.

Крок 1. Прочитай сполучення слів, уставляючи потрібні закінчення. У якому числі стоять прикметники?

Біл_ сніг, біл_ шубка, біл_ козеня.

Крок 2. Як ти гадаєш, чому прикметники мають різні закінчення?

- а) бо вони позначають різні кольори;
- б) бо вони зв'язані з іменниками різних родів.

Крок 3. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

Прикметники в однині змінюються за родами. Вони завжди стоять у тому роді, що й іменники, з якими вони зв'язані: *Я читаю цікаву книжку (одн., ж. р.).*

230. Досліді, чим відрізняються форми прикметників чоловічого, жіночого та середнього роду.

Крок 1. Прочитай сполучення слів.

Синій шарф, синій картуз, синє небо, велике відро, велика кімната, велика лялька.

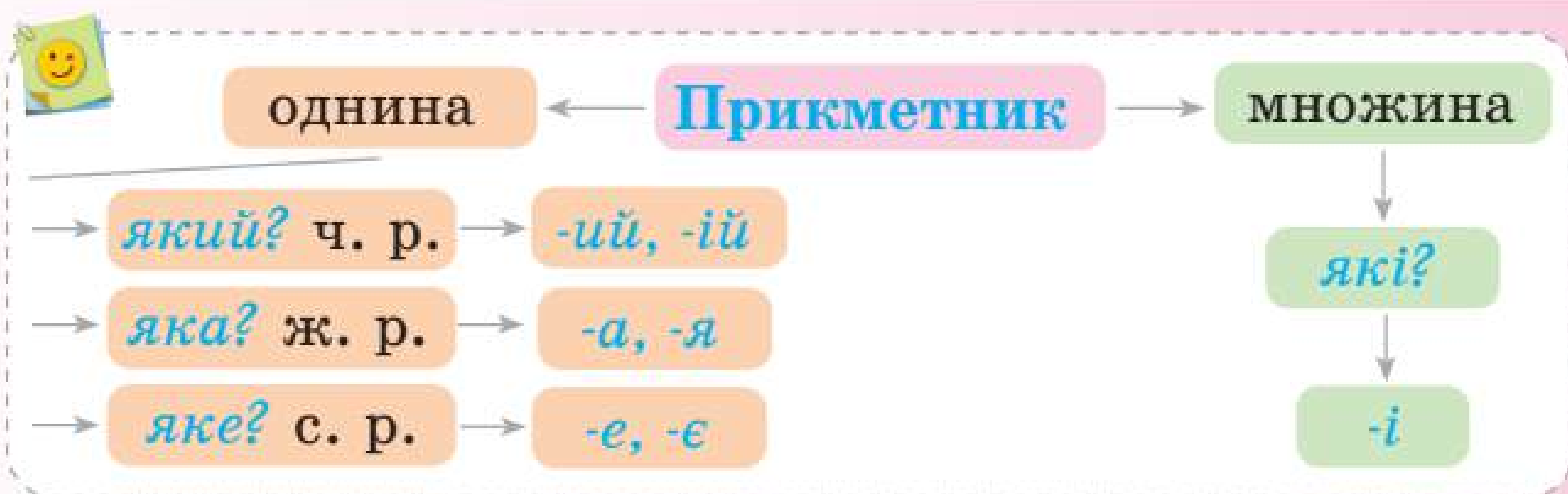
Крок 2. У формі якого числа записані прикметники?

Крок 3. Завдання на вибір.

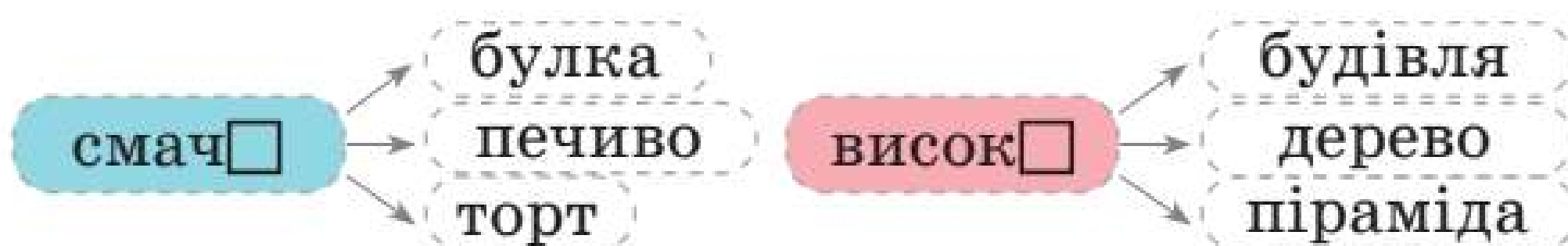
- Запиши сполучення іменників з прикметниками **чоловічого** роду. На яке питання відповідають прикметники?
- Запиши сполучення іменників з прикметниками **жіночого** роду. На яке питання відповідають прикметники?
- Запиши сполучення іменників з прикметниками **середнього** роду. На яке питання відповідають прикметники?

Крок 4. Познач закінчення прикметників.

Крок 5. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

231. Утвори та запиши сполучення іменника з прикметником. Познач закінчення та вкажи скорочено рід.

Зразок. Булка (яка?) ^{ж. р.} смачна□.

232. Гра «Яке закінчення? Чому?»

цікав книжка
цікав урок

цікав пригоди
цікав навчання

233. 1. Прочитай вірш.

Знатна пані, ясновельможна,
білі шати, хода переможна,
сніг дженджуристий*, як вата солодка,
тільки не їсти — не та погода,
йде, зігріває ясним феєрверком,
хоч і холодна. Палець з наперстком
тихо працює. Шие та шие
ковдри, подушки, сні та мрії.

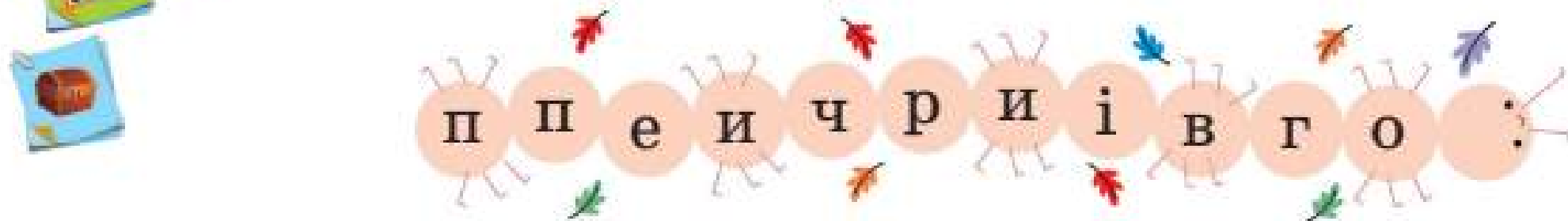

Галина Мирослава

2. Випиши прикметники та познач у них закінчення.

* Дженджуристий — який кокетує і намагається сподобатися іншим своїм зовнішнім виглядом.

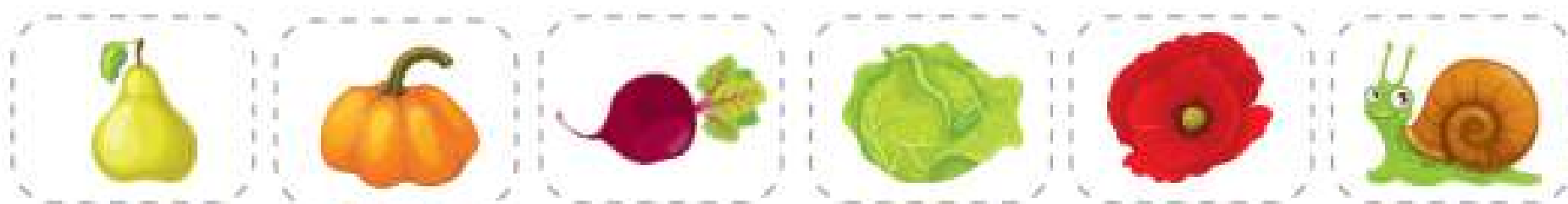
234. 1. Перестибуючи через літеру, прочитай слова*.

2. Назви орфограми в записаних словах.

235. 1. Прочитай та відгадай загадки. Назви прикметники, які допомогли тобі їх відгадати.

1. Головаста, дженджуриста, сорочок наділа трис-
та, а нога одна. 2. Товстий Гнат — при землі не
впізнати. 3. Я в траві густій расту, вогником на ній
цвіту. 4. Навесні біла, влітку зелена, восени жовта,
взимку добра. 5. Хто вийде у відкрите поле, не поки-
даючи свого дому?

2. Запиши сполучення іменників із прикметниками за зразком.

Зразок. Молоко (яке?) ^{с. р.}поживне.

236. Знайди та запиши спільні ознаки зображених предметів.
Виділи закінчення прикметників.

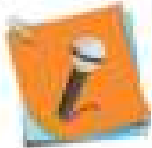
Зразок. Кавун (який?) смачний, булка (яка?) смач-
на, печиво (яке?) смачне.

* Каліграфічне написання слів шукай на форзаці.

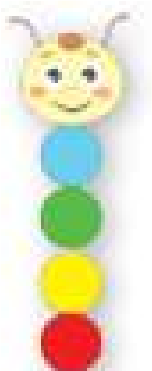
237. 1. Зміни прикметники так, щоб утворилися словосполучення.

1. (Круглий) млинець, (круглий) яєчко, (круглий) паляниця. 2. (Маленький) яблуко, (маленький) пиріжок, (маленький) котлети. 3. (Духмяний) булочка, (духмяний) хліб, (духмяний) тістечка.

2. Запиши словосполучення. Познач у прикметниках закінчення. Над прикметниками напиши скорочено, де можливо, рід.

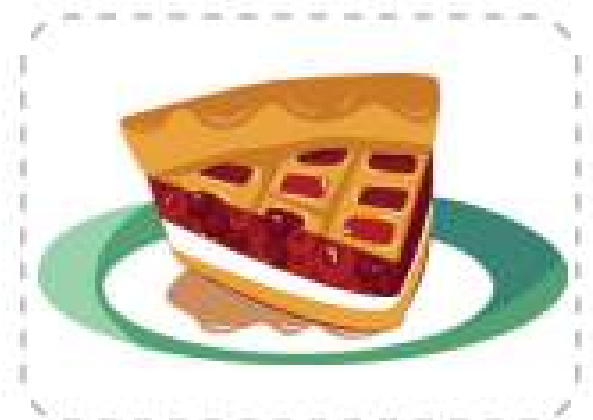
238. Розкажи про будь-який овоч лише прикметниками.

239. 1. Прочитай текст, уставляючи потрібні закінчення. Як ти гадаєш, чому цей пиріг називають перекладанцем?

Перекладанець

Рум'ян перекладанець — це смачн пиріг із дріжджового тіста, яке чергується із шарами різних начинок. Начинка буває маков , горіхов , вишнев , фруктов тощо. Цей пиріг — традиційн солодк страва, щедр , як і весь українськ стіл!

2. Спиши, уставляючи потрібні закінчення. Обґрунтуй свій вибір закінчень.

УРОК

240.

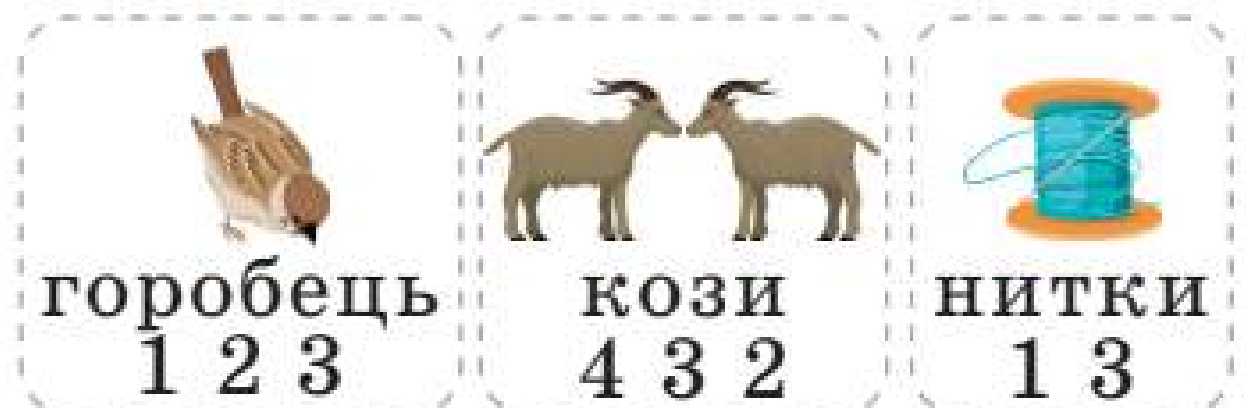
1. Вправа «Квест».
2. Знайди відгадане слово на форзаці підручника.

Спиши його розбірливо.

3. Назви орфограму в слові.

4. Виконай завдання на вибір.

● Знайди в тлумачному словнику значення слова **горизонт**.

- Знайди в словнику синонімів синоніми до слова *горизонт*.
- Прочитай вислів та його пояснення. У якому значенні вжито слово *горизонт*?

З'явитися на горизонті — стати відомим, помітним.

241. 1. Прочитай заголовок. Чи погоджуєшся ти з думкою, висловленою в заголовку? Прочитай текст.

З маленької насінини вирастає велике дерево

Миколка та Галинка побачили в парку старе дерево. Мама розповіла їм, що виросло воно з крихітної насінинки!

Так і з них, малих діток, теж виростуть авторитетні, шановані люди! Бо вони із задоволенням навчаються, досліджують, експериментують.

Адже знання — як насінинка. Посієш — і виросте з неї велика життєва мудрість.

Валентина Романова

2. Знайди у тексті прикметники і зв'язані з ними іменники. Запиши. Виділи в них закінчення. Визнач рід.

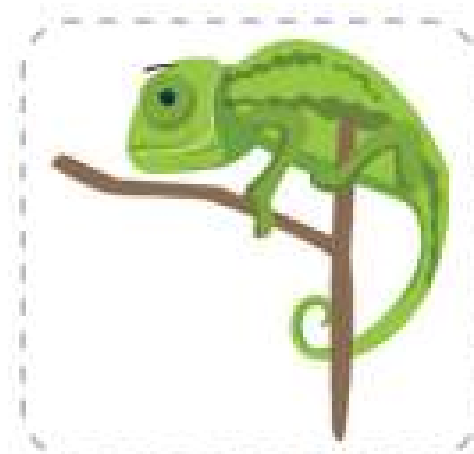
242. 1. Прочитай прислів'я, поясни їх зміст. Склади усно розповідь, заголовком якої було б виділене прислів'я.

1. Малого коня хвали, великого запрягай. 2. Не бійся розумного ворога, а бійся дурного приятеля. 3. **Краще добра стежка, ніж поганий шлях.**

2. Випиши прикметники-антоніми разом з іменниками, з якими вони зв'язані. Виділи закінчення в прикметниках. У дужках скорочено запиши рід та число.

243. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, хамелеонові краще жити на землі чи на деревах? Чому?

Хамелеон уміє добре маскуватися. Він може змінювати колір від зеленого до коричневого, і навіть чорного!

У хамелеона довгий липкий язик, яким він вправно ловить невеликих комах. Короткі лапи тварини пристосовані лише для пересування на тонких гілках кущів та дерев. А от на землі хамелеон безпорадний.

2. Випиши слова, які допомогли тобі краще уявити хамелеона. До якої частини мови вони належать? Доведи свою думку.

244. Розгляньте малюнок. За вказаний учителем час напишіть якомога більше сполучень прикметників з іменниками.

245. До слів *веселий, ввічливий, високий, чуйний* добери:

● синоніми

● антоніми

246. 1. Прочитай загадку Ніни Колодяжної. Відгадай, від імені якої частини мови ведеться розповідь.

Який? — розказати не складно мені.

Промінчик веселий, а дощик сумний.

Яка? — взимку й літом ялинка зелена.

Яке? — жовте сонечко сяє над кленом.

Які? — дивовижні пригоди у снах.

З іменником поруч в розмові й книжках.

2. Випиши з вірша прикметники разом з іменниками, з якими вони зв'язані.

УРОК

247. 1. Знайди й запиши в стовпчик прикметники.

а	с	о	н	я	ч	н	а	о	к	у	р	п
р	і	к	у	о	с	я	й	н	а	и	щ	р
ф	а	н	т	а	с	т	и	ч	н	а	м	у
і	с	т	о	р	и	ч	н	а	з	м	е	д
н	у	ї	с	т	і	в	н	а	й	ц	у	к
ї	х	а	л	и	ф	в	е	л	и	ч	н	а
л	і	т	о	і	к	р	а	с	и	в	а	п
я	а	к	т	у	а	л	ь	н	а	ч	с	м

2. Добери до прикметників іменники та запиши їх через риску.

248. 1. Склади з перших букв прикметників із попередньої вправи слово. Пригадай, що ти знаєш про це місце.

2. Зіскануй QR-код та переглянь відео.

249. 1. Прочитайте текст. Порівняйте побачене з написаним.

Старанно виводить дивовижний візерунок зима у своїй пухнастій книзі. Разом із нею ми помандруємо до міста Умані, дивовижної перлини України — Софіївського парку. Ось центральна алея.

Ніжний, солодкий сон у віковічних дерев. Нижній став скований товстим льодом. Білосніжні лебеді виглядають зі свого дерев'яного будиночка. Аж до тепла спатиме велетенський фонтан «Змія». Холодний вітер гойдає широку крону тюльпанового дерева.

Валентина Романова

2. Виконай завдання на вибір.

- Випиши з тексту сполучення прикметників з іменниками жіночого роду, ставлячи між ними питання.
- Випиши з тексту сполучення прикметників з іменниками чоловічого роду, ставлячи між ними питання.

250. Добери та запиши найбільш вдалі прикметники до назв зображених пам'яток.

Фонтан «Змія»

Місток
на Площу зборів

Фазанник

251. 1. Прочитай. Як ти гадаєш, які сполучення іменників з прикметниками допоможуть описати Софіївку?

Парк (**який?**) зимовий, озеро (**яке?**) чисте, водоспад (**який?**) холодний, річка (**яка?**) підземна, дерева (**які?**) рідкісні, статуї (**які?**) мармурові, стежки (**які?**) вузькі.

2. Запиши в одному рядку сполучення іменників з прикметниками в однині, а в другому — у множині. Познач закінчення прикметників.

252. 1. Придумай і запиши декілька зв'язаних речень, уживши прикметники лише жіночого або лише чоловічого роду.
2. Підкресли в реченні прикметники того роду, що ти вибрав / вибрала.

253. 1. Опиши свої враження від вивчення розділу, уживаючи якомога більше прикметників.
2. Де ти можеш використати знання, отримані під час вивчення розділу?

ЧИСЛІВНИК

УРОК

254. 1. Прочитай рецепт фруктового салату та приготуй у вільний час разом із дорослими.

Фруктовий салат

Для його приготування тобі потрібно два стиглі банани, **чотири** яблука, **три** груші, **п'ять** столових ложок сметани, **одна** чайна ложка меду або цукру.

Помий та поріж кубиками яблука, банани, груші. Змішай та виклади гіркою на тарілку. Збий сметану з медом або цукром і полий салат.

2. Доведіть за планом, що виділені слова — числівники.

1. Що називають слова?

- а) предмет; б) ознаку предмета;
- в) кількість предметів.

2. На які питання відповідають слова?

- а) хто?, що?; б) скільки?;
- в) що робить?, що зробить?

3. Виділені слова — це:

- а) дієслова; б) іменники; в) числівники.

3. Зробіть висновок. Порівняйте його з правилом.

Пригадай! Числівник — це частина мови, яка називає **кількість** предметів і відповідає на питання **скільки?**

4. Як ви гадаєте, для чого потрібні числівники?

Числівник

Числівник вміє рахувати щоб знав ти, мало чи багато,
(і, зауваж, не лиш ворон), один, чи кілька, чи мільйон.

Володимир Верховень

255.

1. Прочитай. Як ти гадаєш, про яку частину мови йдеться у вірші?

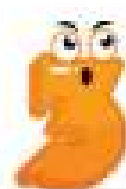
Назвемо числа по порядку
від одного аж до десятка.

Вперед й назад — усі відразу,
і не збиваємось ні разу!

А з десяти до двадцяти
як наголос поставиш ти?

Казати треба — **одинадцять!**

Скажу так само — **чотирнадцять!**

Вимова в числах цих одна —
скрізь наголос над складом **на!**

Надія Красоткіна

2. Знайди виділені слова на форзаці підручника. Спиши їх розбірливо.

256.

1. Утвори та прочитай двоцифрові числа.

одина-

дев'ятна-

вісімна-

чотирна-

сімна-

-дцять

два-

шістна-

трина-

п'ятна-

двана-

2. Запиши словами числівники, які називають тільки парну або тільки непарну кількість предметів.

257. На яких уроках використовують числівники? Наведи приклади.

258. 1. Прочитай розповідь Настуні про свою кішечку.

Я люблю свою кішечку Сімку. Їй одинадцять місяців! Я сама про неї піклуюсь — годую, змінюю воду в мисочці два рази на день. У моєї Сімки аж чотирнадцять іграшок, п'ять лежанок!

Я люблю дізнаватися цікаві факти про кішок. Виявляється, у кішки звична температура тіла — тридцять вісім градусів. А які цікаві факти про кішок знаєш ти?

2. Спиши речення з числівниками. Підкресли їх.
 Знайди і запиши цікаві факти із числівниками про будь-яку тварину. Підкресли числівники.

 Урок

259. Прочитай речення.

Перше січня — Новий рік. Двадцять п'яте грудня — Різдво Христове. Двадцять друге січня — День Соборності України.

Зверни увагу! Виділені слова — це теж числівники. Вони позначають порядок предметів при лічбі і можуть відповідати на питання **який? котрий? яка? котра? яке? котре?**

260. 1. Прочитай, правильно вимовляючи числівники, які відповідають на питання **котре?**

21 січня — Всесвітній день снігу. 9 червня — День друзів. 19 вересня — День народження смайлика.

2. Спиши. Числівники записуй словами.

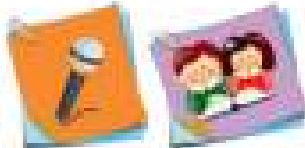
Слова для довідки: дев(')яте, дев(')ятнадцяте, двадцять перше.

261. Упиши назви місяців так, щоб утворилася дата.

Двадцять восьме ____ . Двадцять сьоме ____ . Тридцять ____ . Тридцять перше ____ .

262. Запиши слова за алфавітом. Підкресли числівники, які «заховалися» в словах.

Смородина, підвал, актриса, Прип'ять, тісто, сороконіжка, година, трибуна, місто.

263. Проєкт. Створи книжечку «Такі цікаві числа».

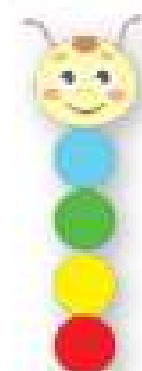
Умови:

- одній дитині можна взяти одне число або декілька;
- на одному аркуші записувати інформацію лише про одне число;
- знайти з рідними цікаві факти про числа;
- числа мають бути різні: одноцифрові чи багатоцифрові;
- до одного числа потрібно дібрати якомога більше цікавих фактів;
- усі числа записувати словами.

Домовтеся:

- на яких аркушах ви будете записувати інформацію про числа;
- ручкою якого кольору ви писатимете;
- як ви оформлюватимете сторінки з числами;
- хто зробить обкладинку.

264. Оформ і підготуй сторінки книжечки вдома. Поміркуй, як можна використати інформацію з книжечки.

265. Прочитайте одне одному вирази різними способами. Усно їх обчисліть.

$84 + 13 =$
 $89 - 15 =$

$360 + 128 =$
 $480 - 240 =$

$42 : 7 =$
 $30 \cdot 6 =$

266. Розглянь малюнок і прочитай. Перевір цікавий спосіб обчислення.

Загинаючи пальці рук, можна не лише додавати та віднімати, а й успішно множити.
 Наприклад, $3 \cdot 9$.
 Загинаємо третій палець. До загнутого пальця — 2, після — 7. Отже, результат 27.

267. Відгадай загадку Олександра Прилуцького.

Двадцять ягідок суниці
 у траві знайшла лисиця.
 Розіклала на пеньочку
 і сказала:
 — Шість синочку,
 шість для доні,
 решту з'їм сама у лісі.
 У лисички ягід .

268.   Напишіть повідомлення від імені числівника.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Числівник	Для кого я писатиму текст?	У якому форматі напишу текст?	Що я напишу про себе?

ДІЄСЛОВО

УРОК

269. 1. Прочитай вірш Григорія Фальковича. Як ти гадаєш, чи потрібні гарні манери? Обґрунтуй свою думку.

Приємна зустріч

Йшли. Угледіли. Спинились.
Підійшли. Порозумілись.
Деяко спільне пригадали.
Головами похитали.
Пожурились, повсміхались
і шляхетно попрощались.
Гарних навчені манер —
Доберман і Фокстер'єр.

2. Доведи, що виділені слова належать до дієслів, за планом.

1. Що називають слова?
 - а) кількість предметів; б) дію предметів;
 - в) ознаки предметів.
2. На які питання відповідають слова?
 - а) який?, яка?, яке?; б) скільки?;
 - в) що робили?, що зробили?

3. Зроби висновок, зістав його з правилом.

Пригадай! Слова, які називають **дії предметів** і відповідають на питання **що робити?, що зробити?, що робив?, що зробив?, що робила?, що робило?, що робили?, що роблять?, що будуть робити?**, — це **дієслова**.

Дієслово

А дієслово ні хвилини, працює, вчить, співає, лине,
повір, без дії не живе: читає, грається, пливе.

Володимир Верховень

270. 1. Із вірша Григорія Фальковича з попередньої вправи випиши дієслова.

2. Доведіть одне одному, що виписані слова — дієслова (за потреби користуйтеся планом попередньої вправи). Свої міркування починайте так:

Усі / не всі виписані слова є дієсловами. Тому що,
... . Отже

271. 1. Прочитай текст. Які гарні манери ти ще знаєш ? Розкажи.

Завжди приємно спілкуватися з людиною, яка має гарні манери. Правил ввічливих людей чимало. Але ось основні, яких має дотримуватися кожна людина.

Правило 1. Називай дітей на ім'я, а дорослих — на ім'я та по батькові.

Правило 2. Якщо забудеш, як звати співрозмовника / співрозмовницю, то ввічливо перепитай ім'я.

Правило 3. Намагайся дивитися співрозмовнику / співрозмовниці в очі. Це простий, але ефективний спосіб налагодити стосунки.

2. Чи дотримуєшся ти гарних манер?

3. Випиши з тексту п'ять дієслів. У дужках запиши питання до них.

Зразок. Дивитися (що робити?).

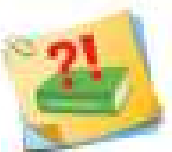
272. Опиши свої дії на уроці лише дієсловами.

273. 1. Прочитай. Яких правил поведінки ти дотримуєшся у школі?

У школі завжди поведься чемно. На перервах спілкуйся з однокласниками та знайомими, грай в ігри. Пам'ятай, що бігати коридорами заборонено. Адже це призводить до травм. Бережи себе!

2. Спиши. Підкресли дієслова.

УРОК

274. Досліді, для чого потрібні дієслова.

Крок 1. Прочитай загадки. Спробуй їх відгадати. Спиши їх, уставляючи потрібні за змістом слова, користуючись довідкою.

Який звір ___ мед? Хто жолуді ___ в дуплі? Хто по дорозі ___, а у воді ___?

Слова для довідки: стрибає, ховає, любить, плаває.

Крок 2. Як ти гадаєш, які слова допомогли назвати дії тварин? До якої частини мови вони належать?

Крок 3. Зроби висновок, для чого потрібні дієслова.

275. 1. Прочитай слова української народної пісні «Два півники». Зіскануй QR-код та проспівай разом із дитячим хором.

Два півники, два півники
горох молотили.
Дві курочки-чубарочки
до млина носили.
Цап меле, цап меле,
коза засипає,
а маленьке козенятко
на скрипочку грає.

2. Спиши або запиши з пам'яті подані куплети пісні. Підкресли дієслова. Усно постав питання до них.
3. Випиши споріднені слова. Розбери їх за будовою.

276.

Пригадайте оповідання з розділу підручника, який ви зараз опрацьовуєте на уроках читання. Одна дитина дієсловами розповідає про дії персонажа твору. Решта дітей називає ім'я персонажа, назву та автора твору.

277.

Прочитай. Спиши два речення, підкресли дієслова.

Взимку бобри стають справжніми домовальниками. Вони залишаються у своїх темних норах, які складаються з дерева і мулу. Теплої пори року ці нічні тварини виходять з житла із заходом сонця. А повертаються лише зі світанком.

ЧАСОВІ ФОРМИ ДІЄСЛІВ

Урок

278. 1. Прочитай текст Олени Більчук. Як ти гадаєш, чи можна назвати будиночком листочок, який помітила насінинка?

Як багато у небі доріг! У височині літають лелеки, гуси, навіть жуки чи павуки на павутинні!

Якось летіли манюні насінинки. Одна з них помітила листочок, що лежав на землі:

— Та це ж халабуда!

Залетіла під листочок — і зачаїлася. А насінина та була березова. Виросла береза висока-висока... І тепер гомонить вітами у синє небо: вона говорить із небом, зі мною, з тобою. А восени літатимуть її малесенькі насінинки.

2. Досліді, які часові форми можуть мати дієслова.

Крок 1. Поміркуй, яке з виділених дієслів називає дію, що відбулася в минулому.

Крок 2. Поміркуй, яке з виділених дієслів називає дію, що відбувається тепер.

Крок 3. Поміркуй, яке з виділених дієслів називає дію, що відбуватиметься в майбутньому.

Крок 4. Зроби висновок.

Дієслова можуть називати дії в різних часах.

У **минулому часі** вони називають дію або дії, які відбулися в минулому, до моменту мовлення: *спілкувалися, дружили, раділи*.

Дієслова в **теперішньому часі** називають дію, яка відбувається тепер, у момент мовлення: *спілкуємося, дружимо, радіємо*.

Дієслова в **майбутньому часі** називають дію, яка відбуватиметься в майбутньому, після моменту мовлення. Дієслова в майбутньому часі можуть бути виражені одним або двома словами: *спілкуватимуться, будуть спілкуватися; дружитимуть, будуть дружити; радітимуть, будуть радіти*.

Часи дієслів

Минулий час

Називає дію,
яка відбулася

*що робив?
що зробив?*

Теперішній час

Називає дію,
яка відбувається

що робить?

Майбутній час

Називає дію,
яка відбудеться

*що робитиме?
що зробить?*

Час скорочено позначай так: *минулий* — **мин.**,
теперішній — **теп.**, *майбутній* — **майб.**

279. 1. Прочитай текст.

З давніх-давен люди будували житла. Спочатку це були печери. Потім — землянки, мазанки.

У наш час люди зводять сучасні котеджі та багатоповерхові будівлі. Кожна родина радіє своїй оселі. Усі мріють, як житимуть у майбутньому. Починай і ти уявляти свою власну оселю. Адже це і твоє життя!

2. Знайди в тексті дієслова. Усно визнач їх часові форми.

Запам'ятай! Минулий час — що робили **вчора**?

Теперішній час — що роблю **сьогодні**?

Майбутній час — що робитиму **завтра**?

280. 1. Прочитай. Розкажи, що ти хотів би / хотіла б удосконалити у своєму помешканні.

Будинок-мандрівник

Чи ви чули, щоб будинки переміщували з одного місця в інше? У сучасному світі і таке можливо! Адже сучасні архітектори (**з/с**)творили модул(**ь**)ні будинки.

Ті, які будівел(**ь**)ники (**з/с**)кладають як деталі конструктора! І в тому місці, де хочуть господарі! Наприклад, біля лісу. А потім, за бажа(**н/нн**)ям замовників, перенесут(**ь**) його до оз(**е/и**)ра. Швидко і надійно!

2. Спиши чотири будь-які речення. Познач їх часові форми.

Зразок. ^{теп.}Пропонують.

281. 1. Прочитай дієслова. Визнач їх час.

Досліджуватиме, спостерігаю, вчилися, вчилася, вчився, вчитиму, вчилося, будуть вчити, вчитимуть, навчалася, пишу, навчався, вивчаю, вчиш, досліджують, навчалосся, вчитимеш, вчить, вчать, вчитиме, буде досліджувати, вивчу, вчуся, бачить, навчалися, помітять.

2. Виконай завдання на вибір.

● Випиши дієслова у формі минулого часу.

Зразок. Мин. ч.: вчилися.

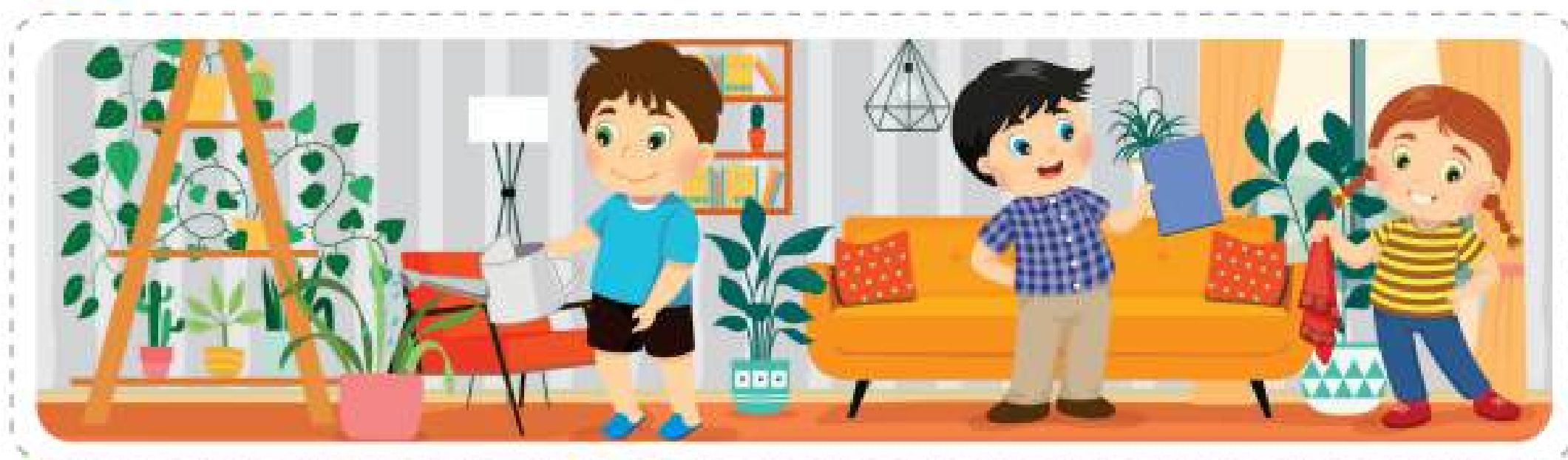
● Випиши дієслова у формі теперішнього часу.

Зразок. Теп. ч.: спостерігаю.

● Випиши дієслова у формі майбутнього часу.

Зразок. Майб. ч.: досліджуватиме.

282. Які дієслова «заховалися» на малюнку?

283. 1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

1. Купуй хату криту, а свиту шиту. 2. Люди добрі, тепла хата, є що їсти, є де спати — хоч зимуйте. 3. Лінивий у своїй хаті змерзне. 4. Будинки зводять не язиком, а сокирою.

2. Знайди та випиши дієслова. Вкажи скорочено час.

284.

1. Вправа «Квест».

2. Знайди відгадане слово на форзаці підручника. Спиши його розбірливо. Яка в ньому орфограма?
3. Знайди в тлумачному словнику значення слова *гриміти*. Чи можна це слово назвати багатозначним? Обґрунтуй свою думку.

гриб
1 2 3

місток
1 2 4

шина
2

285. 1. Прочитай. У якому значенні вжито в тексті слово *гриміла*? Чи любила ти харчуватися в шкільній їдальні?

Наша їдальня гримить славою серед шкільної спільноти. Адже тут готують такі смачні страви!

Сьогодні Олег Юрійович запросив нас до шкільної їдальні на екскурсію. Він працює головним технологом із приготування їжі.

І ось ми на кухні. Тут варять борщі та супи, тушкують овочі, смажать млинці, запікають рибні й м'ясні страви, печуть пироги, ріжуть салати. Усі продукти зберігають у холодильнику і морозильних камерах. На кухні чисто, затишно, смачно пахне готовими стравами.

2. Випиши вісім дієслів у відповідний стовпчик. Зміни їх так, щоб заповнити усі стовпчики.

Зразок. Мин. ч

запросив

теп. ч.

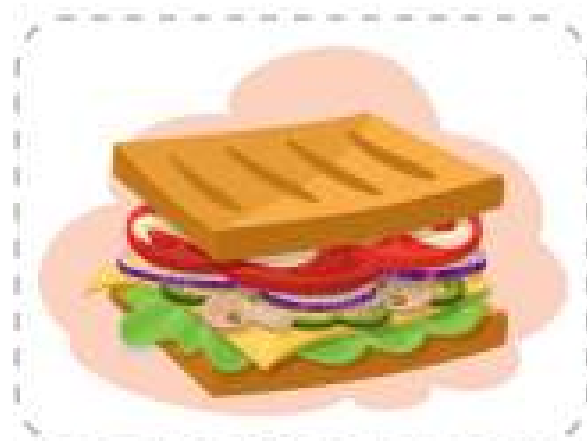
запрошує

майб. ч.

запросить

286. Прочитай текст, змінивши дієслова в дужках так, щоб вони стояли у формі теперішнього часу. Розкажи, як ти готуєш свій улюблений бутерброд.

Здавна Данію (**називали**) країною бутербродів. У данців їх аж 700 видів! Місцеві жителі дуже (**полюблять**) смакувати ними. В країні навіть є ресторан, де (**пригощатимуть**) відвідувачів тільки бутербродами і, навіть, (**приймати**) замовлення із-за кордону.

287. Що ти нового дізнався / дізналася на уроці?

288. 1. Прочитай та вивчи вірш Сашка Дерманського.

По сметану

Якось миші вранці-рано
йшли походом по сметану.
У шеренги шикувались
та довкола прислухались.
Бо була сметана та
прямо в мисці у кота.

2. Спиши вірш. Вкажи скорочено час дієслів.

Зразок. ^{майб.} Бігатимуть.

ПРАВОПИС НЕ З ДІЄСЛОВАМИ

Урок

289. 1. Прочитай прислів'я, поясни їх значення. Як ти гадаєш, чи поважають лінивих людей?

1. Поки грім не **гряне** — ледачий не **встане**. 2. Не **б'є**, не **лає**, та ні про що й не **дбає**. 3. Хто нічого не **робить**, той ніколи не **має** часу.

2. Досліді, як пишуть **не** з дієсловами.

Крок 1. До якої частини мови належать виділені слова?

Крок 2. Зроби висновок, як пишуть **не** з дієсловами. Порівняй його з правилом.

Не з дієсловами пишемо **окремо**.
Це — орфограма.

290.

1. Обговоріть, що, на вашу думку, означає вислів **авторитетна людина**. Під час обговорення вживайте такі висловлення:

Як ти гадаєш, чи... ? Ти впевнений, що... ? Будь ласка, поясни, що... . Я погоджуюся з тобою, тому що... .

2. Прочитай текст.

Мабуть, ти хочеш мати авторитет серед однокласників та однокласниць? Що для цього потрібно? Навчися ніколи не обманювати, не виправдовуватися, не жалітися, не лінуватися, не вихвалитися, не насміхатися з інших. Адже авторитетні люди собі цього не дозволяють.

3. Спиши. Підкресли **не** з дієсловами.

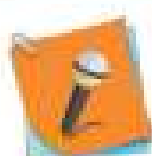
291. 1. Прочитай правила бережного поводження з книжками.

(**Не**)бери книжку брудними руками. (**Не**)читай книжку під час їди. Коли гортаєш сторінки, (**не**)слинь пальців, (**не**)загинай краї. (**Не**)вставляй між сторінками ручку, олівець або лінійку, бо від цього псується книжка. (**Не**)малюй і (**не**)пиши на книжці і в книжці. Бережи книжку!

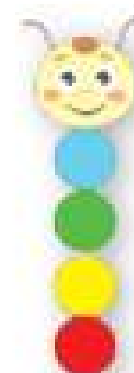

2. Випиши дієслова з **не**.

292.

Як потрібно писати **не** з дієсловами? Наведи приклади.

293.

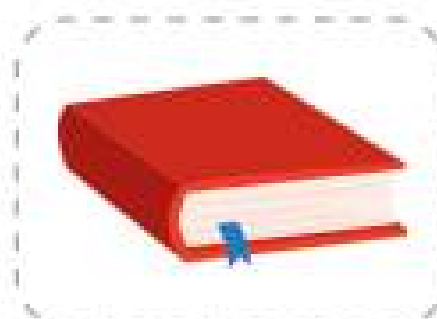

1. Прочитай і відгадай загадки.

1. (**Не**)вміють літати, (**не**)бігають швидко,
ідуть перевальцем і плавають спритно.
(**Не**)мають гнізда, щоб на яйцях сидіти,
у фраки вдяглися дорослі та діти.
2. (**Не**)вміє говорити, та розуму навчає,
(**не**)зможеш зрозуміти, коли не прочитаєш.
І вдома, і у школі без неї (**не**)прожити.
Цікавинок доволі приготувала дітям.

Тетяна Строкач

3. Випиши дієслова з **не**.

ДІЄСЛОВА-АНТОНІМИ, ДІЄСЛОВА-СИНОНІМИ, ДІЄСЛОВА З ПРЯМИМ І ПЕРЕНОСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

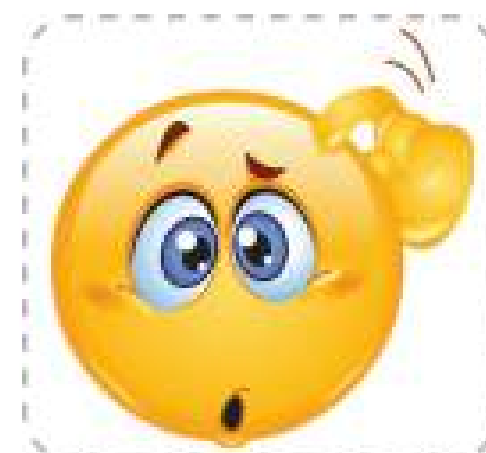
УРОК

294.

1. Прочитай уривок з вірша Валентини Бутрім. Пригадай, які слова називають антонімами. Знайди їх у вірші.

Прірва між словами

Є слова, як «день» і «ніч», —
прямо протилежні.
От я обачливий, скажім,
а ти — необережний.
Слова «великий» і «малий»,
«сідати» і «вставати»,
«холодний» — «теплий»,
«добрий» — «злий»
антонімами звати.

2. До яких частин мови належать антоніми з вірша? Назви дієслова-антоніми. Усно склади з ними речення.

295. 1. Прочитай пари дієслів. Що в них спільного? Як ти гадаєш, яка частина слова надала протилежного значення дієсловам?

Завозити — вивозити, вдихати — видихати, забігати — вибігати, взуватися — роззуватися, вигравати — програвати, вмикати — вимикати.

2. Спиши пари слів. Виділи префікси.

Зразок. Завозити — вивозити.

3. Усно склади речення з однією парою слів.

296. 1. Прочитай прислів'я та поясни їх значення. Пригадай ситуацію, коли доречним було б вживання одного з прислів'їв.

1. Ранній пізньому (**не**)кланяється. 2. Для нашого Федота (**не**)страшна робота. 3. Кого (**не**)б'є слово, тому й палиця (**не**)допоможе. 4. (**Не**)нагнувшись, гриба (**не**)знайдеш. 5. (**Не**)розбивши крашанки*, (**не**)спечеш яєчні. 6. (**Не**)побігаєш — (**не**)пообідаєш.

2. Пригадайте, як пишуть **не** з дієсловами. Обміркуйте, якого значення надає дієсловам **не**.

297.

Що нового ти дізнався / дізналася про антоніми?

298.

1. Прочитай. Добери до дієслів антоніми. За потреби користуйся словами для довідки.

Лінуватися, сумувати, збільшувати, вимикати, вилазити, зникати, відставати, випрямляти.

Слова для довідки: зменшувати, працювати, злазити, випереджувати, з'являтися, веселитися, вмикати, згинати.

2. Запиши пари антонімів.

* *Крашанка* — тут яйце.

299. 1. Прочитай уривок із вірша. Як ти гадаєш, чи повірить зайчик лисиччиним хитрощам?

Лисиччина штука

Лисичка-сестричка снігами бродить.
Немає поживи, голодна ходить:
— Ой доленько ж, доле, пошли що з'їсти,
бо я вже не можу ні йти, ні лізти!
Аж бачить — он зайчик біжить серед снігу.
Його не догонить* лисичка з бігу...
Міркує, гадає, аж очі жмурить,
чи того малого зайчика здурить.

Марійка Підгірянка

2. Випиши дієслова, які описують, як рухалася лисичка.
3. Знайди у вірші синоніми до слова **думає**.

300. 1. Прочитай. Вибери серед поданих дієслів те, яке найточніше передає вказану дію.

Відомо, що зима для тварин — найтяжча пора року. З-під снігу вони не можуть ___ (**знайти, добути, купити**) вдосталь їжі, ___ (**мерзнуть, заморожуються, промерзають**). Тому милосердні люди взимку ___ (**допомагають, підтримують, підгодовують**) птахів і диких звірів.

2. Спиши, добираючи відповідні дієслова.
3. Вкажи скорочено над дієсловами час.

* Не догони́ть — не дожене.

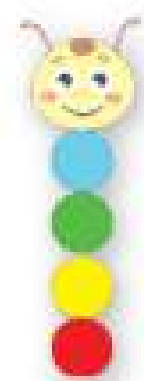
301. У словнику синонімів знайди синоніми до поданих слів.

● літати

● бачити

● шукати

302. Використовуючи дібрані дієслова-синоніми, складіть декілька речень про тварину, не називаючи її. Прочитайте одне одному. Чи зможуть відгадати однокласники / однокласниці, про кого йдеться?

303. 1. Прочитай уривок із вірша Надії Красоткіної. Розкажи, як ти допомагаєш птахам узимку.

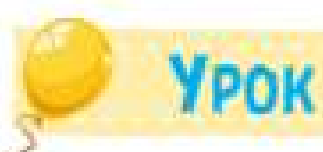

Ми (з/с)робили годівнички
для горобчика й с(е/и)нички.
Корму також принесли,
щоб голодні (не)були.
От пташки як налетіли!
Мабуть, дуже (з/с)голодніли.
Все (з/с)клювали і наїлись
та на кущиках ро(з/с)сілись.

2. ● Спиши вірш, розкриваючи дужки. Підкресли дієслова.
● Запиши у стовпчик дієслова, а через риску синоніми до кожного з них. За потреби користуйся словником синонімів.

(З/с)робити, принести, налетіти, (з/с)голодніти.

304. 1. Прочитай сполучення слів. Пригадай, яке значення можуть мати слова.

Котик іде — сніг іде.

Пташка летить — думка летить.

Людина дихає — мороз дихає.

Дитина усміхається — день усміхається.

2. Склади речення, використовуючи одне сполучення слів у прямому та переносному значенні.

305.

Зіскануйте QR-код та перегляньте відео. Помагайтеся, хто «упізнає» та запише якомога більше дієслів з переносним значенням.

Зразок. Зима (**що робить?**) дивиться, мріє, думає, сипле, засипає, сніжить.

306. 1. Прочитай уривок з оповідання Василя Сухомлинського. Чи важко тобі було уявити красу зимового вечора?

Це було темного зимового вечора. Сонце сховалось за обрій. Зарожевів сніговий килим. Замерехтіли зорі в глибокому небі.

Раптом з півночі насунула чорна хмара. Пливе над снігами. Потемнів сніговий килим. Падають сніжинки на землю. Тихо лягають на поле, на ліс, на дорогу.

2. Знайди дієслова в прямому та переносному значенні.
3. Спиши два речення. Підкресли дієслова. Укажи, у якому значенні вони вжиті.

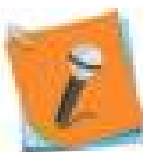
307. 1. Прочитай та відгадай загадку. Назви спочатку дієслова в прямому, а потім у переносному значенні.

Прийшов до нас пан,
вдяг білий жупан.
Пан вельми сердитий, —
грімає на діти:
— З хати (**не**)виходьте,
санчат (**не**)вивозьте,
з гори (**не**)спускайтесь,
в дворі (**не**)сковзайтесь,

в сніжки (**не**)гуляйте,
бабу (**не**)качайте!
А хто (**не**)послуха,
хай береже вуха!
Який же то пан
вдяг білий жупан
і отак сердито
грімає на діти?

Марія Загірня

2. Назви орфограму у виділених словах. Пригадай, як пишуть **не** з дієсловами. Спиши речення з виділеними орфограмами.

308. У якому значенні можуть вживатися дієслова?
Наведи приклади.

309. 1. Прочитай вірш Валентини Романової.

Зима мережить поле й луг,
вплітає білий-білий пух.
Та вмить на сніжнім покривалі
червоні маки запалали.
Крильми змахнули, полетіли
і на подвір'ї тихо сіли.
Що ж то за чудо у дворі?
То прилетіли снігурі!

2. ● Спиши речення, у яких дієслова вжито в прямому значенні.
● Спиши речення, у яких дієслова вжито в переносному значенні.

УРОК

310.   1. Розгадай ребус.

2. Знайди відгадане слово на форзаці.
3. Прочитай у тлумачному словнику значення відгаданого слова.
4. Склади речення з відгаданим словом, вжитим у прямому та переносному значенні.

311. 1. Прочитай уривок із вірша. Про що в ньому йдеться? Переглянь відеоролик.

У тісто прибрався,
чимсь смачним напхався,
в окропі купавсь.
На смак уродився,
ще й маслом умився,
в макітрі скакав...

Леонід Глібов

2. Випиши з тексту дієслова. На яке питання відповідає кожне з них?

3. Доведіть одне одному, що виписані слова — дієслова.

312. 1. Прочитай. Що цікавого ти дізнався / дізналася?

Перший в Україні пам(')ятник варенику встановили у (М/м)істі (Ч/ч)еркаси. Його автор — (І/і)ван (Ф/ф)ізер, (У/у)країнський (с/С)кульптор.

Пам(')ятник цьому виробу з тіста красується і в (К/к)анаді на одній із площ Глендона. Адже вареник — офіційний символ ц(ь/ьо)го містечка. Імовірно, предки нинішніх глендонців прибули в ці краї з просторів (У/у)країни.

Пам'ятник
варенику
в м. Черкаси
(2009 р.)

2. Спиши абзац на вибір, розкриваючи дужки.
Вкажи скорочено час дієслів.

313.

1. Прочитайте уривок із вірша Євгена Гуцала. Як гадаєте, чи смачний борщ вдався в зайців?

Зайці варять борщ у полі
з буряків та бараболі.
Зайці моркву в борщ кладуть
і капусту в борщ січуть.
Зайці в борщ кладуть квасолу,
сиплять перцю, сиплять солі.
Листя кидають із лавра,
щоб удався борщ на славу.

2. Спиши два речення. Підкресли дієслова, вкажи їх час.

314.

- Складіть діалог на тему «Дієслово». За потреби використовуйте зміст підручника.

РЕЧЕННЯ

Урок

315.

1. Прочитай слова, вставляючи потрібні букви.
Із букв склади слово.

Г_иміти, ап_льсин, _ерешня, вн_сок, кише_я,
вдяч_ий, гармоні_.

2. Як ти гадаєш, який рядок можна вважати реченням?

Так і стали вони

Ми саме

Давно вже прийшла пухнаста зима.

316.

Пригадай, що ти знаєш про речення. Прочитай, уставляючи потрібні слова. За потреби користуйся словами для довідки.

Перше слово в реченні пишуть з ___ букви. Слова
в реченні пишуть ___. ___ в реченні зв'язані між собою.
У кінці речення ставлять ___, ___, ___. Речення
виражає ___ думку.

Слова для довідки: крапку, слова, закінчену, знак
оклику, великої, знак питання, окремо.

317. 1. Розглянь малюнки. Склади за ними речення.

2. Запиши два речення.

3. Доведіть одне одному, що ви записали речення. За потреби звіряйте свої висловлювання з другим завданням із попередньої вправи.

318. 1. Прочитай, визначивши межу речень. У кінці кожного речення роби паузу. У вільний час пограй з друзями в гру «Горюдуб».

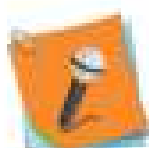
Горюдуб

Учора було весело у дворі ми грали в українську народну гру «Горюдуб» ставали в пари й трималися за руки горюдуб стояв попереду і співав пісню пари роз'єднували руки а потім бігли щосили повз горюдуба мене ніхто жодного разу не спіймав адже я швидка, мов сапсан*.

Ніна Колодяжна

2. Спиши, поставивши у кінці кожного речення розділові знаки. З якої букви будеш писати перше слово в реченні?

319. Які ознаки речення ти запам'ятав / запам'ятала?

320. 1. Прочитай. Добери з довідки такі слова, щоб утворилися речення.

Веселе дерево весело й ____ . Вмій пожартувати, та ____ , коли перестати. Музика без'язика, а ____ збирає.

Слова для довідки: людей, знай, співає.

2. Запиши утворені речення.

РЕЧЕННЯ, РІЗНІ ЗА МЕТОЮ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

УРОК

321. Розгадай ребус. Зісканай QR-код і переглянь відео. Що для тебе було новим?

С

Х

* *Сапсан* — птах родини соколових.

322. 1. Прочитай текст, правильно інтонуючи речення.

Чи любиш ти сміятися? Смійся частіше! Адже веселий сміх — це здоров'я, а здоров'я — найдорожчий скарб. Сміх лікує краще за всі ліки. Мати гарне здоров'я — це так круто!

2. Як ти гадаєш, чому в кінці речень стоять різні розділові знаки?

Пригадай! Речення за метою висловлювання можуть бути **розповідні**, **питальні**, **спонукальні**.

323. 1. Прочитай текст, правильно інтонуючи речення.

Чи любиш ти подорожувати? А хворіти? Не позбавляй себе радості від далеких подорожей тільки тому, що можеш захворіти. Починай загартовуватися! Плавання, регулярні прогулянки та ігри на свіжому повітрі зміцнять твоє здоров'я.

2. Виконай завдання на вибір.

- Спиши розповідне речення.
- Спиши питальне речення.
- Спиши спонукальне речення.

324. Прочитай виразно уривок із вірша Михайла Стельмаха. Поміркуй, чи правильно робить гусак, що займається зарядкою.

Гусак

Наш гусак піднявсь на кладку,
став, як завше, на зарядку.
Повернувся вліво, вправо,
чітко робить вільні вправи.
От зробив гусак зарядку
та й у річку — бух із кладки! —
Міє крила, чистить лапки.
Каже качур: «Так-так-так,
фізкультурник наш гусак!»

325. 1. Виконайте із сусідом / сусідкою по парті завдання на вибір.
- Запишіть ім'я та прізвище відомого вам спортсмена / спортсменки. Придумайте та запишіть три запитання, які вам хотілося б йому поставити.
 - Уявіть себе в ролі відомого спортсмена / спортсменки. Запишіть три поради, які б ви дали дітям.
2. Які речення за метою висловлювання ви записали? Доведіть.

326.   Гра «Упізнай мене». Одна дитина промовляє речення, а друга визначає, яке воно за метою висловлювання.

327. 1. Прочитай жарт.

Розбита спадщина

— Мамо, ти пам(')ятаєш вазу, яка переходить у нашій сім(')ї з поколі(н/нн)я в поколі(н/нн)я?

— Так, ну і що?

— Так-от, моє поколі(н/нн)я її щойно ро(з/с)било.

2. Спиши, розкриваючи дужки, питальні речення.

РЕЧЕННЯ, РІЗНІ ЗА ІНТОНАЦІЄЮ

УРОК

328. Досліди, які бувають речення за інтонацією.

Крок 1. Які знаки стоять у кінці речень? Прочитай речення відповідно до розділових знаків.

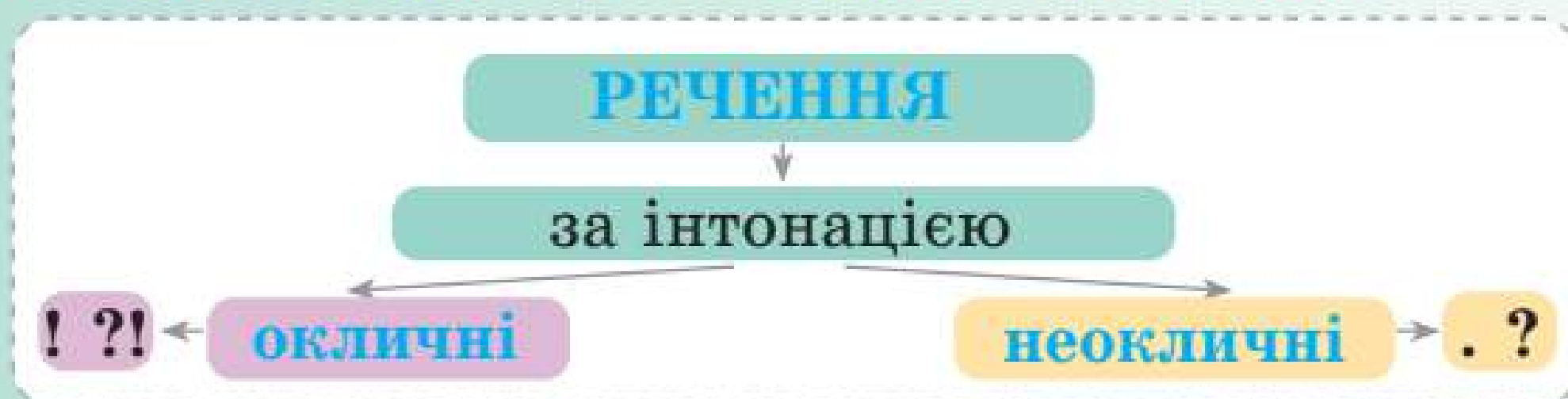
Гайда на концерт.	Гайда на концерт!
Сьогодні концерт?	Сьогодні концерт?!
Нарешті ми всі разом.	Нарешті ми разом!
Спостерігайте за дивами природи!	
Спостерігайте за дивами природи.	

Крок 2. Як ти гадаєш, які речення виражають особливі почуття?

Крок 3. Які це речення за метою висловлювання?

Крок 4. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

 За інтонацією речення бувають **окличні** й **неокличні**. У кінці речень, які вимовляються з особливим почуттям (захоплення, здивування, радості, образи, здивування), ставлять **знак оклику**. Це — окличні речення. Окличними можуть бути **розповідні, питальні, спонукальні речення**.

329. Прочитайте речення з попередньої вправи. Поміркуйте, які групи речень можна виділити. Свої роздуми формулюйте так:

Можна виділити групу ___ речень. Тому що... .
наприклад, Отже,

330.

Зіскануй QR-код та переглянь відео. Опиши свої почуття від переглянутого.

331. 1. Прочитай уривок, правильно інтонуючи речення. Якими ще словами могли привітатися малинки?

Краєчок апельсинового Сонечка з'явився із-за левад. Повітря дзвеніло чистотою і прозорістю.

— Доброго ранку, Жовтенька малинко, — сказала тихим мелодійним голосом Червоненька малинка.

— Доб-ро-го р-а-а-н-ку, — відповіла, позіхаючи, тихим сердитим голосом Жовтенька ягідка.

— Жовтенька, просинайся швидше, подивись, яка краса! Вранішнє Сонечко таке тепле, лагідне, пестить мої зелені листочки. Подивись, як вони вмиваються росою і стають ще зеленішими.

Параска Доценко

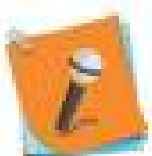
2. Виконай завдання на вибір.

- Спиши два неокличні речення.
- Перебудуй два неокличні речення в окличні. Що зміниться в інтонації та написанні? Запиши.

Зразок. Подивись, як вони вмиваються росою і стають ще зеленішими!

332.

Які бувають речення за інтонацією? Наведи приклади.

333.

Прочитай. Спиши два неокличні та два окличні речення.

Розпустило коси сонце,
загляда до всіх в віконце:
— Хто ще щічки не помив?
Хто зарядку не робив?

Хто не слухається маму?
Хто не склав свою піжаму?
Хто в цю пору іще спить?!
Будемо сплюшка будить!

Наталя Гуркіна

ЗВЕРТАННЯ

Урок

334. 1. Прочитай текст про те, як важливо берегти наше довкілля. Що робиш ти, щоб зберегти природу?

Зберегти чистим довкілля — це за-
рука щасливого і здорового життя кожно-
го з нас. І саме ти, людино, спроможна
виконати таке завдання. Своєю чистотою
водні плеса завдячуватимуть тобі, господарю природи.
Землянине, пам'ятай, що майбутнє планети в твоїх
руках!

Валентина Романова

2. Досліді, що може містити речення.

Крок 1. До кого звертаються в кожному реченні?

Крок 2. Де в реченні стоять слова, які називають того, до кого
звертаються?

Крок 3. Як виділяються у вимові та на письмі слова, які нази-
вають того, до кого звертаються?

Крок 4. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Слово або сполучення слів, що називає того, до
кого звертаються, — це **звертання**.

Звертання може стояти на початку, у середині чи
в кінці речення.

В усному мовленні звертання виділяють **паузами**,
на письмі — **комами** або **знаком оклику** та **знаком
питання**.

Звертання, або ! або ?

..., **звертання**, або ! або ?

..., **звертання** . або ! або ?

335. Спиши текст із попередньої вправи. Підкресли звертання.

336. 1. Уяви ситуацію, коли тобі потрібно звернутися до:

мами, тата, бабусі, дідуся, сестрички, братика, друга, подруги, Миколи Івановича, Аліни Павлівни.

2. Запиши у формі звертання подані слова за зразком.

Зразок. Братуку, Оксано Артемівно.

337. Виконай завдання на вибір.

● Склади та запиши речення зі звертанням до своєї вчительки / свого вчителя.

● Склади та запиши спонукальне окличне речення зі звертанням до свого друга / своєї подруги.

● Склади та запиши питальне неокличне речення зі звертанням до свого друга / своєї подруги.

338. 1. Прочитай. Перебудуй речення так, щоб у них було звертання.

1. Оленка береже природу. 2. Діти саджають дерева. 3. Андрійко слухає спів пташок. 4. Людмила Іванівна розповідає дітям про красу природи.

2. Запиши два перебудованих речення.

339. Розкажи, як потрібно виділяти звертання в реченні.

340. Знайди в книжці, яку читаєш, три речення із звертаннями. Запиши їх.

ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

УРОК

341 Прочитай слова. Склади з них речення та запиши.

Зеленокоса, підкрадається, потихеньку, весна.

Слова в реченні називають **членами речення**.

342 Досліді, які бувають члени речення.

Крок 1. Про що йдеться в утвореному реченні? Підкресли це слово однією лінією. Це — **підмет**. Що сказано про весну? Підкресли це слово двома лініями. Це — **присудок**.

Потихеньку підкрадається золотокоса весна.

Крок 2. Прочитай сполучення підкреслених слів (підмет і присудок). Чи зрозуміло, про що йдеться?

? підкрадається **?** весна.

Крок 3. Прочитай речення без підкреслених слів (підмета і присудка). Чи зрозуміло, про що йдеться?

Потихеньку **?** золотокоса **?**.

Крок 4. Як ти гадаєш, підмет і присудок — **головні** чи **другорядні** члени речення? Зроби висновок та порівняй його з правилом.

У реченні є **головні** та **другорядні** члени. Головні члени речення, або **граматична основа**, — це **підмет** і **присудок**.

Член речення, який вказує, **про кого** або **про що йдеться** в реченні, — це **підмет**. Підмет підкреслюють однією лінією.

Член речення, який вказує, **що говориться про підмет**, — це **присудок**. Присудок підкреслюють двома лініями.

Усі інші члени речення — **другорядні**.
Другорядні члени речення позначають крапками.

343. 1. Прочитай та спиши речення.

Весняне сонечко пригріває землю.
Весело цвірінькають горобчики. Зацвів
перший підсніжник.

2. Визначте головні та другорядні члени речення. Міркуйте так:

Про що йдеться в першому реченні?

Про сонечко. Слово *сонечко* — підмет. Підкреслюю однією лінією.

Що сказано про сонечко?

Що воно пригріває. Слово *пригріває* — це присудок. Підкреслюю двома лініями.

Сонечко пригріває — це головні члени речення.

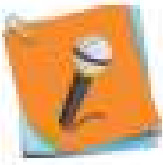
Сонечко яке?

Весняне. Слово *весняне* — це другорядний член. Позначаю крапками.

Пригріває що?

Землю. Слово *землю* — це другорядний член. Позначаю крапками.

Зразок. Весняне сонечко пригріваєземлю.

344. Як називають слова в реченні? Які бувають члени речення? Які члени речення головні?

345. Спиши. Підкресли головні члени речення.

1. Сьогодні Маринка прочитала книжку. 2. Після школи діти пішли на гурток. 3. На газоні зацвіли крокуси. 4. Білочка вилізла на вершечок сосни.

Урок

346. Прочитай загадки Валентини Бутрім.

1. Він розкаже нам, про кого
чи про що ідеться.

Хто? чи *що?* — спитай про нього —
зразу відповідь знайдеться!

2. Він про підмет нам розкаже,
що він робить чи робив,
дію він з предметом зв'яже,
щоб ти думки не згубив.

347. Перестав букви так, щоб дізнатись відгадки до загадок із попередньої вправи. Розкажи про одну з відгадок.

ngmmie

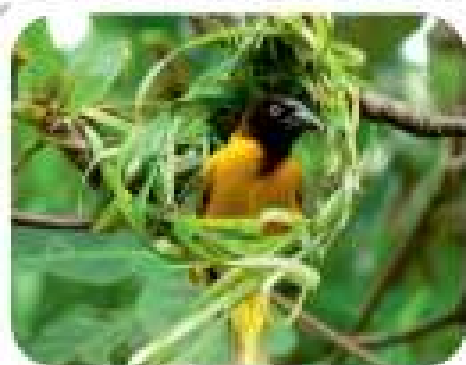
суприкод

348. 1. Прочитай речення із віршів Миколи Сингаївського. Які птахи вже прилетіли?

1. Дивна птаха під мостом розбиває сніг хвостом.
(акзугосярТ) 2. Скоро вже повернуться журавлі.
3. Жив на груші горобець. 4. Тчуть гніздо собі ткачі.
5. Кожний кулик своє болото хвалить.

журавель

ткачик

кулик

трясогузка

2. Спиши. Познач головні та другорядні члени речення.

349. Добери присудки. Спиши відновлені речення.

Олесь (що зробить?) ___ веселку. Оленка (що робить?) ___ книжку. Діти (що роблять?) ___ на подвір'ї. До вікна (що зробив?) ___ горобчик.

350. Спиши. Визнач і підкресли головні та другорядні члени речення.

1. Надворі біжать струмки. 2. Сонячні промінці падають на землю. 3. Настуня виготовила серветку. 4. Друзі грали у футбол.

351.

1. Позмагайтеся, хто утворить більше речень за поданими схемами.

● _____
● _____

2. Запишіть два речення та підкресліть підмет і присудок.

352.

Спиши. Визнач і підкресли головні та другорядні члени речення.

1. На небі пропливають хмаринки. 2. На уроці вчителька розповідала про гори. 3. Вітер колише дерева.

ЗВ'ЯЗОК СЛІВ У РЕЧЕННІ

УРОК

353.

Досліди речення.

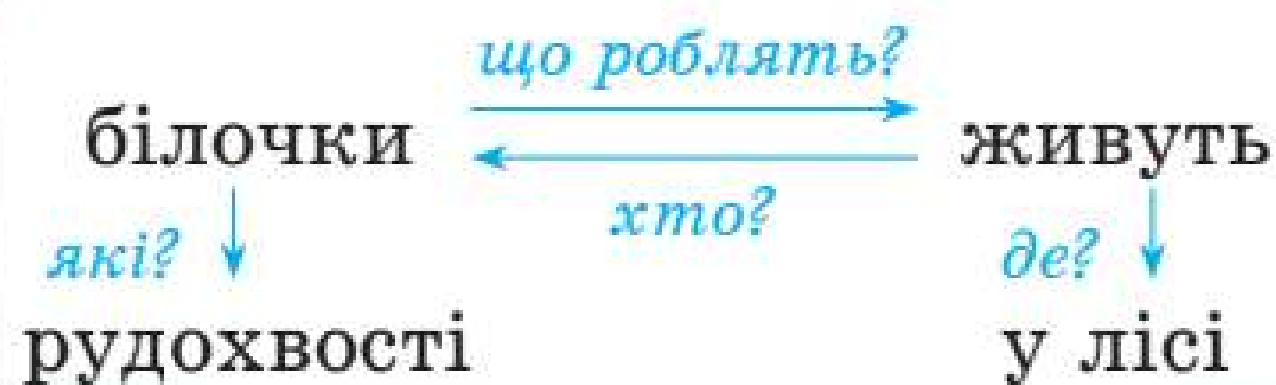
Крок 1. Прочитай. Яку групу слів можна назвати реченням? Обґрунтуй свою відповідь.

Рудохвостий, білочки, жити, ліс.

Рудохвості білочки живуть у лісі.

Крок 2. Установи в реченні зв'язок між словами за допомогою питань.

Рудохвості білочки живуть у лісі.

Крок 3. Запиши парами слова, зв'язані між собою.

Білочки (**що роблять?**) живуть; живуть (**хто?**) білочки; білочки (**які?**) рудохвості; живуть (**де?**) у лісі.

Крок 4. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

Слова в реченні **зв'язані між собою**.

Установити **зв'язок між ними** допомагають поставлені **питання**.

До кожного члена речення **можна поставити питання**.

354. 1. Прочитай. Які ще цікаві факти про тварин ти знаєш?

1. Ведмеді чудово ловлять рибу. 2. Омелюхи взимку харчуються ягодами горобини. 3. Омари мають синій відтінок крові. 4. Деякі єноти впадають у зимову сплячку.

2. Спиши два речення. За допомогою питань установи зв'язок між словами в реченнях.

355.

Виконайте завдання на вибір.

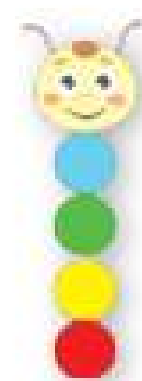
- Складіть та запишіть речення, підмет у якому слово **зайчик**. Установіть зв'язок слів за допомогою питань.
- Складіть та запишіть речення, присудок у якому слово **літає**. Установіть зв'язок слів за допомогою питань.

356.

Продовж речення.

Слова в реченні Установити зв'язок між ними можна До кожного члена речення

357.

Спиши. Установи зв'язок між словами в трьох реченнях.

1. Після дощу із землі вилізли черв'яки. 2. У парку ростуть сосни. 3. Крокуси зацвіли на великій клумбі. 4. Марійка склала цікаву казку.

Зразок. Черв'яки (що зробили?) вилізли; вилізли (хто?) черв'яки; вилізли (коли?) після дощу; вилізли (звідки?) із землі.

ЗВ'ЯЗОК СЛІВ У СЛОВОСПОЛУЧЕННІ

УРОК

358.

Прочитай речення. Випиши словосполучення.

Виховані люди дбають про чистоту довкілля.

Словосполучення — це **зв'язані за змістом** слова. У словосполученні завжди є головне і залежне слово. **Головне** — це слово, **від якого** ставимо питання. **Залежне** — це слово, **до якого** ставимо питання. Зв'язок слів у словосполученні визначають **за допомогою питання**. Питання ставимо від головного до залежного слова:

Виховані люди; дбають про чистоту; чистоту довкілля.

які?
про що?
чого?

Запам'ятай! Підмет і присудок **не є** словосполученням, а утворюють **граматичну основу** речення.

359. 1. Прочитай.

Діти розчистили лісове джерельце.

Маленька Міра прибрала сміття.

Іванко посадив у парку молодий дубок.

2. Розпізнай словосполучення за допомогою стрілочок. Випиши їх. Яке слово головне? Яке залежне? Став питання від головного слова до залежного.

Зразок. Стелиться (до чого?) до ніг.

Питання для довідки: як? яка? що? де? який?

360. 1. Розглянь малюнок. Добери потрібні слова та утвори словосполучення. За потреби користуйся словами для довідки.

Збереження (чого?) ____ . У контейнерах (яких?) ____ .
Сортування (чого?) ____ . Скло (яке?) ____ . Пляшка (яка?) ____ .

Слова для довідки: сміття, скляна, природи, розбите, різних.

2. Запиши утворені словосполучення. Підкресли в кожному головне слово.

3. Складіть різні за метою висловлювання речення, використовуючи одне зі словосполучень.

361.

Гра «Упізнай словосполучення».

- а) діти роблять; б) роблять селфі;
в) селфі біля квітів.

362.

Прочитай. Випиши виділені словосполучення. Підкресли в кожному головне слово.

Жив у лісі Їжачок,
мав екторбинку;
маслюків туди складав,
яблука, ожинку.
Екторба із трави
довго слугувала,
а коли порвались шви,
то компостом стала.

Наталя Гуркіна

УРОК

363.

Зіскануй QR-код та переглянь відеоролик.
Розкажи, що ти знаєш про трембіту.

364.

Досліді, які особливості може мати речення.

Крок 1. Спиши речення. Визнач підмет і присудок.

Сигнал трембіти сповістив про початок свята.

Крок 2. Які слова в реченні зв'язані за змістом із підметом? Які слова в реченні зв'язані за змістом із підметом?

Сигнал трембіти сповістив про початок свята.

чого? про що? чого?

У реченні можуть бути словосполучення **групи підмета** і словосполучення **групи присудка**.

365. 1. Прочитай уривок із вірша Віри Паронової.

Рідна Україна

Місяць над рікою срібло розлива.
Вкрилася росаю зоряна трава.
Калиновий краю, пісне солов'їна,
я тебе кохаю, рідна Україно!

2. Поясни, як ти розумієш речення *Місяць над рікою срібло розлива*.

3. Установіть зв'язок слів у другому реченні. Запишіть сполучення слів.

Зразок. Місяць над рікою срібло розлива.
Розлива (*де?*) над рікою;
розлива (*що?*) срібло.

366. Виконай завдання на вибір.

● Спиши речення. Визнач підмет і присудок. Допиши словосполучення групи підмета та групи присудка.

Іванко з друзями був на концерті народної пісні.

Іванко (*з ким?*) __, був (*де?*) __, на концерті (*якому?*) __, пісні (*якої?*) __.

● Спиши речення. Визнач підмет і присудок. Запиши словосполучення групи підмета та групи присудка.

Маленька Одарочка гарно грала на сопілці.

367.

Знайди словосполучення групи підмета у поданому реченні.

Весняний вітер легенько хитає дерева.

а) вітер хитає;

б) весняний вітер;

в) легенько хитає;

г) хитає дерева.

368.

Спиши речення із віршів Тараса Шевченка. Підкресли підмет і присудок. Випиши словосполучення групи підмета та групи присудка.

1. Пишається над водою червона калина. 2. Хлюпочуться качаточка поміж осокою.

ТЕКСТ

ТЕКСТ. БУДОВА ТЕКСТУ. ТЕМА І МЕТА ТЕКСТУ

УРОК

369. 1. Прочитай.

Кожне відкриття змінює світ

Цікаво, що винаходи можуть створювати звичайні люди. Навіть діти!

Уявляєш, кожен / кожна з вас може стати винахідником чи винахідницею... Для цього потрібно спостерігати за навколишнім світом, мріяти, фантазувати, експериментувати, досліджувати. А ще — робити висновки.

І звичайне заняття чи розвага перетвориться на винахід.

2. Доведіть одне одному, що ви прочитали текст.

Пригадай! Текст — це зв'язані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності. До тексту можна дібрати заголовок.

3. Розкажи, про що йдеться в тексті. Це **тема тексту**. Як ти гадаєш, для чого автори написали цей текст? Це **мета тексту**.

У кожному тексті про когось або про щось розповідається. Це його **тема**.

Кожен текст пишуть з певною **метою**.

4. Пригадай, з яких частин складається текст.

372. 1. Як ти гадаєш, хто винайшов морозиво — дорослий чи дитина? Прочитай текст.

Смачний винахід

Чи любиш ти смакувати фруктовим морозивом? Його винахід був випадковим.

З(')явилося фруктове морозиво більш як сто років тому. Одинадцятирічний (X/x)лопчик Френк Епперсон морозного вечора забув на подвір(')ї склянку із соком. А вранці побачив фруктовий лід. Френк (з/с)пробував — смачно! (З/С)побався заморожений сік і друзям хлопчика, і рідним.

(Т/т)ож коли Френкові виповнилося двадцят(ь) дев(')ять років, він зареєстрував фруктове морозиво як власний винахід.

2. Яка тема тексту? З якою метою автори написали цей текст?

373. Спиши основну частину тексту попередньої вправи.

ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ. ТЕКСТ-ОПИС

Урок

374. 1. Прочитай. Що ти ще знаєш про равликів?

У Стародавньому Єгипті равликів вважали символом вічності. Люди помічали, що ці молюски можуть виліковувати різні захворювання. Саме тому науковці почали вивчати слиз равликів. Адже за допомогою нього молюски відновлюють свої раковини.

2. Пригадай, які бувають типи текстів. Яка мета цього тексту?
- а) описати равлика; б) розповісти про равлика;
 - в) висловити захоплення равликом.

Пригадай! Текст, у якому про когось або про щось розповідається, — це **текст-розповідь**.

375. 1. Прочитай текст. Що цікавого ти дізнався / дізналася про равликів?

Равлик (або слимак) — це невеличкий молюск. Його тіло складається із голови, тулуба й однієї ноги. На голівці у равлика дві пари ріжків.

На довгих ріжках у молюска розміщені очі, а маленькими він нюхає. Равлики — найповільніші створіння на Землі. У середньому вони долають близько семи сантиметрів за хвилину.

2. Яка мета цього тексту?

- а) описати равлика; б) розповісти про равлика;
в) висловити захоплення равликом.

Пригадай! Текст, у якому хтось або щось описується, — це **текст-опис**.

376. 1. Зіскануй QR-код та переглянь відео. Опиши свої почуття від переглянутого відео.

2. Прочитай тексти. Що нового ти дізнався / дізналася? Визнач, яка тема та мета кожного тексту.

1. Павич із розпущеним пір'ям — одне з найбільш вражаючих видо-вищ у пташиному царстві. Воно завжди захоплювало людей. Ще в давнину греки і римляни вважали павича священним птахом. Однак це не заважало римлянам вживати павича в їжу.

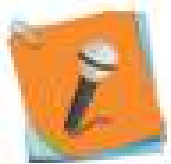
2. Павич-самець розпускає своє розкішне оперення лише для самки і більш ні для кого іншого. Його голова, шия і груди темно-пурпурові, розцвічені відтінками зеленого й золотого. Голову павича увінчує чубчик з двадцяти чотирьох пір'їн, що мають більш спокійне забарвлення. Спина в павича зелена, а крила — з мідним відливом.

3. Виконай завдання на вибір.

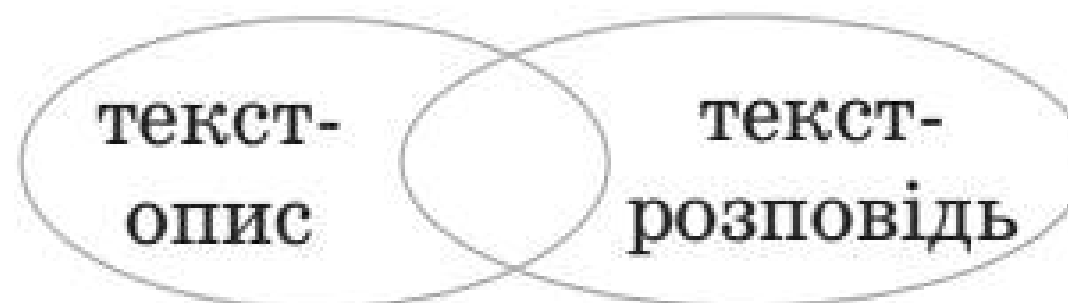
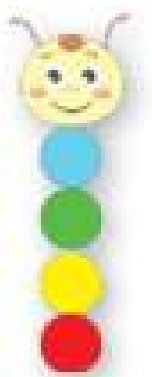
● Спиши текст-розповідь.

● Спиши текст-опис.

377.

Порівняй.

378.

Прочитай і спиши, розкриваючи дужки. Як ти гадаєш, який це текст? Доведи.

Дорослий лос(ь) завважки бли-з(ь)ко шестисот кілограмів. Його тіло вкрите короткою густою шерстю. Лос(ь) має стрункі ноги і маленький хвіст. На голові у дорослих самців в(е/и)ликі гі(л/лл)ясті роги. Лосі — дуже сильні тварини.

ТЕКСТ-МІРКУВАННЯ

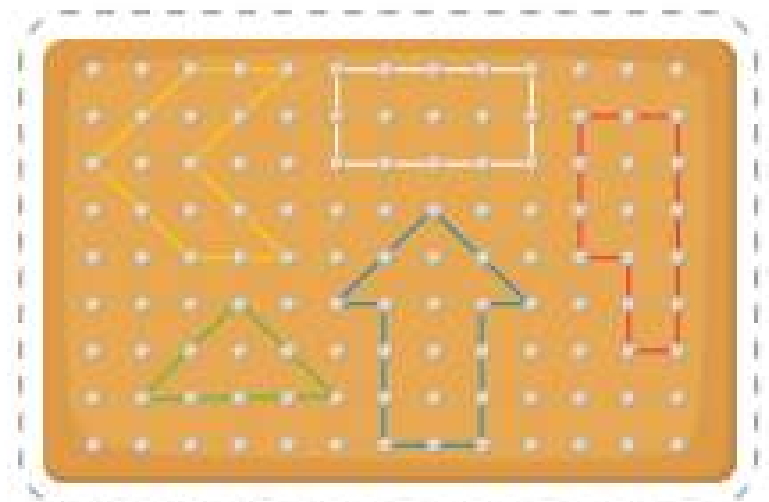

Урок

379. 1. Прочитай текст. Чи любиш ти гратися в геоборд?

Геоборд — це чудова розвивальна іграшка.

По-перше, нею можуть гратися і малі діти, і підлітки. По-друге, до гри можна залучати друзів.

По-третє, за допомогою кольорових гумок можна створювати різноманітні фігури та малюнки.

Отже, геоборд не тільки цікава, а й захоплива гра.

2. Дослідіть, який тип цього тексту. Як ви гадаєте, з якою метою написаний текст?

- а) описати геоборд; б) розповісти про геоборд;
- в) висловити власну думку щодо геоборда.

3. Досліді будову тексту-міркування.

Крок 1. Визнач зачин. Як ти гадаєш, що в ньому висловлено?

- а) опис; б) твердження.

Крок 2. Визнач основну частину. Як ти гадаєш, що вона містить?

- а) розповідь; б) доведення.

Крок 3. Прочитай кінцівку. Як ти гадаєш, що в ній висловлено?

- а) висновок; б) сумнів.

Крок 4. Зроби висновок та порівняй його з правилом.

Текст-міркування складається із **твердження**, **доведення**, **висновку**. У зачині висловлюють твердження. Для цього використовують такі слова та сполучення слів: *я гадаю, на мою думку, переконаний / переконана, стверджую, відомо* та інші. В основній частині висловлюють доведення висловленої в зачині думки: *по-перше, по-друге*. У кінцівці (висновку) підсумовують: *отже, тож, таким чином, тому що*.

380.

1. Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-міркування.

Відомо, що діти люблять гратися. Особливо їм до вподоби рухливі ігри. Чому? Хто водив «Подоряночку»? Всі! Хто грався у «Котика й мишку»? Теж усі!

Адже рухливі ігри розвивають не тільки силу, спритність, кмітливість, швидкість та витривалість. Вони ще й вчать рідної мови, виховують почуття дружби, товариськості, взаємо-виручки.

Тож шануйте рідне, українське: слово, музику, гру. Бо це наше з вами минуле, сьогодення і майбутнє!

2. Виконай завдання на вибір.

● Спиши твердження.

● Спиши кінцівку.

381.

Прочитай. Визнач тип текстів.

1. У гру «Зачарований скарб» діти грають на майданчику.

Усі гравці об'єднуються в дві групи. Визначивши межу, відлічують двадцять кроків в обидва боки і кладуть скарб*. Кожна група не лише оберігає свій скарб, але й намагається забрати скарб у

сусідів. Якщо хтось впіймає дитину з іншої групи чи торкнеться рукою, вона стає нерухомою.

Діти зі своєї групи знімають «чари» доторком руки. Виграє та група, яка зберегла свій та забрала чужий скарб.

* Скарб — тут будь-яка річ.

2. Нещодавно ми з друзями дізналися про українську народну гру «Зачарований скарб». Гарна гра!

По-перше, можна гратися усім класом. По-друге, скарбом може бути і камінчик, і паличка, і будь-який предмет. По-третє, потрібно бути обережним і кмітливим.

Саме тому ця гра така весела і цікава.

382.

- Спиши три докази з тексту-міркування.
- Придумай ще два докази для реклами гри «Зачарований скарб». Запиши.

383.

1. Прочитай текст. Визнач тип цього тексту.

На мою думку, гратися зі своїми рідними — одне задоволення. Тому мовні ігри для цього — найкращий варіант. У них гравцями стають і дорослі, і діти. Тут можна фантазувати, вигадувати нові слова. Такі ігри частіше збирають близьких разом.

2. У які ігри ти граєшся разом з близькими? Спиши доведення.

ТЕКСТ-ЕСЕ

УРОК

384.

1. Зіскануй QR-код та переглянь відео.
2. Прочитай текст. Чи впізнав / упізнала ти звірятко? Що тобі вже відомо про нього?

Яке дивне звірятко! Малесеньке, кумедне! І таке потішне! Так повільно повзе по гілці! Мабуть, кличе маму.

3. Досліди, який тип цього тексту. Яка мета тексту?

- а) висловити власну думку щодо лінивця;
- б) розповісти про лінивця;
- в) висловити захоплення лінивцем.

Текст, у якому автор висловлює думки та враження про якусь подію, вчинок чи явище, виражає власні почуття, — це **текст-есе**.

385. 1. Прочитай текст.

Щастя

— Знайшов! Щастя знайшов! Глянь, мамо, яка гарна п'ятірочка!..

Біжить хлоп'я через подвір'я, поспішає скоріше показати п'ятипелюсткове «щастячко», знайдене на квітучій бузковій гілці.

І стільки тієї радості в голосі хлоп'яти!

— Знайшов!..

Як, можливо, було і в його прадіда сто років тому.

Як, можливо, буде і в його правнука через сто років.

Для щастя іноді так небагато треба...

Євген Шморгун

2. Доведіть одне одному, що цей текст — есе.

3. Який висновок робить автор? Як перегукується висновок із назвою есе?

386. 1. Прочитай уривки з казки «Подорож на Край Світу» Ольги Зубер. Яка мета кожного уривка? Які це тексти?

1. А чи траплялося вам коли-небудь побувати на Краю Світу? Ні? Тут, на Краю Світу, Сонце інколи світить через рожеві хмаринки так низько, що за бажання його можна легко обійняти на знак вдяч-

ності за тепло і світло (звісно, якби воно не було таким гарячим!). А коли воно сідає, то йдучи під ним, треба бути дуже обережним, щоб не зачепитися об нього головою.

2. Як гарно тут, на Краю Світу, рано-вранці! Все навкруг вкрите сріблястою росою. Авжеж! Де ви ще зможете взяти крапельку роси й покачати її в долонях?! А можете навіть підкинути її вгору, наче кульку, і вона повернеться до вас цілою й неушкодженою. А квітів так багато! Куди не глянеш — усюди квіти! Долини й галявини буяють квітучою красою!

2. Виконай завдання на вибір.

- Спиши три послідовно розміщені речення тексту-есе.
- Спиши три послідовно розміщені речення тексту-опису.

387. Чим особливий текст-есе?

388. Знайди есе. Запиши його з пам'яті.

1. Нитка влітку народилася,
нитка з голкою здружилася:
нині, дружбі завдяки,
вишивають рушники.

2. Танці! Танці! Всі — до кола!
Хай танцюють всі довкола.
Танці, музика і сміх...
Ми запрошуємо всіх!

3. Фокстер'єр любив ковбаску,
сир, прогулянки і ласку.
Це завжди буває так,
і не тільки у собак.

Григорій Фалькович

ОЗНАКИ ХУДОЖНЬОГО, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ТА ДІЛОВОГО СТИЛЮ

УРОК

389. 1. Прочитай. Яка тема поданих творів? З якою метою вони написані?

1. Опустила хмара крила,
хмара вулицю накрила.
Розбігайтесь, хто куди,
в хмари повен міх води.

Наталя Карпенко

2. Дощ ущух. І знов заяскріло сонце.

Дениско вибіг на леваду й ну гасати по калюжках.

Ви навіть уявити собі не можете, що то за втіха
бігати босоніж, де всі порослі травною лужки-бережки
пойняла дощова вода!

Анатолій Григорук

Ці та подібні тексти мають ознаки **художнього** стилю.

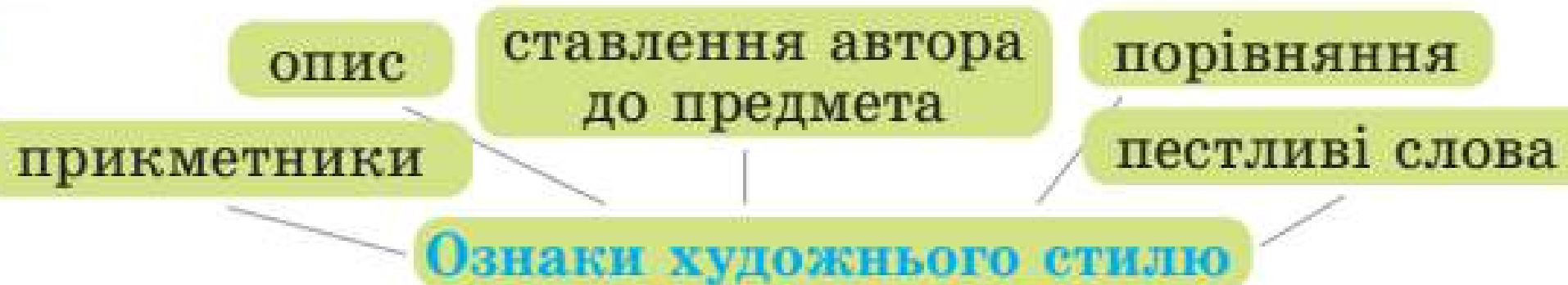
2. Досліди, які ознаки має текст художнього стилю.

Крок 1. Чи є в текстах слова та словосполучення, ужиті в переносному значенні?

Крок 2. Чи висловлюють автори / авторки своє ставлення до хмари? Якими словосполученнями? Зроби висновок.

Текст, у якому автор / авторка висловлює своє ставлення до написаного, використовуючи **слова** та **словосполучення, вжиті в переносному значенні**, має **ознаки художнього стилю**.

390.

Як ви гадаєте, де частіше трапляються тексти, що мають ознаки художнього стилю: у хрестоматії для читання чи підручнику «Я досліджую світ»? Висловлюйте свої міркування так:

Я гадаю, що... . Тому що... . Отже, це... .

391.

1. Прочитай скоромовку. Які ознаки художнього стилю має скоромовка?

Рибка дрібна
дрімала в Дніпрі.
Рибалка дарма
трусив ятері*.

Володимир Верховень

2. Який тип цього тексту? Вивчи скоромовку напам'ять.
3. Запиши з пам'яті або спиши. Установи зв'язок слів у першому реченні. Підкресли члени речення.

392.

1. Прочитай сполучення слів. Чи можна їх використати для написання тексту, який має ознаки художнього стилю?

Жили-були, родина дощових краплинок, бавилися, гралися, носилися по небу, порвали небо, нахмурилося, розкрило ворота, неслухняні краплі, рясним дощем, зраділа земля, подякувала маленьким крапелькам.

2. Складіть розповідь, яка має ознаки художнього стилю. Використовуйте подані словосполучення.

* *Ятір* — знаряддя для ловлі риби.

393.

Пригадай твори художнього стилю. Хто їх автор / авторка?

394.

Спиши з будь-якого підручника три послідовні речення художнього стилю.

УРОК

395. 1. Прочитай текст. Яка його тема? З якою метою він написаний?

Хмари складаються з найдрібніших крапель води чи кристалів льоду (залежно від температури). Вони утворюються, коли тепле повітря піднімається вгору. Високо в небі невидимі водяні пари охолоджуються і перетворюються на крапельки води, які разом утворюють хмари.

Цей текст має ознаки **науково-популярного** стилю.

2. Досліди, які ознаки можуть мати тексти науково-популярного стилю.

Крок 1. У якому значенні вжито слова та словосполучення в тексті?

Крок 2. Чи висловлює автор своє ставлення до написаного?

Крок 3. Зроби висновок.

Текст, у якому слова та словосполучення вжито в **прямому** значенні і автор не висловлює своє ставлення до написаного, має ознаки **науково-популярного стилю**.

Науково-популярні тексти в доступній формі розповідають **про наукові поняття**.

3. Як ти гадаєш, до якого стилю належить правило? Доведи свою думку.

чітке висловлювання
про предмет

немає ставлення
до предмета

точно повідомлення
про предмет

доступна
форма

Ознаки науково-популярного стилю
(довідники, енциклопедії)

396.

1. Прочитайте. Яка тема кожного тексту?

1. Удень сонце нагріває все навколо. Прогрівається не лише земля, рослини, а й вода у водоймах. Частина води випаровується і змішується з повітрям. Вночі температура повітря зменшується, і рослини остигають. Тепле повітря опускається на холодні листки рослин. Так утворюється роса.

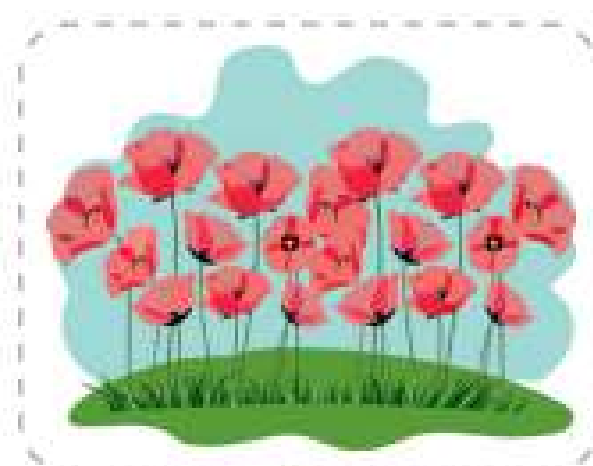

2. Цвіте рожевий мак. Уночі впала роса. Прокинулася вранці квітка, побачила на своїх пелюстках краплини роси. Питається краплинок:

— Хто ви такі?

Вони їй відповідають:

— Ми народжуємось із теплого нічного вітру. Ми — росяні краплинки.

Василь Сухомлинський

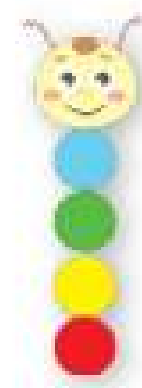
2. Спиши три послідовно розташовані речення тексту науково-популярного стилю.

3. Доведіть одне одному, що списані речення мають ознаки тексту науково-популярного стилю.

397. Прочитайте слова та сполучення слів. Які з них можна використати для написання тексту науково-популярного стилю «Кругообіг води в природі»?

Прозора вода; підвищення температури повітря; як дзеркало; процес випаровування; утворення хмар; кучеряві хмарки; охолодження; грайливі крапельки; скупчення водних крапель; ллє як з відра; дощ.

398. Спиши з будь-якого підручника три послідовні речення науково-популярного стилю.

Урок

399. 1. Прочитай текст. Які правила гарної поведінки ти знаєш?

Завжди дотримуй свого слова.

Поводься шляхетно.

Виконуй все вчасно.

Прислухайся до думок інших.

Стався з повагою до себе та оточуючих.

2. Досліді, ознаки якого стилю може мати текст.

Крок 1. Виконай завдання на вибір.

● Досліди, чи має цей текст ознаки художнього стилю.

● Досліди, чи має цей текст ознаки науково-популярного стилю.

Крок 2. Зроби висновок.

Цей текст має ознаки **ділового** стилю.

400. Досліді, які ознаки ділового стилю може мати текст. Для цього вибери правильні відповіді.

Крок 1. Текст у діловому стилі — це текст:

а) у якому висловлено припущення;

б) написаний коротко, але дуже чітко, конкретно.

Крок 2. У тексті є:

а) спонукальні речення; б) запитальні речення.

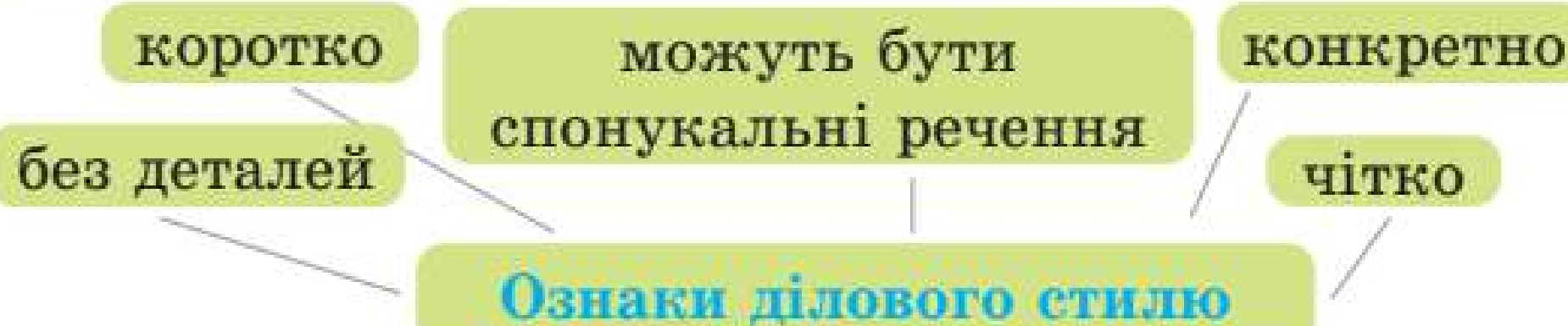
Крок 3. У тексті речення:

а) чіткі, без деталей; б) описують деталі сказаного.

Крок 4. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

Текст, який написаний **коротко, чітко, конкретно, без деталей**, має ознаки **ділового стилю**. У такому тексті можуть бути спонукальні речення.

401.

1. Прочитайте. Яка тема кожного тексту? Виберіть текст, який має ознаки ділового стилю. Доведіть свою думку.

1. **Оголошення**

18 травня о 15 годині розпочинає роботу гурток «Юні мандрівники».

Запрошуються учні та учениці початкових класів.

Заняття гуртка відбуватиметься *щовівторка о 15 годині* у кабінеті 120.

Керівниця гуртка *Інна Петрівна Іваненко*

2. **Космічна мандрівка**

Сонечко-зірочко, де ти мандруєш,

з ким ти у космосі подорожуєш?

— Поруч зі мною велика родина,

стелиться Шляхом Чумацьким стежина.

Наталя Карпенко

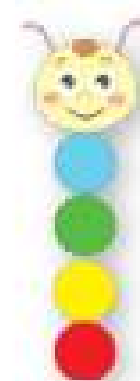
2. Спиши текст, який має ознаки ділового стилю.

402.

Які речення трапляються в текстах ділового стилю?

- а) Жили-були дід і баба.
- б) Заборонено бігати коридорами.
- в) Працюй старанно на уроках.

403.

- Спиши з підручника будь-які два правила. Ознаки якого стилю мають правила?
- Склади і запиши три поради, як берегти книги. Який стиль цього тексту?

ПЛАН ТЕКСТУ

УРОК

404. 1. Прочитай.

Іванко був найшвидшим у класі. Всі хотіли бути такими прудконогими, як він.

Та одного разу хлопчик прибіг другим. Його однокласник Василько зміг перевершити успіхи товариша.

Усі в класі були здивовані. Дехто навіть засмутився. Чого не сказати про Івана. Він аж зрадів своєму програшу. Адже нарешті в нього з'явився гідний суперник.

Євген Дмитренко

Пригадай! До тексту можна дібрати **заголовок**. У заголовку коротко відображено тему тексту. Заголовок може бути у формі розповідного, питального чи спонукального речення.

2. Доберіть заголовок до тексту.

405.

Виконай завдання на вибір.

- Назви тему кожної частини тексту попередньої вправи.
- Постав питання до кожної частини тексту попередньої вправ.

Пригадай! До тексту можна скласти **план**.

План допомагає послідовно переказати події, про які розповідається в тексті.

Текст може поділятися на смислові частини — **абзаци**. Абзац — це одне або кілька речень. Абзаци пов'язані між собою за змістом і розміщені в логічній послідовності.

Кожен абзац пишуть **з нового рядка з відступом**.

406. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, навіщо потрібні метелики?

Найбільші метелики живуть у тропічних лісах на берегах Амазонки. До того ж вони й найяскравіші.

Агрипина — жителька Бразилії. Це нічний метелик.

Тулуб завдовжки дев'ять сантиметрів, а розмах крил — близько тридцяти сантиметрів.

Яскраво-бежеве забарвлення верхнього боку крил метелика може зливатися із забарвленням квітів.

2. Добери заголовок до тексту.

3. Прочитай речення. Вибери та спиши тільки ті, які можуть слугувати планом до тексту.

Де живуть найбільші метелики? Чим харчуються метелики? Чим цікава будова Агрипини? На що схоже забарвлення крил метелика? Як метелики купаються?

407.

Де б ти хотів / хотіла побувати? Склади план своєї мандрівки.

408.

Спиши перший абзац із впр. 406. Підкресли підмет та присудок у першому реченні.

ЗВ'ЯЗОК СЛІВ У РЕЧЕННІ

Урок

407. 1. Як ти гадаєш, які тварини наштовхнули вчених на створення антени?

У природі різні **тварини** знаходять їжу по-різному. Наприклад, **кажани**. Вони виявляють місце розташування, відстань і розмір шуканих об'єктів шляхом передачі та аналізу хвиль, які відбиваються від живих об'єктів.

Цей принцип був запозичений людьми для створення багатьох приладів. Таких, наприклад, як антена, ехолот* та інших.

А втім, локаційний апарат кажанів настільки точний, що людина постійно удосконалює створені прилади.

2. Як ти гадаєш, що об'єднує виділені слова?

Речення в тексті зв'язані між собою.

Для уникнення повторів можуть уживатися інші слова та сполучення, які відображають значення замінюваних слів.

410. 1. Як ти гадаєш, скільки років телефону? Прочитай, добираючи зі слів для довідки такі, які допоможуть уникнути повторів у тексті.

У Перу під час розкопок в одному з палаців археологи знайшли доволі незвичний **пристрій**. ____ вік становить понад тисячу років! Це були **дві половини гарбуза**. ____ були з'єднані між собою мотузкою.

Виявляється, це був аналог бездротового телефону. У державі стародавніх інків!

* *Ехолот* — прилад для вимірювання глибини.

Слова для довідки: це, згодом, його, вони.

2. Спиши утворений текст.

3. Об'єднайтеся в групи та висловіть припущення щодо поставленої проблеми.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так, тому що...	Чи потрібно в тексті уникати повторів слів та словосполучень?	Ні, тому що...
ВИСНОВОК		

411.

Склади три речення зі словом **ведмідь** так, щоб не було повторів цього слова.

412.

● Спиши зачин.

● Спиши основну частину. Підкресли слова та сполучення слів, які допомагають уникати повторів.

Твістронна тканина

Запам'ятай назву цієї тканини, бо вже в недалекому майбутньому ти зможеш придбати футболку чи кофтинку з неї.

Від звичайної твістронна тканина відрізняється тим, що вона перетворює рухи грудної клітки під час дихання на енергію. Цієї енергії вистачить для зарядки твого смартфона.

Тоді ти ніколи не забудеш зробити це.

Урок

413.

Прочитай тексти про зозулю. Визнач тему та мету кожного тексту.

1. Травень у барвистому вбранні... Так любо, гарно навкруги! На різні голоси виспіває птаство! Та найго-

лосніше чути: ку-ку, ку-ку! Це зозуля лічить літа. Нарахуй і мені, зозуленько, довгого, щасливого віку!

2. Зозуленько! Пташечко!

Ми так раді твоєму поверненню на рідну землю! Ти — наша рятівниця, захисниця зелених насаджень. Тільки ти знищуєш страшну волохату гусінь! Ми вдячні тобі, зозулько, за твою допомогу.

3. Існує думка, що всі зозулі підкидають яйця у чужі гнізда.

Насправді, у Мексиці та США серед кактусів мешкає земляна зозуля. Її тіло завдовжки шістдесят сантиметрів. Вона погано літає, більшість часу проводить на землі. Пташка відкладає від трьох до дев'яти яєць і насиджує їх сама.

Отже, зозулі бувають різні.

414. Вибери текст, який тобі найбільше сподобався. Виконай у зошиті тестові завдання.

1. Цей текст з елементами:

- а) ділового стилю; б) художнього стилю;
- в) науково-популярного стилю.

2. Це текст:

- а) розповідь; б) опис; в) міркування; г) есе.

3. Текст складається з:

- а) міркування, зачину, основної частини;
- б) зачину, основної частини, кінцівки;
- в) основної частини, кінцівки, опису.

415.

Пригадайте будь-який текст із другої частини підручника «Українська мова та читання». Про що йдеться в цьому тексті? Яка його мета? Який тип тексту? Який стиль?

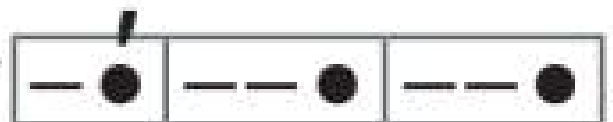

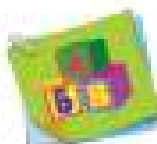
ПОВТОРЕННЯ

416. 1. Запиши, вставляючи пропущені букви. За потреби користуйся орфографічним словником.

В_лосипе_, _армонія, ап_льсин, к_шення, д_ци-метр, вогни_е, д_ректор, при_зний.

2. Запиши слова в алфавітному порядку.

3. Підкресли слово, яке має таку звукову будову .

417. 1. Перестав букви і відгадай слово . У якому словнику ми можемо знайти значення слів? Які словники ти ще знаєш?

- 2. Об'єднайтеся в групи та висловіть припущення щодо поставленої проблеми.

ТАК	ПРОБЛЕМА	НІ
Так, тому що...	Чи потрібно учневі / учениці користуватися словниками?	Ні, тому що...
ВИСНОВОК		

418. Об'єднайтеся в групи за частинами мови. Створіть рекламу своїй групі — частині мови. Обов'язково наведіть приклади.

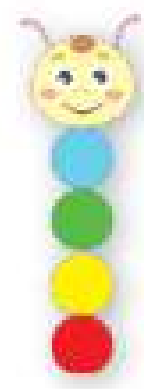
419. Пригадайте, які ознаки має текст.

Мова — одна з найбільших святинь народу. Зіткана з радощів і жалів, неповторна і невмируща.

Яка вона рідна, наша українська мова! Напоєна цілющими соками землі, вмиа небесною блакиттю, злеліяна людською пам'яттю. Бережіть кожне її слово, несіть у маленьких дитячих серцях велику любов від роду до роду, від покоління до покоління.

Вивчайте! Творіть! Вдосконалюйте!

Валентина Романова

До зустрічі в 4 класі!

ЗМІСТ

ЗВУКИ І БУКВИ. АЛФАВІТ. НАГОЛОС	3
Звуки і букви	3
Апостроф	4
Правильна вимова слів зі звуком [г]	6
Правильна вимова слів зі звуками [дз], [дз'], [дж]	7
Правильна вимова слів із подовженими приголосними звуками	9
Алфавіт. Розташування слів в алфавітному порядку	10
СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	14
Багатозначні слова	14
Пряме та переносне значення слів	15
Синоніми	17
Антоніми	19
Форми слова. Закінчення	23
Будова слова	23
Основа слова	26
Корінь слова	28
Слова з ненаголошеними голосними [е], [и] в коренях слів	33
Дзвінки приголосні звуки в кінці складу перед глухими і в кінці слова	38
Префікс	40
Слова з префіксами роз-, без-	44
Слова з префіксами з-, с-	47
Суфікс	50
ЧАСТИНИ МОВИ	54
Іменник	54
Власні і загальні іменники	61
Однина і множина	63
Рід іменників	65
ПРИКМЕТНИК	69
Зв'язок прикметників з іменниками	71
Змінювання прикметників за родами та числами	72
ЧИСЛІВНИК	83
ДІЄСЛОВО	88
Часові форми дієслів	91
Правопис не з дієсловами	96
Дієслова-антоніми, дієслова-синоніми, дієслова з прямим і переносним значенням	98
РЕЧЕННЯ	105
Речення, різні за метою висловлювання	106
Речення, різні за інтонацією	109
Звертання	111
Члени речення	113
Зв'язок слів у реченні	116
Зв'язок слів у словосполученні	118
ТЕКСТ	122
Текст. Будова тексту. Тема і мета тексту	122
Текст-розповідь. Текст-опис	124
Текст-міркування	126
Текст-есе	129
Ознаки художнього, науково-популярного та ділового стилю	132
План тексту	138
Зв'язок слів у реченні	140
ПОВТОРЕННЯ	143

Відповіді до загадок, ребусів, квестів, дешифрувальників

С. 3, впр. 1. Звуки і букви. С. 6, впр. 13. Гава, ґанок, ґазда, ґаздиня, ґуля. С. 11, впр. 32. Алфавіт; впр. 33. Учиться, знати. С. 15, впр. 50. Черемха. С. 16, впр. 52. Летіти. С. 17, впр. 57. Приязний, приємний, доброзичливий. С. 19, впр. 62. Пізно рано; впр. 63. Зима, відлітати, щедрий, здорові. С. 21, впр. 69. Вогнище. С. 22, впр. 72. Вареник, капуста. С. 24, впр. 78. Мальва. С. 29, впр. 95. Фермер. С. 34, впр. 110. Промінь сонця (місяця), річка, якір, грім. С. 37, впр. 117. Президент, депутат. С. 38, впр. 123. Ґанок. С. 44, впр. 141. Директор. С. 45, впр. 147. Апетит. С. 49, впр. 159. Коридор. С. 50, впр. 163. Очерет. С. 51, впр. 166. Суфікс. С. 52, впр. 170. Черешня. С. 54, впр. 175. Книжка. С. 57, впр. 183. Будівельник, інженер, вчитель, фермер. С. 58, впр. 185. Внесок. С. 72, впр. 226. Вовк, білка, заєць. С. 77, впр. 237. Печиво, пиріг; впр. 238. Капуста, буряк, мак, груша, равлик. С. 78, впр. 243. Горизонт. С. 81, впр. 250. Сонячна, осяйна, фантастична, історична, їстівна, велична, красива, актуальна; впр. 251. Софіївка. С. 87, впр. 270. Вісім. С. 95, впр. 287. Гриміти. С. 96, впр. 296. Пінгвіни, книжка. С. 103, впр. 313. Кипіти. С. 105, впр. 318. Речення. С. 106, впр. 324. Сміх. С. 115, впр. 349. Підмет, присудок. С. 143, впр. 417. Ручка.

У підручнику використано такі фото

С. 13. Зозуля. Автор: *Vogelartinfo*, GNU 1.2.
С. 58. М. Леонтович. Автор: *невідомий* (<https://www.istpravda.com.ua/columns/5e24b1a013d77/>), CC BY-SA 4.0.
С. 62. Орлан-білохвіст. Автор: *Jörg Hempel*, CC BY-SA 3.0.
С. 73. Перша підводна фотографія, 1899. Автор: *Louis Boutan*, Суспільне надбання (Public Domain).
С. 74. Мартин. Автор: *Andreas Trepte*, CC BY-SA 2.5. Гарарка. Автор: *Manuel Anastácio*, CC BY 2.0. Баклан. Автор: *Partonez*, CC BY-SA 4.0.
Альбатрос. Автор: *Keith Edkins*, CC BY-SA 3.0.
С. 81–82. Парк «Софіївка». <https://web.archive.org/save/https://ck.ridna.ua/2015/01/12/sofijivka-zymova-kazka-foto/>
С. 115. Трясогузка. Автор: *Artur Mikołajewski*, CC BY-SA 3.0. Журавель. Автор: *Marek Szczepanek*, CC BY-SA 3.0. Ткачик. Автор: *Überraschungsbilder*, CC BY-SA 3.0. Кулик. Автор: *Mdf*, CC BY-SA 3.0.
С. 139. Агрипина. Автор: *Alaxibia*, CC BY-SA 3.0.
С. 140. Кажан. Автор: *Serpiy Джур*, CC BY-SA 3.0.

УДК 811.161.2(075.2)

К77

Кравцова Н.

К77 Українська мова та читання : підручн. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1 / Н. Кравцова, О. Придаток. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2025. — 144 с.

ISBN 978-966-07-00000

ISBN 978-966-07-00000 (Ч. 1)

УДК 811.161.2(075.2)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Кравцова Надія Михайлівна, Придаток Ольга Дмитрівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти

У двох частинах

Частина 1

Видавець, виготовлювач і розповсюджувач видавничої продукції
Редакція газети «Підручники і посібники». 46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а. Тел.: (0352) 43-15-15; 43-10-31
Збут: rip.ternopil@ukr.net Редакція: editoria@i.ua Інтернет-магазин: www.pp-books.com.ua. Тел. 096-94-80-927; 097-50-35-376
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5143 від 05.07.2016 р.

ISBN 978-966-07-00000

ISBN 978-966-07-00000 (Ч. 1)

© Кравцова Н., Придаток О., 2025

© Кравцова Н., Придаток О.
© Видавництво «Підручники і посібники»

